

LEGEA PE-NȚELESUL ELEVILOR

- Ghid practic de educație juridică pentru învățământul preuniversitar -

Chișinău, 2019

Cristi DANILEȚ
Judecător

Viorica GRECU
Avocată

Nadejda HRIPTIEVSCHI
Avocată

Educație Juridică

Copyright © 2019

Autor: Cristi DANILEȚ, Judecător

*Au contribuit la adaptarea ghidului la
legislația Republicii Moldova:*

Viorica GRECU, Avocată

Nadejda HRIPTIEVSCHI, Avocată

Au coordonat și editat:

Inga SAVIN, Director programe CIPM

Ludmila STUPARU, Manager de proiect

*Autorii își păstrează drepturile asupra prezentului
Ghid. El poate fi descărcat în mod gratuit de către
cei interesați de pe www.educatiejuridica.md.*

*Poate fi folosit numai cu menționarea sursei. Nu
poate fi modificat și nu poate fi utilizat în scopuri
comerciale fără acordul autorilor.*

*Acest ghid apare în cadrul proiectului "Educație
Juridică - Cultivarea respectului pentru lege în rândul
tinerei generații" finanțat în cadrul programului
MATRA derulat de Ambasada Țărilor de Jos în
Republica Moldova.*

Kingdom of the Netherlands

Cuprins

Introducere

De ce un ghid de educație juridică pentru elevi?

Capitolul I: DEMOCRAȚIE, LIBERTATE, LEGI

- Cine și cum ne conduce
- Alegerea în funcții publice și demnități
- Regulile din viața noastră
- Suntem liberi respectând legile
- Legi și organele care le adoptă
- Respectarea legilor este obligatorie
- Atitudinea față de încălcarea legilor

Capitolul II: COPILUL, TÂNĂRUL ȘI DREPTURILE

- Cine este „copil”
- Apariția drepturilor omului și ale copilului
- Drept și drepturi
- Drepturile copilului și organele care le apără
- Cine este „tânăr”

Capitolul III: OMUL ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ

- Nașterea
- Moartea

Capitolul IV: MINORUL ȘI IDENTITATEA SA

- Cine este „copil”
- Apariția drepturilor omului și ale copilului
- Drept și drepturi
- Drepturile copilului și organele care le apără
- Cine este „tânăr”

Capitolul V: COPILUL ȘI FAMILIA DIN CARE FACE PARTE

- Dreptul de a cunoaște părinții
- Dreptul de a fi crescut și îngrijit de părinți
- Părinți în străinătate
- Părinți despărțiți și cei divorțați
- Gradele de rudenie
- Respectarea rudelor și a memoriei celor decedați
- Familia extinsă
- Pedepsele
- Violența în familie
- Protejarea copiilor lipsiți de familie
- Răpire și abandonare

Capitolul VI: MINORUL ȘI SĂNĂTATEA

- Servicii medicale
- Alcoolul
- Tutunul
- Pastile, etnobotanice, droguri
- Mediu și nutriție
- Protecția consumatorilor

Capitolul VII: TÂNĂRUL ȘI VIAȚA SA INTIMĂ ȘI DE FAMILIE

- Sex și contracepție
- Infecții venerice
- Agresiuni sexuale, ademenirea și hărțuirea sexuală a minorilor
- Violul și acțiunile violente cu caracter sexual
- Prescripția răspunderii autorului
- Sarcina
- Concubinaj și căsătorie

Capitolul VIII: ELEVUL LA ȘCOALĂ

- Învățământul
- Pedepsele
- Violența în școală
- Bullying
- Drepturile, obligațiile și interdicțiile elevilor
- Absențe nejustificate
- Integritatea în educație
- Dizabilități
- Nediscriminarea
- Minorități naționale
- Copii instituționalizați
- Copii refugiați
- Activități extrașcolare

Capitolul IX: CIRCULAȚIA ȘI CĂLĂTORIILE

- Codul rutier
- Circulația ca pieton
- Circulația cu bicicleta
- Circulația cu scuterul și cu ATV-ul
- Circulația cu vehiculul
- Călătoria cu taxiul
- Călătoria cu metroul
- Călătoria cu trenul
- Călătoria cu autobuzul, microbuzul sau troleibuzul
- Călătoria cu avionul
- Călătorii peste graniță
- Călătorii în țări din Uniunea Europeană

Capitolul X: MINORUL, ACTELE ȘI BUNURILE SALE

- Contul bancar
- Obligația de întreținere
- Pensia de urmaș
- Acte și bunuri minorului
- Animalele de companie
- Bunul găsit și comoara descoperită

Capitolul XI: TÂNĂRUL ȘI MUNCA

- Contractul de muncă
- Activitatea de muncă temporară și sezonieră
- Voluntariatul
- Exploatarea copiilor
- Șomajul

Capitolul XII: COPILUL ȘI MIJLOACELE DE COMUNICARE

- Mass-media și social-media
- Jocurile video
- Internetul
- Mediul fizic și spațiul cibernetic
- Pericole legate de calculatoare și internet
- Parolele
- Telefonul și tableta
- Datele de comunicare și conținutul comunicărilor
- Agresorii online
- Dreptul la propria imagine

Capitolul XIII: PARTICIPAREA LA LUAREA DECIZIILOR

- Libertatea de exprimare
- Libertatea de asociere și reuniune pașnică
- Petrecerile
- Alegerea în organismele unităților școlare
- Libertatea de gândire, conștiință și religie
- Accesul la informații publice

Capitolul XIV: OAMENII LEGII

- Poliția
- Judecătorii
- Procurorii
- Asistentul judiciar și grefierul
- Avocații și consilierii juridici

Capitolul XV: MINORUL IMPLICAT ÎN PROCESUL JUDICIAR

- Responsabilitate și răspundere
- Prevenirea
- Copilul victimă
- Tânărul infractor
- Copilul care nu răspunde penal
- Minorul martor
- Procesul penal
- Proces civil
- Organisme și curți de justiție internaționale

Repertoriu legislativ

Bibliografie

Despre autori

Introducere

De ce un ghid de educație juridică pentru elevi?

O țară democratică este un stat de drept, adică acela în care oamenii se conduc după legi, în care statul asigură ordinea și protejează individul și unde drepturile fiecărui cetățean sunt respectate.

Drepturile sunt cele consacrate prin legi, iar acestea sunt obligatorii pentru toți locuitorii țării. În Republica Moldova sunt în vigoare câteva mii de legi. Încălcarea celor mai serioase prevederi cuprinse în ele atrage o sancțiune cu amenda sau chiar cu închisoarea, dacă cel care le comite are 16 ani împliniți (pentru unele infracțiuni chiar de la 14 ani). Or, regulile concrete din viața cotidiană și sancțiunile pentru nerespectarea lor constituie obiectul unei noi materii ce își face loc în curriculumul școlar și anume „Educația juridică”.

Un minimum de cunoștințe despre lege și libertate, despre drepturi și responsabilități, despre individ și stat se dobândesc la materii precum educația civică, educația pentru societate sau educația pentru cetățenie democratică. Materia „Educația juridică” pe care o propunem completează în mod necesar aceste cunoștințe, concretizând fiecare regulă și sancțiune cuprinsă în câteva sute de legi consultate. Ghidul se adresează celor care au vârsta cuprinsă între 12 și 19 ani.

Explicațiile din ghid sunt transpuse într-un limbaj uzual, nu tehnic. Astfel, cunoștințele expuse în ghid nu sunt teoretice, ci chiar de imediată aplicare. Parcurgând ghidul propus de noi, copilul și tânărul vor primi informația necesară pentru a face față cu succes într-o situație deosebită în care pot fi puși la un moment dat.

Ghidul nu are ca obiectiv înlocuirea cursurilor de la Facultatea de Drept, nu s-a centrat pe orientarea către o cariera juridică și nu și-a propus acordarea de consultanță juridică. Pentru aprofundarea cunoștințelor juridice recomandăm manualele de specialitate, iar pentru dobândirea de sfaturi juridice în cazuri concrete recomandăm consultarea unui profesionist al dreptului. Însă odată parcurs acest ghid, cititorul va avea un bagaj informațional elementar pentru a ști să se descurce în societate și a fi un cetățean responsabil.

Prezentul ghid are la bază conținutul manualul alcătuit pentru copiii și tinerii din România, întocmit de judecătorul Cristi Danileț apărut în anul 2016 și reeditat în anii următori. Acolo el constituie materialul folosit de judecători, procurori și avocați în cadrul orelor de educație juridică nonformale care se țin în baza unui Protocol încheiat între Ministerul Justiției și Ministerul Educației. Acest ghid practic este adaptat legislației din Republica Moldova în vigoare la data apariției sale. El apare în cadrul proiectului „Educație Juridică – Cultivarea respectului pentru lege în rândul tinerei generații” care a avut ca rezultat formarea unei „**Rețea Națională pentru Educație Juridică**” din Republica Moldova”.

Avocații, judecătorii, procurorii și polițiștii din cadrul acestui proiect, precum și profesorii din învățământul preuniversitar vor putea utiliza ghidul în cadrul lecțiilor de educație juridică sau civică pe care le vor susține.

Autorii,
Septembrie 2019

Capitolul I: DEMOCRAȚIE, LIBERTATE, LEGI

Cine și cum ne conduce

În trecut oamenii erau conduși de către un rege sau un domnitor. Acesta avea puterea de a face ceea ce voia: să emită reguli pentru vasalii și slugile sale, să judece oamenii sau chiar să ordoneze executarea lor. În timp, societatea a evoluat, iar în perioada modernă s-au reinstaurat democrațiile.

Și Republica Moldova este acum un stat democratic, astfel că suveranul nu mai este o persoană, ci **poporul**.

Poporul este cel care decide pentru el însuși. Însă, întrucât numărul cetățenilor este mare, aceștia nu se mai pot aduna acum în piața publică – precum în agora din cetățile antice – pentru a lua decizii. Astăzi poporul are reprezentanți care iau decizii în numele său și pentru el.

Știați că...?!:

„**Democrație**” provine de la cuvintele grecești „demos” – popor și „**kratos**” – putere.

Trebuie însă să înțelegem că dacă cel care conduce ar avea prea multă putere, ar exista riscul ca el să o folosească în mod abuziv, adică după cum crede el de cuviință. Soluția care s-a găsit la această problemă a fost fragmentarea puterii. De aceea s-au creat trei feluri de autorități care să exercite funcții esențiale într-un stat:

1. o autoritate care să creeze legi – **Parlamentul**, ce exercită astfel puterea legislativă;
2. alte autorități care să pună în aplicare legile – **Guvernul și Președintele țării**, ce exercită astfel puterea executivă;
3. și încă o autoritate care să asigure respectarea legilor și să îi sancționeze pe cei care le încalcă – **Justiția**, adică judecătorii, care exercită astfel puterea judecătorească.

Aceste puteri sunt egale ca importanță. Autoritățile care le dețin colaborează instituțional, dar una nu are voie să exercite atribuțiile aparținând alteia. Numai respectându-se această cerință se asigură un echilibru în societate. Când sunt imixtiuni ale unei puteri în domeniul rezervat altei puteri, intervine Curtea Constituțională pentru a le corija. Curtea nu face parte, deci, din vreo putere, ci este o autoritate autonomă.

În limbaj obișnuit, se spune că ar mai fi și alte puteri: presa, administrația etc. Indiferent cum le considerăm în viața cotidiană, legislația prevede doar trei puteri publice.

De reținut:

Într-o democrație **separația puterilor** este un principiu esențial. Puterile publice sunt: cea legislativă, cea executivă și cea judecătorească. Ele sunt egale.

Alegerea în funcții publice și demnități

Unele funcții se ocupă prin **concurs** – de exemplu, funcția de judecător, ori de specialist la o instituție a statului, cea de profesor, ori de medic.

Alte funcții se ocupă prin **alegere** – de exemplu primarii, deputații, președintele țării, considerându-se că nu contează atât pregătirea și studiile candidatului, cât încrederea pe care i-o acordă oamenii.

După ce împlinesc 18 ani cetățenii pot participa la alegerea reprezentanților lor în cele mai importante funcții în stat. Acest drept este un mare câștig al democrației. Exercițierea lui constituie un act de maximă responsabilitate din partea cetățenilor.

Știați că...?!:

*Dreptul de a **alege** în funcții publice se dobândește odată cu împlinirea vârstei de 18 ani până în ziua alegerilor inclusiv.*

*Au dreptul de a **fi aleși** consilieri locali sau deputați cetățenii cu drept de vot care au împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de 18 ani, iar pentru a fi ales primar vârsta minimă este de 25 de ani. Cei cu vârsta de cel puțin 40 de ani pot candida pentru a fi aleși în funcția de Președinte al Republicii Moldova. Nu există cerințe cu privire la studii.*

În mod tradițional, partidele sunt de dreapta și de stânga eșicherului politic. Partidele care promovează o ideologie de dreapta, susținând cu prioritate drepturile individuale față de pozițiile colectiviste, inițiativa privată și piața liberă. Extrema dreaptă este reprezentată de fascism, iar astfel de formațiuni politice sunt interzise în țara noastră. De asemenea, sunt interzise organizațiile care își pun drept scop atășarea urii sociale, rasiale, naționale (doctrinile legionare și fasciste), precum și utilizarea simbolurilor acestora (drapele, embleme, insigne, formule de salut). Alte partide promovează o ideologie de stânga, fiind axate pe promovarea grijii statului față de cetățean, a egalității dintre cetățeni, a sindicalismului. Aici intră partidele socialiste și comuniste. Azi, partidele combină cele două curente și se declară fie de centru-dreapta, fie de centru-stânga.

Pentru desfășurarea procesului electoral, cetățenii trebuie să fie informați în mod corect și concurenții electorali (persoane, partide) să informeze, la rândul lor, în mod corect. Aceasta se face în timpul campaniei electorale, o perioadă de timp anterioară alegerilor care este special dedicată acestui eveniment. Comisia Electorală Centrală (CEC) are obligația de a asigura procesul electoral, inclusiv de a informa cetățenii unde pot vota, fără însă a explica programele electorale ale concurenților electorali. CEC trebuie să își exercite atribuțiile în mod corect și imparțial, adică fără favoruri unor concurenți electorali.

Infracțiuni:

Dacă votezi fără a avea acest drept, dacă votezi în locul altei persoane sau dacă votezi de mai multe ori riști pedeapsa amenzii, muncii în folosul comunității sau închisorii de până la 2 ani.

Regulile din viața noastră

Omul nu poate trăi singur în societate. Are nevoie de familie, de prieteni, de amici. Intră în contact cu cei apropiați, dar și cu cei necunoscuți. Tendința este de a fi lângă unii mai mult și de a-i evita pe alții, de a-i ajuta pe unii și de a le face rău altora.

Dacă nu ar exista niște limite ale comportamentului unora față de ceilalți s-ar instala imediat haosul și răul s-ar extinde rapid: fiecare ar face ceea ce ar dori, iar cei mai puternici s-ar impune în fața celor slabi. De aceea au fost inventate regulile.

Regulile sunt peste tot în jurul nostru. Respectându-le, este menținută ordinea în societate și fiecare individ este ocrotit.

Există reguli în familie: copilul mic nu are voie să se joace cu focul, să sustragă jucăria fratelui, trebuie să mănânce tot din farfurie, nu are voie să se uite pe gaura cheii sau să vorbească cu străinii. Copilul mai mare este învățat că trebuie să își facă singur patul, să își strângă lucrurile împrăștiate, să își facă temele și să închidă gazul, lumina și ușa cu cheia când părăsește locuința. Părinții stabilesc accesul copilului la calculator, la banii comuni, plecatul în tabere, orele de somn.

Există **reguli de igienă personală:** înainte și după masă ne spălăm pe mâini; dimineața ne curățăm limba; dimineața, seara și după fiecare masă ne spălăm pe dinți, schimbăm periuta o dată la cel mult trei luni și mergem în mod regulat la medicul stomatolog; o dată pe zi ne spălăm pe tot corpul cu apă caldă și săpun; ne spălăm pe mâini după ce facem cumpărături, la fel după ce am mângâiat animale, am folosit toaleta, ne-am jucat, am folosit batista pentru nas, ne-am pieptănat sau încălțat și după ce am dus gunoiul; fructele și legumele care se mănâncă crude mai întâi se spală; camera în care dormim se aerisește în mod regulat; unghiile de la mâini și de la picioare se păstrează curate.

Există **reguli de igienă posturală.** Unele reguli privesc poziția corectă la birou: verifică ca atunci când stai pe scaun cu mâinile pe lângă corp, biroul să-ți vină la nivelul coatelor; când scrii sau când tastezi, trage scaunul suficient de aproape așa încât să-ți poți sprijini antebrațele pe birou; coatele să facă un unghi de aproximativ 90 de grade, iar încheieturile și mâinile trebuie să fie drepte. Alte reguli privesc monitorul: acesta trebuie să fie la o lungime de braț de tine, dar exact în fața ta; partea de sus a monitorului se așază cu câțiva centimetri mai sus de nivelul ochilor tăi, așa încât tu să privești ușor către în jos atunci când te uiți la el; dacă este posibil înclină monitorul un pic pe spate. Este foarte important să iei câte o pauză de 10 minute în fiecare oră, când să te ridici de la calculator și să faci câțiva pași.

Există **reguli în lift:** nu pot urca în cabina liftului mai multe persoane decât sarcina maximă admisă, nu se fumează, copiii trebuie însoțiți de adulți, în caz de pericol se activează butonul de alarmă. Sunt reguli de utilizat scara rulantă: cei care staționează ocupă partea dreaptă și cei care se deplasează vor folosi partea stângă a scării.

Există **reguli în caz de incendiu:** trebuie evitată panica, ușile și ferestrele se închid dacă este timp, clădirea se evacuează rapid și nu se iau obiecte personale sau de îmbrăcăminte, sunt salvate persoanele care au nevoie de ajutor, nu se folosește liftul.

Există reguli la locurile de joacă, de înotat sau de schiat pentru siguranța participanților.

Există **reguli în asociații, cluburi, frății, grupuri**. Acestea depind de scopul organizării și caracterul persoanelor implicate. Legea interzice constituirea unei grupări alcătuite din trei sau mai multe persoane în scopul de a comite infracțiuni.

Există **reguli morale sau de bun-simț**: se respectă cuvântul dat, nu se întârzie la o întâlnire, nu se aruncă mizerie pe stradă, nu se scuipă pe jos. Nu se ascultă muzica la un volum ridicat nici acasă la difuzor și nici într-un mijloc de transport la căști.

Există **reguli religioase pentru credincioși**: biserica se frecventează în mod regulat, copiii sau tinerii se botează, se ține post, se merge la spovedanie, cununia civilă este urmată de cea religioasă.

Suntem liberi respectând legile

Omul este liber. Știind asta, tu ai tendința să faci ceea ce vrei. Dar aceeași tendință poate o are și o altă persoană cu care interacționezi. Nu ar fi corect dacă i-ai face altuia un rău sau el ție. S-ar ajunge la conflict verbal, apoi la agresiuni fizice și cineva ar avea de suferit. Or, pentru ca fiecare să fie protejat, intervine legea. Legea spune tuturor ce au voie și ce nu au voie să facă pentru ca fiecare să trăiască și să evolueze așa cum își dorește. Așadar, tu ești liber atât timp cât fiecare este liber să facă ceea ce dorește. Ceea ce înseamnă că a fi liber înseamnă, de fapt, să acționezi potrivit regulilor.

De reținut:

A fi liber nu înseamnă să faci ce vrei, ci înseamnă să faci ceea ce este conform regulilor!

Citate celebre: „*Libertatea ta se termină acolo unde începe libertatea celui alt*” (John Stuart Mill, filosof englez, 1859) „*Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face*” (vechi proverb românesc).

Atâta timp cât respectăm legea suntem în siguranță și noi, și ceilalți. Trebuie să acceptăm că legea nu limitează, ci descrie libertatea. Iar cine nu respectă legea riscă să își piardă libertatea – oare nu așa se întâmplă cu infractorii care sunt duși la închisoare?!

Exersarea libertății presupune ocrotirea celorlalți. Înseamnă respect acordat fiecărui individ cu care venim în contact. Înseamnă prețuirea lui și a bunurilor care îi aparțin. Individul este privit ca persoană și nu ca un lucru. Dacă acceptăm acest aspect, vom înțelege de ce un om nu poate fi stăpân peste alți oameni. Astăzi, ceea ce ne conduce pe toți este legea, așadar nu trebuie să ne supunem oamenilor, ci doar legii – de aceea vorbim de **rule of law (domnia legii)** și nu de **rule of men (domnia oamenilor)**. În această idee, putem spune că dependența față de oameni nu este acceptabilă: noi nu suntem nici slugi, nici paraziți. Tot astfel, dacă ești ruda sau soțul cuiva, ori dacă ești prietenul sau iubitul cuiva asta înseamnă doar că nutrești sentimente față de acea persoană și aveți proiecte împreună, nu că ești stăpân pe viața și relațiile sale, ori că poți să îi cotrobăiești prin lucruri sau prin corespondență.

Legi și organele care le adoptă

Noi folosim cuvântul „lege” în sens generic, pentru a desemna un act normativ. Cel mai important act normativ național este **Constituția**. Aceasta este un fel de certificat de naștere al unui stat. Constituția este aprobată de popor prin referendum.

Ea cuprinde două feluri de reguli: unele privesc organizarea statală (cum se numește țara, dacă statul este o monarhie sau o republică, care sunt principalele autorități și instituții publice, cum se aleg reprezentanții poporului, cum se votează legile). Celelalte reguli privesc indivizii, adică care sunt drepturile fundamentale și îndatoririle cetățenilor. Toate principiile pe care le conține o constituție sunt apoi dezvoltate în legi emise în diverse domenii de activitate.

Știați că...?!:

Constituția este legea fundamentală a țării. Constituția Republicii Moldova actuală a fost adoptată la 29 iulie 1994. Ea a fost modificată de câteva ori de atunci.

În Constituția Republicii Moldova sunt descrise simbolurile statului, care sunt protejate de lege:

(1) Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sînt dispuse vertical, în ordinea următoare, începînd de la lance: albastru, galben, roșu. În centru, pe fișa de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

(2) Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală avînd în partea superioară cromatică roșie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour avînd între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stînga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sînt de aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale purtînd în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) și ținînd în gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stîngă un sceptru de aur.

(3) Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabilește prin lege. Imnul actual este cîntecul "Limba noastră", versuri de Alexei MATEEVICI (strofele 1, 2, 5, 8, 12), muzica de Alexandru CRISTEA, aranjament de Valentin DÎNGA.

Dacă e să fim riguroși, trebuie să spunem că legi adoptă doar Parlamentul. După adoptare prin votul majorității parlamentarilor, legile se promulgă de către Președintele statului și sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Din acel moment legile devin obligatorii pentru toți cetățenii țării.

De reținut:

Parlamentul este compus din 101 deputați. El are sediul în mun. Chișinău, clădirea Parlamentului. Deputații sunt aleși de popor pentru un mandat de 4 ani. Deputații nu pot fi revocați din funcție de către cei care i-au ales.

Toate legile poartă o denumire: de exemplu, Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului.

Propozițiile din cadrul legilor poartă numele de articole și fiecare sunt numerotate, pentru a putea fi ușor identificate și citate. De exemplu, art. 16 din Constituție consacră principiul egalității, art. 45 reglementează „Dreptul la propria imagine”, art. 173 din Codul penal incriminează „Hărțuirea sexuală”.

Știați că...?!:

Unele acte normative sunt extrem de stufoase și se numesc coduri. În Republica Moldova există mai multe coduri, cum ar fi: Codul Civil, Codul de Procedură Civilă, Codul Penal, Codul de procedură Penală, Codul Educației, Codul Fiscal, Codul Vamal, Codul Muncii, Codul Electoral, Codul administrativ. Ele pot fi procurate din librării și pot fi consultate gratuit pe internet.

Există și acte normative care se adoptă la nivel local, numai pentru locuitorii unei localități: sat (comună), oraș (municipiu) sau ai unui raion. Este vorba de deciziile **Consiliilor Locale**, care pot fi consilii satești, comunale, orășănști și municipale (de exemplu, decizii cu privire la aprobarea bugetului local, stabilirea cuantumului taxelor și impozitelor locale, planificarea dezvoltării localităților și amenajării teritoriului), respectiv de cele ale **Consiliilor Raionale** (de exemplu, decizii cu privire la aprobarea bugetului raional, programelor de dezvoltare a serviciilor sociale, conform necesităților raionului). Deciziile sunt publicate pe site-ul consiliilor și respectarea lor se asigură de către organe ale administrației publice locale, poliție etc.

De reținut:

Consiliul local, ca și Consiliul Raional, este alcătuit din consilieri aleși pentru un mandat de 4 ani de către cetățenii din acea localitate, respectiv raion. Acești cetățeni aleg și Primarul localității/raionului, pe când viceprimarul, precum și președintele și vicepreședintele Consiliului Raional sunt aleși de consilierii acestuia. Primarul poate fi revocat prin referendum local în cazul în care acesta nu-și exercită adecvat atribuțiile prevăzute de lege.

Guvernul Republicii Moldova emite și el acte normative, care sunt de trei tipuri: hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Hotărârile se adoptă în cadrul ședinței Guvernului cu votul majorității membrilor Guvernului (de exemplu, Hotărârea nr. 212/2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020). Ordonanțele se adoptă foarte rar, în cazul în care Guvernul este abilitat în acest sens de Parlament. Dispozițiile se emit de către Prim-ministru pentru organizarea activității interne a Guvernului (de exemplu, Dispoziția nr. 19-2/2018 pentru inițierea procesului de elaborare a Strategiei naționale de dezvoltare “Moldova 2030”).

De reținut:

Guvernul este alcătuit din prim-ministru, prim-viceprim-ministru, viceprim-miniștri și miniștri. Legea poate prevedea ca și alte persoane să fie membri ai Guvernului, spre exemplu Guvernatorul (Bașcanul) Găgăuziei. Candidatul la funcția de Prim-ministru, desemnat de Președintele țării, prezintă Parlamentului lista candidaților la funcția de membru al Guvernului și lista ministerelor pentru a obține votul de încredere a Parlamentului. Ulterior, lista ministerelor poate fi modificată de Parlament. Guvernul are sediul în Piața Marii Adunări Naționale din Chișinău. Guvernul numește șeful Oficiului teritorial al Cancelariei de Stat, care de obicei deservește câteva unități administrativ-teritoriale/raionale și reprezintă Guvernul în teritoriu.

Conducătorul statului nostru este Președintele Republicii Moldova. El este ales pentru un mandat de 4 ani de către cetățenii țării cu drept de vot, indiferent dacă locuiesc sau nu pe teritoriul țării noastre. El emite decrete. Unele decrete au legătură cu legile (de exemplu, Decretul de promulgare a legii privind Codul penal), altele cu Executivul (de exemplu, decretul pentru numirea în funcția de ministru), iar alte decrete au legătură cu Justiția (de exemplu, decretele de numire în funcția de judecător).

Respectarea legilor este obligatorie

În prezent, în Republica Moldova sunt în vigoare un număr impunător de acte normative.

Din momentul publicării lor actele normative elaborate la nivel național sau la nivel local sunt obligatorii pentru destinatarii lor. Nu are importanță că au fost adoptate cu unanimitate sau cu majoritate de voturi, ci ele trebuie respectate și de către cetățenii care au fost la vot, și de cei care au stat acasă în ziua votului; și de cei ai căror aleși au dat actul normativ, și de cei care au votat cu persoane care au candidat la alegeri dar nu au ocupat un loc de ales; și de cei născuți la data adoptării actului, și de cei născuți ulterior. Astfel, toți cetățenii vor fi tratați la fel de către oamenii legii. O astfel de societate, în care oamenii sunt egali și se supun nu altor oameni, ci doar legii care este adoptată de către cei aleși în mod democratic, și în care legea ocrotește drepturile și consacră îndatoririle cetățenilor se numește **stat de drept**.

De reținut:

*Statul de drept presupune că **toți cetățenii sunt egali în fața legii** și nimeni nu e deasupra legii. Atenție, însă: egalitatea oamenilor nu se referă și la condițiile de trai, la salariu, la avere, acestea fiind rezultatele muncii fiecăruia.*

Așadar, obligativitatea legilor rezultă din faptul că acestea corespund cu interesul majorității cetățenilor (*interesul public sau național*). Dar majoritatea, la rândul ei, nu poate adopta orice decizie dorește, ci numai acelea din domeniile permise de lege și numai după o procedură strict reglementată și care să nu permită discriminarea persoanelor. În acest fel se evită abuzurile celor aflați la putere (*tirania majorității*). De exemplu, într-un stat unde domnește legea, majoritatea cetățenilor nu va putea niciodată hotărî să nu respecte vreo lege sau să fie demis vreun parlamentar ori vreun judecător, aceste lucruri nefiind permise de Constituție.

Atunci când legile nu convin unei mase de oameni, populația este liberă să facă petiții, să meargă în audiență la aleșii lor sau chiar să protesteze sub forma unor manifestări prin care se cere modificarea sau chiar abrogarea legii. Aceste mijloace pașnice de exprimare a punctelor de vedere sunt considerate acte de civism. Ele nu trebuie să degenereze în violențe asupra persoanelor sau distrugerea unor bunuri, căci atunci sunt autorizați să intervină polițiștii pentru a restabili ordinea.

Atunci când se încalcă o lege există mai multe tipuri de consecințe: vom avea o persoană care suportă un rău din cauza încălcării drepturilor sale ocrotite de acea lege, vom avea un vinovat care fie sancționat pentru asta și vom avea statul care înregistrează un eșec în prevenirea încălcării legilor. Sunt situații în care uneori chiar cel vătămat are și el partea lui de vină.

Exerciții

EXERCIȚIUL 1: *O mașină se apropie de trecerea de pietoni pe care tu ești pregătit să traversezi. Sunt două reguli care trebuie respectate simultan: șoferul trebuie să încetinească până la limita evitării oricărui pericol, iar tu trebuie să te asiguri că poți face traversarea în siguranță. Dacă doar unul ar respecta regula, nu e așa că ar putea rezulta un accident?*

EXERCIȚIUL 2: *Îți scoți câinele la plimbare în preajma unui parc de joacă pentru copii unde câinele își face nevoile. Tocmai ai încălcat două reguli: una care îți interzice să plimbi câțelul în acel loc și o alta ce spune că excrementele câinelui trebuie strânse de stăpânul său, care trebuie să aibă asupra sa o punguță și o măturică în acest scop. Haide să ne gândim la consecințele încălcării acestor reguli. O să spui că dacă e un polițist în apropiere vei primi amendă, iar dacă nu, ai scăpat. Ceea ce uiți însă este că e posibil ca după ce pleci tu să vină un părinte cu bebelușul său să se joace în nisipul unde tocmai câinele tău și-a făcut nevoile. Copiii mici bagă în gură cam tot ce prind și în curând bebe se va îmbolnăvi.*

Este de domeniul evidenței că e mai ușor să previi o încălcare a legii, decât să o combați. De aceea cu toții trebuie să cunoaștem legea și să facem efortul de a o respecta. Asta, chiar dacă o lege nu ne convine sau nu ne-ar vedea nimeni când am încălca-o.

Atitudinea față de încălcarea legilor

Legea trebuie respectată de fiecare dintre noi. Dacă ești prins încălcând-o, trebuie să știi că scuza „nu știam că nu e voie” nu este valabilă în fața organelor legii.

Cea mai bună atitudine este să recunoști săvârșirea faptei și atunci pedeapsa va fi mai blândă sau poate chiar vei fi iertat. Însă cel îi care îi minte pe oamenii legii va fi tratat aspru. Și mai grav ar fi să iei legătura cu martorii chemați de organele legii pentru a-i convinge să mintă ca astfel să te sprijine – acest lucru constituie o infracțiune.

Dar ce trebuie să facem când vedem oameni care nu respectă legea? Oare e doar treaba oamenilor legii să intervină? Cetățenii care iau parte la comiterea unei fapte nelegale sunt în siguranță dacă stau pasivi?

Exerciții

EXERCIȚIUL 3: *Să presupunem că tocmai ai obținut diploma de bacalaureat și te prezinți la un concurs de admitere la facultate sau de ocupare a unui loc de muncă. La un moment dat vezi că unul dintre participanții la concurs copiază. Tu alegi să îți vezi în continuare de propria lucrare. Concurentul necinstit răspunde corect la mai multe întrebări decât tine și este declarat câștigător. Deși tu ai respectat regulile, iar el nu, totuși în final el este cel care a obținut locul pentru care amândoi ați concurat. Nu-i așa că te simți nedreptățit?! Oare nu ar fi fost mai bine să anunți organizatorii în momentul când ai văzut că acel concurent trișează?!*

Cred că înțelegi acum cât este de important ca nu numai tu, ci și cei din jurul tău să respecte regulile. Dacă toată lumea ar face asta, dreptul tău ar fi protejat și atunci cel mai bun, iar nu cel mai șmecher, ar câștiga o competiție. De aceea este bine **să iei atitudine**: cine greșește, trebuie să își asume asta și, eventual, să plătească. Dacă tu vei închide ochii, acela va fi încurajat să încălce legea din nou, căci știe că nu i se va întâmpla nimic. Și alții care vor afla asta vor fi tentați să îl imite pe respectivul, iar tu, cel care alegi să respecti legea, vei fi privit de astfel de indivizi ca un...ciudat.

Prin urmare, atunci când ești victima unei ilegalități – de exemplu, cineva îți sustrage un bun, te lovește, nu îți restituie un împrumut etc. – trebuie să știi că ai de partea ta legea, care te ocrotește. Există oameni plătiți de stat pentru a stabili dacă s-a încălcat vreun drept și pentru a face ca cel care este vinovat să îndrepte răul făcut și, în anumite situații, să fie sancționat – la școală, profesorul; pe stradă, polițistul; la tribunal, judecărul.

Exerciții

EXERCIȚIUL 4: *Se poate întâmpla să nu fii nici victima, nici autorul unei ilegalități, ci martor. Astfel, să zicem că ești agresat într-un loc public de un necunoscut. Un tânăr trece pe lângă tine și vede că ai nevoie de ajutor. El are la dispoziție trei opțiuni: (1) trece mai departe și grăbește pasul fiind mulțumit că nu el este cel agresat; (2) intervine în conflict cu riscul de a fi și el bătut; (3) anunță organele legii. Nu-i așa că nu ai vrea ca tânărul să adopte opțiunea nr....(1)?!*

Trebuie să știi ca dacă ești martor la comiterea unei infracțiuni legea nu te obligă să anunți poliția decât pentru anumite fapte grave care au ca rezultat moartea unei persoane. Și totuși, de ce ar trebui ca martorul **să ia atitudine** la comiterea unei ilegalități comise împotriva altei persoane?

Răspunsul este unul singur: pentru că îi pasă. Dacă vrem să trăim într-o țară curată, să fim în siguranță pe stradă și să ne bucurăm de lucrurile noastre, atunci trebuie să respectăm atât noi, cât și ceilalți aceste valori și să cerem ca cei care nu o fac să răspundă.

Ar fi bine să fim solidari cu cei ce respectă legea și să îi sprijinim pe cei care prețuiesc corectitudinea, indiferent dacă vor fi unii care ne vor aproba sau alții care ne vor ridiculiza. Nu trebuie să ne fie frică să reacționăm la ilegalități; din contră, trebuie să dăm dovadă de **integritate**, adică să fim constanți cu principiile sănătoase potrivit cărora dorim să trăim.

De reținut:

Dacă ești martorul sau victima unei infracțiuni, nu poți refuza să dai declarații despre infracțiunea respectivă în fața organelor de justiție. Excepție este situația în care e vorba de rude apropiate, deoarece nimeni nu poate fi silit să facă declarații contrar intereselor rudelor sale apropiate.

Pe scurt:

- Într-o democrație poporul însuși ia deciziile în ceea ce îl privește, prin reprezentanți.
- Oamenii nu au stăpâni. Ei își aleg conducătorii.
- Democrația înseamnă: stat de drept (supremația legii sau domnia legii), drepturile omului, separația puterilor.
- Justiția nu este a treia putere în stat, ci este una dintre cele trei puteri.
- Legea este făcută ca să fie respectată chiar dacă nu ne vede nimeni.
- Respectând legea, suntem liberi.

Capitolul II: COPILUL, TÂNĂRUL ȘI DREPTURILE

Ce este „copil”

Orice ființă umană sub vârsta de 18 ani se numește copil. El este un adult în devenire, se află în plină dezvoltare, deci are nevoie de îndrumări, ajutor și ocrotire. Pentru societate, copiii sunt foarte importanți întrucât ei reprezintă generația viitorului: când vor fi adulți, ei vor lua decizii pentru toți ceilalți.

Cei sub 18 ani sunt considerați minori. Cei care împlinesc 18 ani sunt considerați majori.

Adolescența este cuprinsă între 14 și 18 ani și constituie ultima perioadă parcursă de copii până la maturizare. De aceea, adolescenții sunt o categorie de persoane pe care adulții o tratează cu și mai multă atenție.

Știați că...?!:

În Republica Moldova trăiesc aproape 600.000 de copii, dintre care în jur de 130.000 sunt adolescenți.

Apariția drepturilor omului și ale copilului

În trecut se spunea despre copii că încă nu sunt ființe umane. Ei erau prost îngrijiți și erau considerați proprietatea adulților: de alăptarea bebelușilor se ocupau în unele familii doicile, nu mamele; copiii nu erau hrăniți bine; după ce mai creșteau erau folosiți unii ca sclavi, alții ca ucenici; erau puși la munci grele și nu erau plătiți; nu aveau acte de identitate. În timpul războaielor mondiale copiii au fost omorâți, violați, răpiți sau strămutați în alte state pentru a-și pierde legăturile cu familiile lor și pentru a uita istoria patriei lor. Unii au fost folosiți pentru experimente medicale sau pur și simplu arși în timpul Holocaustului nazist, alții înțemnițați în lagăre speciale din Gulag-ul sovietic unde au fost batjocoriți și abuzați. În ziua de azi unii copii sunt folosiți de grupări extremiste pentru a comite acte teroriste: poartă echipamente explozive, detonează bombe sau chiarucid prizonieri. De cele mai multe ori însă, copii sunt victimele conflictelor dintre adulți.

În secolul al XVIII-lea a apărut ideea de drepturi ale copilului. După cel de-al Doilea Război Mondial, la data de 10 decembrie 1948, a fost adoptată Declarația Universală a Drepturilor Omului de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, semnată și de Republica Moldova. Dar ea nu privea în mod special copiii. Astfel că la 20 noiembrie 1959 apare Declarația drepturilor copilului urmată de cel mai important instrument internațional în domeniu, și anume Convenția cu privire la Drepturile Copilului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data de 20 noiembrie 1989. Toate cele 193 de țări care au semnat această Convenție, printre care și Republica Moldova, sunt obligate să respecte dispozițiile acesteia, căci odată cu ratificarea de către un stat a unei convenții internaționale ea devine lege pentru acel stat.

Principii

Patru sunt principiile de bază consacrate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului: (1) protecția împotriva oricărei forme de discriminare; (2) interesul superior al copilului este primordial; (3) dreptul la viață și dezvoltare; (4) dreptul de exprimare a opiniei care să fie luată în considerare în orice chestiune sau procedură care afectează copilul.

Drept și drepturi

Cred că ați observat că în cadrul expresiilor „Nu e drept ceea ce faci!” și „Ăsta-i dreptul meu!” cuvântul „drept” are două sensuri. Primul sens se referă la locul unde scrie ce avem voie să facem și ce nu: în legi care țin de dreptul penal, dreptul civil ori dreptul familiei scrie ce este permis și ce este interzis – în limba engleză se folosește cuvântul „law”.

Al doilea sens se referă la ceea ce putem efectiv face în interesul nostru (avem dreptul la învățătură, dreptul la trai decent, dreptul la o justiție independentă etc) – în limba engleză se folosește cuvântul „right”.

Știați că...?!:

Primul articol din Constituția Republicii Moldova ne spune că demnitatea și drepturile omului reprezintă valori supreme. Lipsit de drepturi, omul nu ar fi mai o persoană, ci ar fi considerat asemenea unui lucru sau un animal.

De regulă, unui drept care ne aparține, îi corespunde o obligație ce revine altora. Vă voi da două exemple:

EXEMPLUL 1: Atunci când eu sunt proprietar al unei locuințe, eu decid cine intră. Toți ceilalți sunt obligați să îmi respecte dreptul la proprietate, fiindu-le interzis să pătrundă în casă fără acceptul meu. Dacă cineva îmi încalcă acest drept, atunci acea persoană nu respectă o regulă scrisă în codul penal, comite infracțiunea de violare de domiciliu și riscă să fie sancționat cu închisoarea dacă eu, ca victimă, formulez o plângere la poliție sau procuratură.

EXEMPLUL 2: Eu dau cu împrumut o sumă de bani unui amic și fixăm împreună un termen pentru înapoierea banilor, dar când se împlinește scadența (adică a expirat termenul de restituire) respectivul refuză să îmi dea înapoi banii. El încalcă o regulă prevăzută în codul civil care îl obligă la restituirea împrumutului și atunci eu am două posibilități: fie merg la mediator să soluționăm amiabil conflictul, fie îl dau în judecată, în termen de maxim trei ani, pentru ca instanța să îl oblige să îmi înapoieze banii.

Drepturile copilului și organele care le apără

Copiii nu pot avea toate drepturile adulților. Dar, la fel ca adultul, copilul are cinci categorii de drepturi:

- **Drepturi civile:** dreptul la viață; la nediscriminare; la nume; la identitate; la cunoașterea părinților; la protejarea vieții private; de a nu fi supus torturii sau altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante;
- **Drepturi politice:** libertatea de exprimare, de asociere și de participare la adunări pașnice, de gândire, conștiință și religie, de acces la informație și mass-media. Copilul nu are dreptul de a alege și de a fi ales în organele statului, ci doar în organisme școlare.
- **Drepturi economice:** dreptul la muncă, la protecție împotriva exploatării;
- **Drepturi sociale:** dreptul la educație, la sănătate, la securitate socială, la dezvoltare;
- **Drepturi culturale:** dreptul la recreație, la joacă, la participare la activități culturale și artistice.

La nivel mondial aceste drepturi sunt cuprinse în Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului de care am menționat mai sus. Instituția care monitorizează respectarea lor este Comitetul pentru Drepturile Copilului, alcătuită din 10 experți internaționali cărora statele le înaintează rapoarte în mod regulat.

În Republica Moldova există un șir de legi speciale care reglementează respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copilului. Unele dintre principalele legi din acest domeniu sunt:

- Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului;
- Legea nr. 99/2010 privind regimul juridic al adopției;
- Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- Legea nr. 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombusmandul).

De protecția drepturilor copilului se ocupă mai multe autorități, fiecare cu propriile atribuții:

- **Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale**, organ central care promovează și monitorizează realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului;
- **Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului**, organ guvernamental care asigură respectarea prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și elaborarea și implementarea politicilor de protecție a drepturilor copilului și familiei;
- **Autoritatea tutelară de nivelul doi (teritorială)**, secții și direcții de asistență socială și protecție a familiei /Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului din Chișinău – veghează respectarea legislației cu privire la protecția și promovarea drepturilor copilului și asigură cooperarea între instituțiile și serviciile de protecție a drepturilor copilului la nivel teritorial/municipal;

- **Autoritatea tutelară de nivelul întâi (locală)**, primării de sate, comune și orașe - veghează la respectarea în sate (comune) și orașe a legislației cu privire la protecția și promovarea drepturilor copilului; examinează sesizările privind încălcarea drepturilor copilului; vizitează copiii la domiciliu; urmăresc măsurile de prevenire și combatere a consumului de alcool, droguri, a violenței în familie, a comportamentului delincvent;
- **Avocatul Propriului** pentru drepturile copilului este reprezentant al statului care asigură respectarea drepturilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și primește cereri în legătură cu drepturile și libertățile copiilor și veghează ca instituțiile administrației publice să le respecte;
- **Instanțele judecătorești**, care se regăsesc pe teritoriul întregii țări: soluționează litigii care privesc inclusiv copiii.

De reținut:

Instituțiile statului iau decizii ținând seama de *interesul superior al copilului*, adică se face ceea ce este cel mai bine pentru copil, nu doar ceea ce este suficient sau doar bine pentru el.

Cine este „tânăr”

Sunt considerați tineri cetățenii între 14 și 35 ani.

În țara noastră **Legea cu privire la tineret nr. 215/2016** obligă autoritățile și instituțiile publice să sprijine activitățile necesare îmbunătățirii condițiilor necesare integrării socio-profesionale a tinerilor.

În prezent, organul cheie responsabil pentru elaborarea politicilor în domeniul tineretului este Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

În baza Legii cu privire la tineret va fi înființată și Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret.

Aceasta va fi responsabilă de aplicarea politicilor din domeniul tineretului și va monitoriza activitatea structurilor care prestează servicii de tineret.

De asemenea, pe teritoriul țării acționează Centre de tineret care au drept scop diversificarea și consolidarea serviciilor de tineret.

Conform Legii cu privire la tineret, statul și-a asumat să stimuleze inițiativele antreprenoriale ale tinerilor prin diferite măsuri, inclusiv încurajarea participării tinerilor în cadrul programelor de suport, inclusiv facilitățile oferite de incubatoarele de afaceri, susținerea programelor de educație nonformală a tinerilor antreprenori în domeniul afacerilor, elaborarea și dezvoltarea programelor de antreprenariat social.

De asemenea, statul și-a asumat să faciliteze angajarea tinerilor în câmpul muncii prin diverse măsuri, inclusiv dezvoltarea serviciilor de consiliere profesională pentru tineri și crearea centrelor de ghidare în carieră, susținerea stagiilor de practică în sectorul public și cel privat, susținerea tinerilor specialiști în domeniul învățământului și medicinei care aleg să activeze în mediul rural. Statul și-a asumat să adopte măsuri specifice pentru asigurarea tinerilor cu locuințe.

Sărbători:

Fiecare a doua duminică a lunii noiembrie – Ziua națională a tineretului;

12 august – Ziua internațională a tineretului;

1 iunie – Ziua internațională a copiilor;

11 octombrie – Ziua internațională a fetei;

20 noiembrie – Ziua mondială a drepturilor copilului;

10 decembrie – Ziua internațională a drepturilor omului.

Pe scurt:

- Până la 18 ani ești copil; între 14 și 18 ani ești adolescent; între 14 și 35 ani ești tânăr;
- Deciziile privind copilul luate de către părinți și instituțiile publice trebuie să aibă la bază interesul superior al acestuia;
- Drepturile omului transformă indivizii în persoane, adică în cetățeni care trebuie respectați și ocrotiți de stat și de către ceilalți cetățeni.

Educație Juridică

Capitolul III: OMUL ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ

Nașterea

Copilul este conceput pe cale naturală în urma unui raport sexual dintre părinții săi. Clonarea unei ființe umane este interzisă.

Uneori, probleme de natură medicală impun o intervenție medicală prin fertilizarea in vitro – acesta este un proces prin care spermatozoidul bărbatului (partenerul femeii sau un terț donator) fecundază ovulul femeii (partenera bărbatului sau al unei terțe donatoare) în laborator; acolo se formează embrionul care este transferat apoi în uterul mamei.

Sub aspectul drepturilor, nu există nicio deosebire între copilul creat în vitro și cel procreat natural.

Republica Moldova interzice utilizarea unei mame purtătoare (mama surrogat). Aceasta este cea care dă naștere unui copil care va reveni însă unei alte persoane.

Moartea

Un lucru este inevitabil: moartea. Mai devreme sau mai târziu se vor stinge cei din jurul nostru: bunicii, părinții, profesorii, prietenii, vecinii. Acest lucru se întâmplă în mod natural, firesc. Dreptul la viață este cel mai important drept al omului. Luarea vieții unei persoane de către o alta este cea mai gravă infracțiune și se numește omor. Dacă fapta violentă care s-a comis nu a dus la decesul victimei, ci acesta a supraviețuit, fapta se numește tentativă de omor.

Infracțiune

Omorul este aspru pedepsit de lege: dacă un adult ucide cu intenție o persoană, atunci va fi condamnat la închisoare între 10 și 15 ani sau de la 15 la 20 de ani sau cu detențiune pe viață dacă a fost comis în circumstanțe agravante expres prevăzute de Codul Penal; dacă autorul este un minor, termenul maxim al închisorii se reduce la jumătate.

În cazul mai multor infracțiuni sau sentințe aplicate minorilor, Codul Penal prevede reguli specifice de calculare a termenului de detenție (în prezent termenul maxim de detenție pentru minori fiind 15 ani). **Tentativa de omor** ce nu constituie o recidivă se sancționează cu maxim trei pături din maximul celei mai aspre pedepse prevăzute pentru fapta respectivă.

Din păcate, în țara noastră există cazuri de copii omorâți de către adulți. Uneori criminalii sunt ei înșiși copii. Dreptul la viață este atât de ocrotit încât nimeni nu poate fi condamnat în vreo țară europeană la pedeapsa cu moartea (pedeapsa capitală), indiferent cât de gravă ar fi fapta pe care ar comite-o. În Republica Moldova a existat pedeapsa cu moartea, dar s-a renunțat la ea după obținerea independenței, inițial menținându-se „pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război”, dar și acestea au fost excluse în iulie 2006. În prezent, Constituția prevede expres că „Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat” (art. 24).

Unele persoane recurg la sinucidere (suprimarea propriei vieți). Trebuie să știți că nimic nu justifică un asemenea gest și că oricine poate fi ajutat și orice poate fi iertat. Dacă aveți astfel de gânduri este important să nu acționați impulsiv și să vă amintiți că sunt lucruri pentru care merită să luptați. Este bine să discutați cu părinții, profesorii sau consilierul psihologic al școlii ori să apelați în mod anonim la serviciile care există special pentru voi.

Linia verde prevenire suicid:

Linia verde prevenire suicide este un sistem de suport psihologic anonim ce își are sediul în Republica Moldova și este la dispoziția tuturor persoanelor care solicită ajutor. Contactul prin intermediul chatului Liniei este confidențial și anonim. Accesul la Linia Verde Prevenire Suicid este posibil apelând:

- Chatul anonim de pe pagina web www.pentruviata.md, disponibil între orele 19.00 – 21.00 în fiecare seară din zilele de lucru;
- Email: ajutor@pentruviata.md, unde pot fi trimise mesaje la orice oră a zilei sau nopții, la care se va răspunde în decurs de 24 ore;
- Aplicația mobilă **HelpApp** Chatul anonim de pe pagina www.pentruviata.md;
- Serviciul 112, în situațiile de urgență, ne poți contacta oricând serviciul de urgență 112.

Atunci când întâlnești o persoană care trece printr-o astfel de situație sau care are astfel de gânduri ar fi bine să încerci să o ajuți să se salveze, nicidecum să își ducă mai departe intenția.

Infracțiune:

Fapta de a determina/convince o persoană să se sinucidă sau de a o ajuta intenționat să se sinucidă, inclusiv inclusiv prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, este pedepsită cu închisoarea. De asemenea, Justificarea publică a sinuciderii, adică distribuirea sau punerea în alt mod la dispoziția publicului a unui mesaj privind recunoașterea sinuciderii ca fiind justă, ca fiind demnă de urmat sau care necesită a fi susținută, este pedepsită muncă neremunerată în folosul comunității sau cu închisoare.

Sunt situații în care o persoană care este grav bolnavă, ori rudele ei, cer să i se provoace moartea. Trebuie să știți că eutanasia (moartea fără dureri provocată la cerere) nu este permisă și, deocamdată, este pedepsită în țara noastră: un medic sau o rudă a celui bolnav nu are voie să îl omoare, chiar dacă el cere acest lucru și chiar dacă suferă de o boală incurabilă care îi provocată suferințe foarte mari.

Pe scurt:

- Dreptul la viață este cel mai important drept natural al omului.
- În Europa nu se permite aplicarea pedepsei cu moartea, ca în unele state din SUA sau din Orient.
- În Republica Moldova nu este permisă eutanasia.

Capitolul IV: MINORUL ȘI IDENTITATEA SA

Există două categorii de persoane:

- **persoanele fizice:** ele se individualizează prin nume, domiciliu/reședință (acolo unde are locuința principală/secundară) și cetățenie;

- **persoanele juridice:** ele se caracterizează prin denumire, sediu și naționalitate (intră în această categorie autoritățile publice, instituțiile publice, societățile comerciale, unitățile de învățământ).

Numele copilului

Când copilul vine pe lume, unitatea sanitară din spital eliberează un act medical constatator al nașterii sau certificat medical de naștere. El se prezintă la organului de stare civilă care va înregistra nașterea într-un registru special și va elibera un certificat de naștere. Acesta este actul cu care copilul, de regulă, se va legitima până la vârsta de 16 ani și în baza căruia își va exercita drepturile prin părinții săi (primirea alocației, înscrierea la grădiniță, apoi la școală).

Numele de familie al copilului este cel pe care îl poartă părinții, care poate să fie al unuia sau al ambilor reunite.

Prenumele copilului este cel ales de părinți. Copilul poate purta un prenume simplu sau compus din două prenume, la alegerea părinților.

În caz de litigiu între părinți privind numele de familie și/sau prenumele copilului, decide autoritatea tutelară locală.

Numele și prenumele copilului care nu a atins vârsta de 16 ani poate fi schimbat de organul de stare civilă, la cererea comună a părinților sau a unuia dintre ei.

Dacă părinții nu au ajuns la comun acord cu privire la nume, schimbarea se face de organul de stare civilă cu implicarea autorității tutelare locale în a cărei rază teritorială își are domiciliul minorul. Orice soluție se ia în exclusivitate de interesele copilului. Dacă ambii părinți își schimbă numele de familie, se schimbă și numele copilului. Dacă se schimbă numele de familie doar al unui părinte, numele de familie al copilului poate fi schimbat în baza acordului comun al părinților sau de autoritatea tutelară locală, dacă părinții nu ajung la un acord. În orice caz, schimbarea numelui de familie și/sau a prenumelui copilului care a atins vârsta de 10 ani se face cu acordul acestuia.

Între 16-18 ani copilul poate solicita schimbarea numelui de familie și/sau prenume la organul de stare civilă teritorial, doar cu acordul părinților. După 18 ani persoana poate să-și schimbe numele de familie și/sau prenumele prin intermediul organelor de stare civilă.

Numele și prenumele apar în certificatul de naștere emis de organul de stare civilă, care cuprinde și **IDNP – număr de identificare personal**, constând într-un număr unic pe care persoana îl va păstra pentru tot restul vieții.

Organele de stare civilă activează în fiecare oraș-reședință al raioanelor țării. Activitatea lor este supravegheată de Agenția Servicii Publice. Mai multă informație despre activitatea lor și actele necesare sunt disponibile pe pagina web www.asp.gov.md, rubrica Serviciul Stare Civilă.

Buletinul de identitate

Buletinul de identitate face dovada identității și domiciliului titularului. Acesta poate fi eliberat de la naștere, însă, de regulă, buletinele de identitate pentru copii se fac după 14-16 ani.

De la 16 ani este obligatoriu să deții buletin de identitate. Pentru a obține buletinul de identitate până la vârsta de 18 ani, reprezentantul legal (părintele, tutorele etc.) va depune cererea în numele minorului, în prezența obligatorie a acestuia, la serviciul de eliberare a actelor de identitate din cadrul Agenției Servicii Publice.

De reținut:

*Dacă vi se **fură** buletinul de identitate trebuie să anunțați fără întârziere poliția de la locul comiterii faptei. Dacă îl **pierdeți** trebuie să anunțați serviciul de eliberare a actelor de identitate unde aveți domiciliul.*

*Dacă **găsiți** un buletin de identitate trebuie să îl depuneți sau să îl trimiteți fără întârziere la cea mai apropiată unitate de poliție sau la cel mai apropiat serviciu de eliberare a actelor de identitate. Comunicarea întârziată despre pierderea sau găsirea actelor de identitate este contrară legii.*

Buletinele de identitate se eliberează pe termen de valabilitate:

- de la naștere până la 10 ani;
- de la 10 până la 16 ani;
- de la 16 până la 25 ani;
- de la 25 până la 45 ani;
- de la 45 – pe viață.

Buletinul de identitate trebuie purtat tot timpul asupra voastră. Este interzis să îl dați unei alte persoane spre a fi folosit în numele vostru.

Lista și adresele de contact ale serviciilor de eliberare a actelor de identitate din cadrul Agenției Servicii Publice sunt disponibile pe pagina web www.asp.gov.md, rubrica Servicii eliberare a actelor de identitate.

De reținut:

ESTE CONTRAR LEGII: Neprezentarea actelor de identitate la cererea persoanelor oficiale din autoritățile competente.

CONTRAVENȚII: Se sancționează cu amendă de la 30 la 60 de unități convenționale (1 u.c. – 50 lei) ridicarea ilegală de către o persoană cu funcție de răspundere a buletinului de identitate, luarea sau predarea acestuia drept garanție. Se sancționează cu amendă de la 24 la 42 de unități convenționale comunicarea de date false pentru a fi înscrise în actele de identitate.

INFRAȚIUNE: Se sancționează cu amendă în mărime de până la 850 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 5 ani, luarea, tăinuirea, degradarea buletinului de identitate sau altor documente importante ale unei persoane cu intenția de a-i limita libertatea sau de a o lipsi de acel act.

Cetățenia copilului

Termenul „cetățenie” este sinonim cu termenul „naționalitate”.

Copilul dobândește cetățenia Republicii Moldova când cel puțin un părinte are această cetățenie, indiferent dacă acel copil s-a născut în țara noastră sau în străinătate.

Copilul născut pe teritoriul Republicii Moldova, ai cărui părinți sunt apatrizi sau beneficiari de protecție internațională, tot obține cetățenia Republicii Moldova.

Există însă și persoane care nu au cetățenie, deci nu aparțin vreunei țări – ei se numesc *apatrizi*. Un apatrid are drepturile și obligațiile prevăzute de statul unde își are domiciliul (locuința permanentă) sau reședința (locuința temporară). În mod evident un cetățean are, în plus, și drepturile (de ex: la vot) și obligațiile (de ex: obligația bărbatului de a exercita serviciul militar) statului a cărui cetățenie o deține.

Statul își ocrotește cetățenii atât în țară, cât și în străinătate, iar aceștia sunt datori să îi fie fideli și să îl apere în orice împrejurare și sub orice formă. *Patriotismul* este un sentiment nobil de iubire față de țara căreia îi aparții și de locuitorii acesteia. Pe parcursul unei stări de urgență, asediu sau de război, în funcție de gravitatea situației ce a determinat instituirea acesteia, poate fi restrâns, dacă este cazul, exercițiul unor drepturi sau libertăți ale cetățenilor, iar cetățenii pot fi chemați pentru prestări de servicii în interes public în condițiile legii.

Terminologie:

PATRIOTISMUL înseamnă iubirea de țară până la sacrificiu. **NAȚIONALISMUL EXTREM** semnifică ura față de cei care nu sunt de aceeași națiune (de exemplu, naziștii îi urau pe romi și evrei).

Minoritățile naționale

Există mai multe tipuri de minorități: naționale, etnice, religioase, lingvistice, etc. Trebuie să știți că drepturile lor sunt recunoscute de legislație, apărate de stat și de diverse organizații neguvernamentale (ONG-uri).

În Republica Moldova sunt un șir de minorități naționale constituite în comunități: ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, evrei, romi, beloruși, germani, polonezi, armeni și alte naționalități. Ei domiciliază în țara noastră, iar unii au (și) cetățenia altor țări. Agenția Relații Interetnice este autoritatea administrativă centrală din subordinea Guvernului, care are misiunea de a asigura implementarea politicilor statului în domeniul relațiilor interetnice și al funcționării limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova. Mai multe informații despre activitatea Agenției, organizațiile etnoculturale înregistrate și activități etnoculturale sunt disponibile pe pagina web a Agenției: www.bri.gov.md.

Pe scurt:

- O persoană se identifică prin nume, domiciliu și cetățenie;
- Fiecare persoană este unică. Ea se legitimează prin acte de identitate.

Dreptul de a cunoaște părinții

Familia este alcătuită, de regulă, din doi părinți. Există însă și familii monoparentale, alcătuite dintr-un părinte și copiii întreținuți de el – aceasta pentru că fie părintele nu a fost căsătorit, fie a divorțat sau soțul a decedat, fie copilul a fost adoptat de o singură persoană.

De cele mai multe ori părinții sunt cei „biologici”. Dacă părinții sunt căsătoriți, se consideră de către lege că tatăl copilului este soțul mamei. Când însă în actele copilului a fost trecută o altă persoană ca tată se poate contesta paternitatea acesteia; copilul însuși poate contesta paternitatea, oricând. Dacă este cunoscut tatăl biologic și acesta refuză să recunoască copilul, atunci se poate apela la justiție pentru stabilirea paternității. În felul acesta, niciun părinte nu se poate sustrage de la obligația de a-și crește și educa copilul.

De cele mai multe ori părinții sunt cei „biologici”. Dacă părinții sunt căsătoriți, se consideră de către lege că tatăl copilului este soțul mamei. Când însă în actele copilului a fost trecută o altă persoană ca tată se poate contesta paternitatea acesteia; copilul însuși poate contesta paternitatea, oricând. Dacă este cunoscut tatăl biologic și acesta refuză să recunoască copilul, atunci se poate apela la justiție pentru stabilirea paternității. În felul acesta, niciun părinte nu se poate sustrage de la obligația de a-și crește și educa copilul.

Părinții pot fi și „de îngrijire”, cum ar fi cei care adoptă copii sau îi iau în plasament sau în asistență maternală. Ei au aceleași îndatoriri ca părinții biologici. Mama surogat nu este considerată părinte biologic.

Când copilul a fost adoptat, pentru a nu fi afectate relațiile de familie tocmai stabilite, Legea privind regimul juridic al adopției permite ca el să își cunoască părinții naturali de îndată ce vârsta și gradul lui de maturitate o permit, adică dacă a atins vârsta de 18 ani.

Copilul are dreptul să își cunoască frații în cazul în care au fost separați prin adopție, iar autoritățile de stat, cât și cele străine, din alte țări, dacă au fost implicate în aceste procese, sunt obligate să faciliteze comunicarea și menținerea legăturilor dintre frați și surori. În aceste situații se va ține cont de dorințele, sentimentele fraților, și va fi posibil de la vârsta de 18 ani. Înaintea împlinirii vârstei de 18 ani, copilul își poate cunoaște părinții biologici și frații dacă aceasta a fost autorizat de către instanța de judecată sau dacă copilul a fost declarat emancipat.

Dreptul de a fi crescut și îngrijit de părinți

Vremea sclaviei a dispărut demult. Oamenii nu pot fi stăpâni ai altora. Drepturile omului garantează că nicio persoană nu poate fi proprietatea altor persoane. Evident, copiii nu sunt bunuri, ci ei sunt ființe umane înzestrate cu calități și cu drepturi. În niciun caz ei nu sunt proprietatea părinților lor.

În trecut, copilul era considerat proprietatea tatălui său. Apoi, a început să fie favorizată mama în tot ceea ce însemna creșterea copilului. În prezent, este interzis să se facă vreo deosebire între părinți pe considerente de gen: amândoi au drepturi și îndatoriri egale în raport cu copilul lor și această regulă se aplică indiferent dacă părinții sunt sau nu căsătoriți, ori divorțați, ori sunt despărțiți în fapt.

Pentru dezvoltarea plină și armonioasă a personalității sale, copilul trebuie să crească într-un mediu familial echilibrat, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere. Părinții sunt obligați prin lege să se ocupe de creșterea, educarea și îngrijirea copilului. Pentru aceasta, ei trebuie: să supravegheze copilul; să coopereze cu el; să îi respecte viața intimă, privată și demnitatea; să îl informeze despre ceea ce îl poate afecta; să ia în considerare opinia sa.

Modul în care își îndeplinesc aceste obligații poate fi verificat oricând de către serviciul public de asistență socială.

De reținut:

Părinții au drepturi și îndatoriri egale în privința copilului lor, indiferent că locuiesc sau nu împreună, fără a se face între cei doi vreo diferențiere pe criteriul genului.

Copilul nu poate fi despărțit de părinții săi împotriva voinței acestora. Acest lucru este posibil doar când părinții sunt separați și se stabilește domiciliul copilului numai la unul dintre ei (prin acordul lor sau, în lipsa acestuia, de către autoritatea tutelară sau instanța judecătorească).

Părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat, cu excepția cazurilor când comportamentul acestuia din urmă prezintă pericol pentru starea fizică și psihică a copilului.

În cazul în care se constată existența unui pericol pentru viața sau sănătatea copilului, autoritatea tutelară de la locul de trai al copilului dispune imediat luarea copilului de la părinți sau de la persoanele în grija cărora acesta se află.

Copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare de la locul unde trăiește pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani - instanței judecătorești. Autoritatea tutelară este secția de asistență socială și protecție a familiei care se află în cadrul cadrului primăriilor în raioanele Republicii Moldova sau Direcția pentru protecția drepturilor copilului din Chișinău.

Părinți în străinătate

E posibil ca părinții să decidă să plece să lucreze în străinătate, de regulă, la muncă, pentru o perioadă îndelungată. De multe ori, copiii rămași acasă se simt neglijăți. Ei au dreptul de a păstra relațiile personale și a avea contacte directe, în mod regulat, cu părintele plecat.

Părinții sau unicul părinte care pleacă peste hotare pe un termen mai mare de 3 luni și ai căror copii rămân acasă urmează să informeze înainte de a aplica autoritatea tutelară despre persoana în grija căreia rămân copiii.

Părinți despărțiți și cei divorțați

Uneori părinții se despart și aleg să trăiască separat. Cei care sunt căsătoriți înțeleg să pună capăt căsniciei lor prin divorț. Relația sau tensiunile dintre părinți nu trebuie să influențeze relația dintre copil și fiecare părinte. Ei păstrează calitatea de părinte până la deces sau până la decăderea din drepturile părintești, dacă va fi cazul.

De reținut:

Divorțul are loc doar între soți, nu și între părinte și copil.

Așadar, legăturile dintre părinte și copil se vor păstra chiar dacă părinții nu mai sunt împreună, fiind în interesul superior al copilului să aibă contact și acces cât mai des la părinții săi.

De regulă, la divorț părinții stabilesc un plan parental prin care se înțeleg unde va locui copilul (la unul dintre părinți sau la amândoi, pe rând), cu privire la obligația de întreținere pe care o datorează amândoi părinții (îndeplinirea în natură sau prin plata unei sume lunare de bani), întocmesc un program de întreveneri în care precizează modul de desfășurare pe mai departe a relațiilor personale cu copilul (prin vizite reciproce, prin întâlniri în locuri publice, prin găzduire peste noapte, la sfârșit de săptămână și/sau în timpul vacanțelor, prin telefon sau internet etc). Atunci când nu se înțeleg, părinții pot apela la autoritatea tutelară sau la un mediator pentru a ajunge la un acord, în caz contrar toate aceste aspecte urmând a fi stabilite de instanța de judecată.

Consecințe:

Dacă un părinte a fost obligat pe cale judecătorească să plătească o pensie de întreținere și nu o face timp de șase luni, acest părinte poate fi decăzut din drepturile părintești de către instanța de judecată.

Pentru a se începe un dosar pentru decăderea din drepturile părintești, celălalt părinte sau autoritatea tutelară se poate adresa cu o cerere în instanța de judecată.

Părinții decăzuți din drepturile părintești pot avea întreveneri cu copilul lor numai cu permisiunea autorității tutelare doar dacă această comunicare nu va dăuna dezvoltării copilului.

Părinții pot fi restabiliți în drepturile părintești tot de către instanța de judecată, dacă au încetat situațiile care au condus la decăderea lor din aceste drepturi și dacă restabilirea în drepturile părintești este în interesul copilului.

Așa cum părintele la care nu stă copilul are dreptul de a ține legătura cu el, tot astfel, părintele la care locuiește copilul are obligația de a facilita această legătură. Din păcate, în unele familii copilul este învățat de părintele cu care stă mai mult să se depărteze de celălalt părinte – cercetătorii au stabilit că, trăind într-un mediu ostil pentru părintele care nu are custodia, copilul poate fi afectat de sindromul alienării parentale: se va înstrăina de acest părinte, se va transforma treptat într-o persoană negativistă, frustrată, chiar violentă, condusă de sentimente de neajutorare sau de ură și răzbunare. Practic, copilul este supus unei forme grave de abuz emoțional care îl va afecta și pe el, și pe cei din jur.

De reținut:

IMPORTANT: Dacă un părinte care are custodia copilului în baza unei hotărâri a autorității tutelare sau a instanței judecătorești îl împiedică în mod repetat pe celălalt părinte să aibă legături personale cu minorul, părintele care este lipsit de comunicare cu copilul se va adresa autorității tutelare și instanței de judecată pentru a schimba custodia copilului sau programul de întrevvedere cu copilul.

INFRAȚIUNE: Neexecutarea unei hotărâri judecătorești poate fi considerată contravenție sau infracțiune și cel recunoscut vinovat poate fi pedepsit cu amendă sau cu închisoare

Gradele de rudenie

Unele persoane sunt extrem de apropiate, așa că fac parte dintr-o „familie”. Ele își datorează sprijin reciproc și, la deces, au dreptul la moștenire dacă cel decedat nu a lăsat bunurile prin testament unor persoane străine. În caz de deces al unui părinte, soțul supraviețuitor are dreptul la ¼ din avere, iar copiii moștenesc cote succesoriale egale din averea rămasă. Copiii moștenesc și cotele egale de la părintele, care ar fi moștenit averea soțului.

Legătura de sânge dintre două persoane se numește rudenie. Copiii care sunt adoptați își pierd orice legătură cu părintele biologic și devin rude cu noii părinți (rudenie civilă).

De reținut:

Între **rude** există legături de sânge. Două persoane care se căsătoresc nu devin rude, ci sunt soți. Rudele unui soț vor fi pentru celălalt soț nu rude, ci **afini**.

Legătura dintre persoane se măsoară în *grade*, reprezentând numărul nașterilor intervenite între cele două persoane: astfel, copiii sunt rude de gradul întâi cu părinții lor; de gradul doi cu bunicii lor (de la bunic la părinte a intervenit o naștere, de la părinte la copil o a doua naștere) și de gradul trei cu unchii lor. Frații între ei sunt rude de gradul doi, iar verișorii sunt rude de gradul patru. Mama soției este afin de gradul unu, iar sora soției este afin de gradul doi. Cumnatul soției este doar un străin pentru soț.

Frații care au aceeași mamă, dar tați diferiți sunt *frați couterini*; cei care au tată comun, dar mame diferite sunt *frați cosanguini* – ei se mai numesc *vitregi*.

Respectarea rudelor și a memoriei celor decedați

Copilul este fiul/fiica părinților până la decesul lor. El le datorează respect – așa ne dictează morala noastră și tot astfel ne obligă legea. Astfel, dacă un copil își bate părinții sau îi dă afară din casă, nu le mai poate cere să îl întrețină. Părinții sau alți membri ai familiei pot decide chiar să își dezmoștenească copilul.

Odată cu atingerea vârstei de 16 ani copilul poate testa bunurile sale printr-un testament. În acest caz, minorul nu are nevoie de consimțământul părinților sau al curatorului pentru a întocmi un testament.

De reținut:

INFRACTIUNE: O persoană este exclusă de la moștenire dacă a săvârșit acțiuni ilicite față de cel care a lăsat moștenirea: dacă l-a omorât sau a săvârșit o tentativă de omor ori l-a împiedicat să dispună cum dorește el de averea sa; dacă prin viol sau violență l-a determinat pe cel care a lăsat moștenirea să întocmească sau să refuze de la un testament; dacă a ascuns, a alterat, a distrus sau a falsificat testamentul celui care a lăsat moștenirea.

IMPORTANT: Părintele care a fost decăzut din drepturile părintești în privința copilului nu poate fi moștenitor legal al acelui copil.

Legea prevede că morții și memoria lor trebuie respectată.

Nu aveți voie să vă bateți joc de cadavrul sau de cenușa unei persoane și nici să distrugeți cruci și morminte, căci aceasta constituie o acțiune de **profanare** și se pedepsește cu amendă penală sau închisoare de până la 3 ani.

Familia extinsă

Copiii sunt îndrăgiți și ajung să aibă relații afective și cu alte rude decât părinții: bunicii, frații, unchii etc. De aceea, Codul Familiei prevede dreptul copilului de a-și cunoaște rudele și de a avea relații personale și contacte directe cu acestea. Părinții nu pot împiedica aceasta decât dacă instanța judecătorească a decis astfel, întrucât ar exista un pericol cu privire la minor.

A avea astfel de relații personale înseamnă a se întâlni, a se vizita, a corespunda, a fi găzduit, a trimite și a primi informații și fotografii. Menținerea relațiilor cu familia extinsă, inclusiv în caz de separare sau divorț al părinților, contribuie la dezvoltarea armonioasă a copilului.

Pedepsele

Cei mai mulți părinți au o grijă foarte mare de copiii lor, le sunt alături la greu, îi ajută și îi iubesc. Le vorbesc blând, dar sunt și fermi. La rândul lor, copiii se simt în siguranță găsind în părinți și niște prieteni buni. Știu că vor fi înțeleși dacă au greșit și că vor fi sprijiniți în deciziile pe care le vor lua. Respectul, căldura și încrederea sunt reciproce.

Din păcate, sunt și unele familii unde copiii sunt bruscați, insultați, amenințați, loviți, pedepsiți aspru. Acolo se mai aud vorbele: „Eu te-am făcut, eu te omor!”, „Unde dă tata, crește!” sau „Bătaia e ruptă din rai!” Aceste atitudini sunt dovada unei mentalități învechite.

Abuzurile asupra copiilor pot îmbrăca cinci forme: fizic, emoțional, psihologic, sexual și economic. Practic, se include aici orice acțiune voluntară a unei persoane care se află într-o relație de răspundere, încredere sau de autoritate față de copil, prin care sunt periclitate viața, dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală sau socială, integritatea corporală, sănătatea fizică sau psihică a lui.

De reținut:

FORME DE ABUZ:

1) Prin abuz **FIZIC** o persoană produce suferință alteia prin împins, pălmuit, vătămare cu pumnii sau picioarele ori cu obiecte contondente, înjunghiat, împușcat.

2) În abuzul **EMOȚIONAL**, o persoană urmărește să submineze personalitatea alteia, iar modul de realizare merge de la critici sau insulte ce dau naștere unor sentimente de inferioritate, până la manipulare.

3) În cazul abuzului **ECONOMIC**, agresorul aduce victima într-o poziție de dependență financiară: victimei nu i se permite să muncească, agresorul ține evidența fiecărui ban cheltuit sau nu îi permite să își cheltuie proprii bani.

4) Abuzul **SEXUAL** are două componente; prima este cea de a determina victima să întretină un raport sexual contrar dorinței ei; a doua componentă este cea de a încerca să se submineze sexualitatea victimei, în sensul criticării sau prezentării într-o manieră defavorabilă a performanțelor sale sexuale.

5) Abuzul **PSIHOLAGIC** este o modalitate prin care abuzatorul se asigură că domină victima, amenințând-o cu violența orientată direct asupra ei sau a cuiva drag, ori chiar a animalului preferat ori a unui bun la care aceasta ține. Spre deosebire de abuzul emoțional care este de scurtă durată și este punctual, cel psihologic are o durată mai mare în timp.

În ziua de azi se acceptă că un copil este o persoană și că el are dreptul de a i se respecta individualitatea. De aceea nu i se pot aplica pedepse fizice sau alte tratamente umilitoare sau degradante și nici nu poate fi privat de drepturi, astfel încât să îi fie pusă în pericol sănătatea fizică sau psihică. Este adevărat că uneori părinții iau ”măsuri disciplinare” în cadrul educației pe care sunt responsabili să o dea copilului, dar acestea nu trebuie să afecteze integritatea și demnitatea lui.

Smucirea, amenințarea, strigarea la copil, mai ales în public, creează temere și/sau sunt percepute ca fiind umilitoare. Pedepsele fizice și umilitoare aplicate copiilor au ca efect imediat rănirea copilului. Pe termen mediu se rupe atașamentul dintre copil și părinte, iar pe termen lung va fi afectată dezvoltarea ulterioară a copilului, transformându-l într-o persoană anxioasă, retrasă sau la rândul lui abuzatoare cu cei din jur, poate chiar cu proprii săi părinți ori copii.

Atunci când este sesizată pe orice cale de comiterea unui abuz asupra copilului, autoritatea tutelară teritorială, face rapid o investigație și dacă copilul este în pericol iminent poate decide scoaterea copilului din acel mediu și plasarea lui în regim de urgență la o altă familie, persoană sau un serviciu specializat, urmând să comunice acest fapt procurorului în termen de cel mult 24 de ore. Ulterior, luarea copilului de la părinți va fi decisă definitiv în baza unei hotărâri a instanței de judecată de decădere a părinților din drepturile părintești sau a unei hotărâri judecătorești privind luarea copilului fără ca părinții să fie decăzuți din drepturile părintești.

Telefonul copilului:

Orice situație care îi pune în pericol viața copilului și orice formă de abuz asupra sa, de neglijență, violență fizică sau verbală asupra copilului, precum și alte încălcări ale drepturilor copiilor pot fi anunțate la Telefonul Copilului nr. 116-111 (gratuit 24/24 ore).

Când copilul este maltratat sau dacă sănătatea ori viața lui sunt puse în pericol, poliția va deschide un dosar penal indiferent pe ce cale sunt înfăptuite aceste fapte.

Infrațiune:

*Punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului, de către părinți sau de orice persoană în grija căreia se află minorul, constituie infrațiunea de **rele tratamente aplicate minorului** și se pedepsește cu închisoarea.*

Violența în familie

În unele familii se întâlnesc cazuri extrem de grave: copiii sunt loviți cu pumnii, bătuți cu cureaua ori călcați în picioare; sunt închiși în pivniță, legați cu lanțul de pat, arși cu țigara; sunt violați ori chiar omorâți. Toate aceste fapte sunt extrem de grave și constituie infrațiuni, adică cel care le comite riscă să fie trimis în închisoare. Întotdeauna când cel agresat este un copil infrațiunea este considerată mai gravă și se poate aplica pedeapsa maximă prevăzută la articolul din Codul penal care prescrie această pedeapsă.

Dacă sunteți victima unei astfel de infrațiuni, este necesar să vorbiți cât mai rapid cu cineva apropiat cu care vă puteți sfătui: rudă, vecin, profesor. Cât mai rapid trebuie anunțat serviciul de protecție a copilului sau poliția. Când sunteți în pericol grav, puteți să fiți primiți o perioadă de timp într-un centru pentru adăpostirea victimelor violenței în familie.

De reținut:

În caz de violență domestică oricine poate anunța poliția. Polițiștii pot interveni și din oficiu, chiar dacă nu este formulată vreo plângere din partea celui agresat. În timpul procesului, dacă victima crede că fapta nu se va mai repeta, se poate împăca cu agresorul care este din familia sa, dar numai dacă ea dorește acest lucru.

Atunci când prin actele de violență este pusă în pericol viața, integritatea fizică sau psihică ori libertatea unui membru al familiei, cel agresat poate solicita Judecătoriei să emită un ordin de protecție. Protecția se decide în 24 de ore pentru un termen de până la trei luni, care poate fi prelungită ulterior și poate consta în obligarea agresorului de a părăsi temporar locuința comună sau de a sta departe de locuința în care se află copilul, chiar la o distanță anumită, interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu copilul sau părintele, ori rudele cu care a rămas copilul, poate fi interzisă apropierea de locul de studii sau locuri pe care le frecventează copilul.

Protejarea copiilor lipsiți de familie

Când copilul este lipsit temporar sau definitiv de familia sa (părinți decedați, necunoscuți, decăzuți din drepturile părintești, condamnați cu interzicerea drepturilor părintești, puși sub interdicție, declarați dispăruți, declarați morți), când copilul este abuzat ori neglijat chiar de către aceasta, sau când copilul este găsit ori abandonat în unități sanitare, atunci se ia o măsură de protecție numită plasament.

Prin această măsură copilul va fi dat în grija temporară familiei rudelor sau a altor persoane cu care a stabilit relații apropiate (vecini, prieteni de familie), a unui serviciu de plasament de tip familial (asistent parental, casă de copii de tip familial) sau de tip rezidențial (casă comunitară, centru de plasament temporar sau rezidențial).

Unii copii sunt adoptați. Prin adopție se formează o legătură de rudenie între copil și o persoană sau o familie. În acest caz, părinții biologici își dau consimțământul pentru adopție și copilul va dobândi legături de rudenie cu noua sa familie, cele vechi încetând definitiv. Părinții adoptatori pot fi cetățeni ai Republicii Moldova sau străini care domiciliază în străinătate. Dacă un părinte care are deja un copil se căsătorește cu o altă persoană, aceasta din urmă are posibilitatea de a adopta acel copil și, astfel, ambii soți vor apărea și în acte ca fiind părinții lui.

Răpire și abandonare

Copilul poate călători în străinătate singur sau cu părinții lui. Dacă un părinte părăsește țara cu copilul fără a avea acest drept și fără acordul celuilalt părinte, fapta se numește răpire internațională de copil și Ministerul Justiției va intra în alertă pentru a face demersurile în vederea înapoierii.

În cazul în care copilul dispare de la domiciliu, părinții sau persoana care avea datoria să îl supravegheze trebuie ca în 24 de ore să anunțe poliția, care în scurt timp va începe urmărirea generală.

De reținut:

TELEFON COPII DISPĂRUȚI: În toate țările din Europa, disparițiile de copii sunt sesizate la numărul unic **116.000**.

Copilul are dreptul să crească alături de părinții săi. Iar părinții au obligația să îl îngrijească. Atunci când îndepărtează copilul sau când se îndepărtează ei de copil, pot fi trași la răspundere. La rândul său copilul este obligat să își întrețină părintele care ajunge în nevoie.

Infracțiuni:

Dacă părinții îl părăsesc sau abandonează și astfel copilul suferă fizic sau psihic, fapta se numește infracțiunea de abandon de familie și se sancționează dacă minorul depune plângere la poliție. Închiderea, ascunderea sau răpirea unui copil, indiferent cine o comite, reprezintă o altă infracțiune gravă numită lipsire de libertate.

Pe scurt:

- Indiferent de starea lor civilă, părinții sunt egali în drepturi și obligați față de copil.
- Sunt interzise pedepsele care produc suferințe fizice sau psihice copilului.

Capitolul VI: MINORUL ȘI SĂNĂTATEA

Servicii medicale

Copilul are dreptul de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de servicii medicale și de recuperare. Părinții sînt obligați să aibă grijă de sănătatea copilului, de dezvoltarea și educația lui fizică, spirituală și morală, să-i cultive un mod sănătos de viață.

Părinții, alți reprezentanți legali, la solicitarea unităților medico-sanitare, trebuie să prezinte copilul pentru examinare medicală și aplicare a măsurilor de prevenție.

Copilul se bucură de ocrotire socială. Statul apără interesele și drepturile copilului, inclusiv la condiții de viață pentru dezvoltarea lui fizică și spirituală.

Neîndeplinirea acestor obligațiuni de către părinți și stat atrage după sine diverse forme de răspundere prevăzute de lege.

Dacă adulții pot beneficia de acces la policlinici și spitale publice în baza dovezii de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală (utilizând polița medicală), copiii au în mod gratuit acest drept. Dar pentru aceasta ei trebuie să fie înscrși în evidența unui medic de familie. Unele din serviciile medicale sunt asigurate chiar în interiorul școlilor și liceelor, ambulatoriu sau prin cabinete medicale.

Puteți merge cu încredere la medic. Pacientul are dreptul ca personalul medical să păstreze confidențialitatea cu privire la starea sa, diagnosticul sau tratamentul aplicat. Cereți să fiți tratat în mod respectuos, să vi se asigure acces egal și calitativ în obținerea asistenței medicale, respectarea demnității și integrității în cadrul utilizării serviciilor de sănătate.

E bine să cunoașteți că medicul trebuie să explice fiecărui pacient informația despre efectuarea oricărei intervenții medicale pentru care el să-și dea sau nu consimțământul conștientizat, scris, iar în funcție de dragul de maturitate sau starea de sănătate, să facă aceasta prin reprezentantul său legal ori a unei rude apropiate. Cât timp pacientul este în unitatea medicală, el nu poate fi filmat sau fotografiat fără acceptul său.

CORUPȚIE:

Când un medic pretinde bani sau produse pentru a efectua actul medical, el comite infracțiunea de luare de mită indiferent dacă primește sau nu ceea ce a solicitat.

Când un pacient promite sau oferă vre-un folos medicului, fie înainte, fie după îndeplinirea actului medical, comite infracțiunea de dare de mită. Pentru ambele persoane se va aplica pedeapsa închisorii.

Internetul oferă informații despre medicamente. Sunt unele persoane care vând medicamente prin internet. Fiți precauți cu informațiile din mediul online!

Țineți cont că un diagnostic poate pune doar un medic, iar medicamentele le poate vinde numai un farmacist.

Copiii nu pot dona organe! Un copil poate dona țesuturi sau celule regenerative atunci când primitorul este o rudă până la gradul doi (aceștia sunt fratele, sora), dar cu consimțământul fiecărui părinte sau al reprezentanților legali, sau al autorității tutelare. Refuzul scris, verbal sau în orice alt mod al minorului împiedică orice prelevare.

Prelevarea de organe, țesuturi și/sau celule de la minorul decedat se face numai cu consimțământul scris al unuia dintre membrii majori ai familiei sau al rudelor de gradul unu sau a reprezentantului legal, dar nu se poate efectua sub nici o formă dacă, în timpul vieții, persoana decedată și-a exprimat opțiunea împotriva donării printr-un act de refuz, întocmit în formă olografă sau în altă formă legală.

De multe ori este de ajutor psihologul din cadrul școlii sau cel din cabinetul privat. Nu confundați psihologul cu psihiatrul: primul acordă consiliere și ajutor emoțional, sufletesc; al doilea este un cadru medical care pune diagnostice și prescrie tratamente, ce sunt de cele mai multe ori medicamentoase.

Alcoolul

O jumătate dintre adolescenți au consumat alcool cel puțin o dată. Unii beau din excentricitate, alții să își facă curaj pentru a comite fapte imorale sau ilegale, iar alții de plăcere.

Unii cred că astfel ajung să se simtă maturi, alții vor doar să se distreze. Trebuie să știți că legea interzice servirea cu băuturi alcoolice a minorilor.

Efectele consumului de alcool sunt negative: creierul este afectat, procesul de învățare și performanța școlară scad, dezvoltarea tânărului este pusă în pericol. Scade inhibiția specifică vârstei și predispune adolescentul la o viață sexuală necorespunzătoare care poate genera o sarcină nedorită sau contractarea unei boli cu transmitere sexuală.

Cel mai periculos este să fie dependent de băuturi alcoolice (devine alcoolic). Trebuie să știți că există instituții speciale pentru dezalcoolizare și tratament specific.

Una dintre cauzele principale de deces al adolescenților sunt accidentele de circulație produse pe fondul consumului de alcool sau a altor substanțe numite psihoactive. Dacă ați consumat așa ceva, sub nicio formă să nu vă urcați pe scuter sau la volanul unui autoturism! Riscați să comiteți un accident rutier, să distrugeți mijlocul de transport, să vă răniți voi înșivă ori să vătămăți sau chiar să ucideți pe cineva.

La decizia poliției sau altei persoane abilitate pot fi supuși testării conducătorii de vehicule bănuți de consum de alcool, consum de droguri sau de alte substanțe ce provoacă ebrietate, persoane care încalcă ordinea publică, care manifestă comportament agresiv.

Veți fi conduși la clinică pentru recoltare de mostre biologice dacă la testare se va constata o concentrație de alcool în aerul expirat de peste 0,15 mg/litru alcool pur în aerul expirat.

Starea de ebrietate se atestă la îmbibația alcoolică de peste 0,3 g/l alcool pur în sânge, iar în caz de săvârșire a oricărei fapte ilicite aceasta va mări pedeapsa contravențională sau penală.

Evident, dacă nu dețineți permis de conducere și ați condus mașina pe drumul public comiteți o infracțiune distinctă. Nu are importanță că ați condus doar câțiva metri până ați fost oprit de poliție sau că aveți de rezolvat ceva urgent. Dacă mașina v-a fost încredințată de un adult care știa că nu aveți permis sau că ați consumat alcool, acesta va fi sancționat și el cu închisoarea.

Tutunul

S-a constatat că majoritatea adulților care fumează s-au apucat de acest viciu în adolescență și că un sfert dintre adolescenți fumează în mod regulat sau ocazional. Curiozitatea sau anturajul îi convinge pe unii să se apuce de fumat. Apoi devin dependenți. Chestia cu „Da, dar bunicul a fumat toată viața lui și a trăit până la 80 de ani” nu mai ține: în ziua de azi oamenii fac mai puțin sport, consumă alimente ce conțin multe E-uri și sunt mai stresați. Dacă la toate acestea se adăugă alcool și tutun, avem ingredientele perfecte pentru o moarte prematură. Iar în țara noastră în fiecare oră mor patru români din cauza fumatului atât activ, cât și pasiv.

Știați că ...?!

Narghileaua folosește deseori tot tutun, având însă aromă de fructe.

O oră de fumat din narghilea este echivalentă cu fumatul a 200 de țigări.

Ar fi bine să nu instigați pe alții să vă urmeze obiceiurile. Aveți grijă să nu fumați în școală sau în zona ei, căci puteți fi sancționați. În țara noastră s-a aprobat o lege nouă care, la fel ca în multe țări occidentale, interzice fumatul în spații publice închise, în locuri de uz comun, în spațiile publice unde se află spitale și policlinici, instituții de învățământ, la locurile de muncă, în parcuri de distracții și pe terenurile de joacă pentru copii, în mijloace de transport public și în mijloace de transport în care se află copii, iar sancțiunea este amenda între 1500 și 2500 lei. Ar trebui să mai știți că fumatul în perioada sarcinii poate avea drept efect aducerea pe lume a unui copil cu malformații. Și încă ceva: legea interzice comercializarea tutunului de către și persoanelor cu vârsta de până la 18 ani.

Pastile, etnobotanice, droguri

Trebuie să știți că pastilele sunt făcute să vă însănătoșească și că ele se prescriu de către medici. Sunteți la vârsta la care nu trebuie să vă îmbuibați cu vitamine ca să vă crească mușchii sau cu pastile ca să slăbiți: sportul și hrana adecvată sunt suficiente în această perioadă în care nu e definitivat procesul de creștere.

Aveți grijă: unele substanțe precum diazepamul sau morfina se vând doar cu prescripție medicală și nu pot fi folosite decât în scop terapeutic. Deținerea unor astfel de substanțe poate atrage aplicarea unei amenzi.

Etnobotanicele sunt o formă de droguri ce sunt alcătuite dintr-un amestec de ierburi și substanțe chimice. Consumul lor duce la efecte imediate: amețelă, halucinații, greață, leșin. O intervenție medicală poate fi salvatoare numai dacă este imediată. Legea interzice nu doar vânzarea etnobotanicelor, ci chiar și publicitatea cu privire la ele.

În Republica Moldova infracțiunile cu drogurile sunt printre cele mai răspândite fapte ilicite printre adulți și minori și printre cele mai răspândite cauze deduse judecătorului spre judecare de către procurori. Codul penal interzice orice formă ilegală de operațiuni cu drogurile, precursorile, etnobotanicele și analogilor: circulația, comercializarea, deținerea, fabricarea, prelucrarea, depozitarea, consumul, prescrierea ilegală, introducerea în organismul unei persoane împotriva voinței sale etc.

Există mai multe feluri de droguri: marijuana, hașiș, cocaină, heroină, opiu, crack, ecstasy, LSD, amfetamină etc. Se găsesc sub mai multe feluri: sub formă de pastile, sub formă de prafuri care se aspiră, sub formă de țigară sau injectabile. Ele se vând de către dealeri care la început le oferă la prețuri mici sau chiar gratuit, ca apoi să crească prețul pe măsură ce consumatorul devine dependent.

Infracțiuni

În Republica Moldova nu este permis consumul niciunui fel de drog, această faptă fiind infracțiune. De asemenea, cultivarea, depozitarea și vânzarea drogurilor sunt infracțiuni.

Efectele drogurilor sunt diverse: unele provoacă stări de beție, de veselie sau halucinogene; altele generează semipareză; altele generează boli cardiace ori pulmonare, chiar paranoia; unele produc stare de comă, iar administrate în anumite doze, generează moartea. Efectele unor droguri trec după câteva ore, ale altora după câteva zile. Trebuie să știți că acest drum este, de regulă, fără întoarcere. Dependența nu trece de la sine, ci necesită tratament specializat. Căutați îndrumare cât mai repede la părinți, profesori, medici, consilieri.

UTIL

Dacă doriți sfaturi și sprijin cu privire la combaterea consumului de droguri apălați cu încredere la numărul de 022 240 494, unde vă vor răspunde specialiștii de la Centrul Internațional Antidrog Moldova.

Mediu și nutriție

Dreptul la sănătate implică și dreptul la un mediu înconjurător sănătos, precum și dreptul la o nutriție adecvată. Diverse boli, de la cancer la obezitate și boli de inimă, sunt deja întâlnite la copii.

Natura ne susține și noi trebuie să o protejăm. Ea ne asigură sănătatea, resursele sau locul de relaxare. Exploatarea rațională a lemnului, a apei, recuperarea materialelor reciclabile, sortarea gunoiului (selectarea distinctă a gunoiului menajer de sticlă, hârtie, plastic) sunt semne ale civilizației. Aruncarea gumei de mestecat pe stradă, a cojilor de semințe pe jos la manifestările sportive sau în parc, a ambalajelor pe geamul deschis de la mașină sau a țigării pe trotuar nu constituie doar niște contravenții, adică fapte pentru care poți fi sancționat cu amendă, ci sunt dovada unor carențe în educație.

Pentru a avea o viață sănătoasă se impune să facem **sport minimum 30 minute pe zi** (nu trebuie ignorate exercițiile de tip yoga, qigong sau tai chi), să reducem cât putem zahărul și sarea din alimentația noastră, să renunțăm la dulciuri pentru a consuma în special fructe, legume și cereale și să bem zilnic cel puțin doi litri de apă plată.

Nerespectarea regulilor de igienă și de nutriție, nevaccinarea la timp sau existența unor afecțiuni în familie sunt cauze sau condiții care favorizează apariția bolilor. De asemenea, cercetătorii au stabilit că atitudinea negativă, gândurile pesimiste sau emoțiile distructive fac rău și, în timp, acestea vor afecta corpul fizic. Învățați să vă depărtați de tot ce v-ar putea produce o stare de rău fizic și să vă detașați de orice v-ar putea produce o stare de rău psihic.

Protecția consumatorului

După ce achiziționați un bun din comerț, este posibil ca într-un termen de doi ani de la livrare să constatați că nu este conform cu produsul ce doreați să îl cumpărați. Atunci trebuie să informați vânzătorul în două luni de la constatarea lipsei de conformitate și aveți următoarele posibilități: îl duceți înapoi și cereți repararea sau înlocuirea lui (care trebuie să se producă în termen de maxim 14 zile fără a mai plăti ceva în plus); dacă acestea nu sunt posibile, puteți cere înapoierea unei părți din prețul plătit ori puteți să restituiți bunul și să primiți înapoi tot prețul. Dacă înlocuirea nu e posibilă, trebuie să primiți înapoi banii plătiți.

Orice produs are o durată medie de utilizare și un termen de garanție stabilit de vânzător. Dacă în aceste termene produsul se defectează deși l-ați utilizat potrivit instrucțiunilor de utilizare și exploatare primite, vi se va asigura repararea sau înlocuirea sa. Astfel, în practică, produsele electrice sau electronice au un termen de garanție cuprins între 6 luni și 3 ani, iar în cadrul acestuia produsul stricat vi se va repara gratuit, dar la service-urile autorizate de producător.

Când produsele indicate mai sus le-ați cumpărat folosind internetul, tranzacția trebuie confirmată prin e-mail sau în contul dvs. deschis pe site-ul furnizorului. Produsele trebuie furnizate în maximum 30 zile sau în termenul propus de vânzător. Puteți să comunicați furnizorului în termen de 14 zile că v-ați **răzgândit**, fără nicio explicație, iar în termen de alte 14 zile să returnați produsele, urmând a vi se restitui suma de bani plătită.

În cazul în care cumpărați un produs alimentar și nu ați băgat de seamă că are termenul de valabilitate **expirat** puteți cere înlocuirea de îndată a produsului sau returnarea prețului plătit.

Pentru produsele, altele decât cele de folosință îndelungată, precum articole de încălțăminte, Țesături, articole de sticlă și ceramică, răspunderea vânzătorului este angajată dacă neconformitatea apare într-un termen de 30 de zile de la data vânzării acestora.

Nu vor putea fi înlocuite doar produsele indicate într-o listă din Anexa la Legea privind protecția consumatorilor. În orice situație de cumpărare a unui bun ori serviciu, nu uitați să cereți bonul de plată și să-l păstrați!

Infrațiuni:

Sunt sancționați cu închisoare cei care infestază apa, falsifică băuturi sau alimente. La fel, cei care vând produse cu termenul de valabilitate expirat dacă sunt vătămătoare sănătății oamenilor.

Atunci când nu vi se respectă toate aceste drepturi sau pentru orice nereguli în legătură cu produsele sau serviciile de pe piață puteți sesiza Agenția Pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței care poate da sancțiuni agentului economic, mergând de la amenzi până la sistarea activității unității.

Telefonul consumatorului:

Este o linie telefonică cu tarif normal, la care consumatorii pot suna pentru a primi informații referitoare la modalitatea în care pot face sesizări sau reclamații cu privire la produsele și serviciile ce le sunt puse la dispoziție. InfoCons: 022741464, de luni până vineri, între 08:00-17:00.

Este posibil să aveți probleme cu un bun cumpărat din unul din afara Republicii Moldova. Dacă ați cumpărat un bun în statele membre ale U.E și în certificatul de garanție se menționează că garanția este europeană atunci consumatorul poate solicita aplicarea garanției în oricare dintre aceste state. Dacă certificatul de garanție nu prevede aceasta, atunci nu se poate solicita aplicarea garanției decât în țara din care s-a achiziționat produsul.

Pe scurt:

- Alcoolul și tutunul dăunează sănătății. Acestea nu pot fi vândute minorilor.
- În Republica Moldova este interzis consumul de etnobotanice și al oricărui tip de droguri.
- Hrana adecvată și protecția mediului înconjurător sunt esențiale pentru sănătate.

Capitolul VII: Tânărul și viața sa intimă și de familie

Sex și contracepție

În domeniul vieții intime, oamenii trebuie să fie **responsabili**, la fel ca și în alt domeniu al vieții. Tinerii pot întreține relații sexuale din momentul în care sunt complet dezvoltați fizic și psihic.

Acestea pot avea loc numai cu **acordul partenerilor implicați** și fără încălcarea legii. Vârsta prea mică a copilului implicat într-o astfel de relație va atrage sancționarea partenerului indiferent că acesta este major sau, la rândul lui, minor.

Raport sexual cu un minor:

*Întreținerea de relații sexuale cu un minor **sub 16 ani** având consimțământul lui este infracțiune.*

Chiar dacă copiii își dau acceptul, raportul sexual, actele de penetrare vaginală, anală sau bucală și altele, comise asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani, se pedepsește de lege cu închisoarea.

Oricăror persoane adulte le este interzis să întrețină relații sexuale cu minorii, fie că sunt rude (părinți, bunici, frați, unchi), fie că îi îngrijesc, păzesc, ocrotesc, educă sau îi au în tratament (doctori, profesori, instructori sportivi, preoți, îngrijitori, paznici, etc), fie că sunt necunoscuți.

Codul de etică al cadrului didactic interzice expres cadrelor didactice hărțuirea sexuală și relațiile sexuale cu elevii, inclusiv cele consensuale.

Caz real în București:

În anul 2011 un profesor de sport de la un liceu bucureștean a fost arestat fiind acuzat că a întreținut de mai multe ori relații sexuale cu o elevă din clasa a XI-a.

După un proces penal care a durat doi ani, profesorul a fost condamnat definitiv la pedeapsa de 3 ani închisoare cu suspendare, a fost obligat la consiliere psihologică și i s-a interzis să mai practice ca dascăl.

Recent, în Republica Moldova un bărbat a fost condamnat la 18 ani închisoare pentru violul fiicei sale de 13 ani, iar un alt bărbat în vârstă de 20 de ani a fost condamnat la 12 ani de închisoare pentru abuzul sexual al nepotului său de 10 ani.

În ziua de azi, **contracepția nu mai este un subiect tabu**. Trebuie să știți că există metode moderne de a împiedica o sarcină, fiecare cu avantaje și dezavantaje, cu beneficii și riscuri: abținerea, pastile contraceptive, sterilet, diafragmă, prezervativ, injecție, retragerea.

Cele mai adecvate sfaturi în alegerea unei metode contraceptive cât mai bune pot fi obținute de la medicul de familie, medicul specialist ginecolog sau specialiștii în planificare familială.

Platformă de educație:

În Republica Moldova, Neovita oferă servicii de asistență consultativă și informațională adolescenților și tinerilor, atât online, cât și prin intermediul Rețelei de 38 de Centre de Sănătate Prietenoase Tinerilor de pe întreg teritoriul țării. Informația poate fi găsită la pagina web www.neovita.md, care are și o pagină dedicată sănătății tinerilor www.sspt.md.

Informații utile pot fi găsite la pagina web www.telefonulcopilului.md sau apelând la Telefonul Consilierului, disponibil 24/24, cu numărul 116111.

Informații despre prevenirea sarcinilor nedorite, a bolilor cu transmitere sexuală și a chiar a comportamentelor agresive, deviante, dintre parteneri puteți găsi pe „Sexul vs. Barză”. Aceasta este prima platformă de educație sexuală în format video din România și este disponibilă la www.sexulvsbarza.ro.

Infecții venerice

Relațiile sexuale neprotejate pot avea ca rezultat nu doar o naștere nedorită, dar și transmiterea unor infecții (boli venerice sau BTS – boli cu transmitere sexuală). Relațiile cu mai mulți parteneri și/sau nefolosirea prezervativului prezintă riscuri majore pentru dobândirea sifilisului (care afectează organe vitale și în final duce la deces), a gonoreii (duce la inflamarea testiculelor), a infecției cu Chlamydia (care la femei duce la infertilitate), a virusului HPV (care duce la apariția cancerului de col uterin și, nedepistat la timp, este fatal). Un mare pericol îl constituie dobândirea virusului HIV care, în câțiva ani de la infectare, duce la declanșarea bolii SIDA și apoi la deces – în România trăiesc cam 10.000 de persoane care suferă de SIDA; aproape 1.000 de cazuri noi de SIDA sunt depistate anual, majoritatea fiind în rândul tinerilor. Infecția se poate produce prin orice contact neprotejat, normal, anal și chiar oral.

Unele dintre infecții sunt latente, altele se manifestă prin secreții, erupții, mâncărimi, arsuri, dureri. E posibil ca unul dintre parteneri să nu aibă niciun simptom, dar să aibă infecția. La astfel de semne trebuie să consultați un medic de familie, un specialist dermato-venerolog sau un ginecolog; trebuie să anunțați partenerul să își facă și el un control. Rușinea este ultimul lucru la care trebuie să vă gândiți. Apelați grabnic la un medic.

Cazuri reale:

CAZURI ÎN ROMÂNIA: În anul 2014 un tânăr dintr-un oraș din sudul României, în vârstă de 24 de ani, a decedat. El suferea de SIDA în urma infestării într-un spital, la vârsta de trei ani. Din cauza confidențialității medicale s-a descoperit acest lucru de abia la autopsie.

După această veste, fostele lui parteneri și-au făcut analizele, iar cel puțin două au fost depistate cu HIV. La rândul lor, avuseseră alți parteneri. În total peste 40 de persoane și-au făcut analizele. În același an, într-un oraș de pe litoral s-a descoperit un tânăr care a infestat în mod deliberat câteva zeci de elevi de clasa a XII-a, după ce a aflat că este purtător de HIV. În prezent el este judecat.

INFRAȚIUNI: Transmiterea intenționată de boli venerice este sancționată cu amendă, munca neremunerată în folosul comunității sau închisoarea. Contaminarea cu maladia SIDA de către o persoană care știa că suferă de această boală se pedepsește cu închisoarea. Nu se pedepsește persoana dacă a comunicat din timp persoanei puse în pericol de a fi contaminată despre existența la primul a maladii SIDA sau dacă persoana pusă în pericol de a fi contaminată știa despre existența acestei maladii, dar benevol a săvârșit acțiuni ce au constituit pericol de contaminare.

Agresiuni sexuale, ademenirea și hărțuirea sexuală a minorilor

Relațiile intime pot avea loc doar cu acceptul partenerilor implicați. Sexul în public este interzis.

Nu sunt permise atingerile, gesturile sau acțiunile împotriva voinței partenerului. Ca urmare, orice tip de acțiuni violente cu caracter sexual (agresiuni sexuale) săvârșite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința, vor fi pedepsite. Mai mult, așa cum s-a menționat mai sus, orice tip de raport sexual chiar dacă nu este viol, precum și actele de penetrare vaginală, anală sau bucală și altele, comise asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani, sunt pedepsite. Nu va purta răspundere penală pentru astfel de acte doar persoana care este la nivel apropiat cu victima în ceea ce privește vârsta și dezvoltarea fizică și psihică.

Hărțuirea sexuală, la fel, este pedepsită de lege. Aceasta reprezintă orice manifestare a unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj, constituie infracțiune și este pedepsită cu amendă, munca neremunerată în folosul comunității sau amendă.

Minorul supus oricăror acțiuni cu tentă sexuală din partea fie a altor colegi, fie a adulților, trebuie să reclame aceste acțiuni și să ceară ajutor, în funcție de fiecare caz și de situația în care se află, fie de la părinți, rude apropiate, psiholog/consilier psihologic, profesori sau alte persoane în care are încredere.

Legea penală interzice nu doar agresiunile fizice, dar și cele psihologice. Legea penală interzice și orice acțiuni de ademenire a minorilor în scopuri sexuale. Astfel, propunerea, convingerea, manipularea, amenințarea, promisiunea de a oferi avantaje sub orice formă, efectuate inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice, în vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor, cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni privind viața sexuală, dacă aceste acțiuni au fost urmate de fapte materiale care conduc la o astfel de întâlnire, sunt pedepsite cu închisoare.

Infracțiune:

Dacă victima este forțată sau legată ori adormită pentru a suporta acțiuni violente cu caracter sexual, autorul va fi sancționat penal. Fapta este și mai gravă dacă autorul este rudă, profesor sau medic al victimei, dacă victima este minor, sau dacă au acționat mai mulți autori împreună.

Propunerea, convingerea, amenințarea și alte acțiuni, săvârșite inclusiv prin rețelele de socializare și alte mijloace de comunicare electronică, îndreptate spre stabilirea unei întâlniri cu un minor cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni privind viața sexuală, sunt pedepsite cu închisoarea.

Abuzul sexual produce frică și neîncredere. De rușine, victima însăși ajunge să nege ce i s-a întâmplat. În unele cazuri victima rămâne cu traume psihice profunde. Sunt situații care s-au sfârșit cu sinuciderea victimei. În anumite localități sau familii agresiunile sexuale sunt privite ca fiind ceva normal, ca drept al celui mai tare din familie sau cu autoritate mai mare în comunitate – acest mod de gândire este profund greșit. Trebuie să știți că agresiunile sexuale nu sunt acceptabile nici măcar în cadrul familiei: soț asupra celuilalt soț, părinte asupra copilului, copil asupra părintelui.

Minorii care nu au împlinit 16 ani tot sunt protejați prin norme speciale. Unele aspecte ale vieții intime trebuie încă ținute departe de ei pentru a nu le tulbura dezvoltarea. Astfel, sunt pedepsite raporturile sexuale și alte acte sexuale asupra minorilor care nu au împlinit 16 ani, așa cum s-a indicat mai sus. De asemenea, legea interzice și pedepsește penal orice acțiuni perverse săvârșite asupra unei persoane despre care se știe cu certitudine că nu a împlinit 16 ani. Acțiunile perverse interzise de legea penală constau în exhibare, atingeri indecente, discuții cu caracter obscen sau cinic purtate cu victima referitor la raporturile sexuale, determinarea victimei să participe ori să asiste la spectacole pornografice, punerea la dispoziția victimei a materialelor cu caracter pornografic.

Minorii care nu au împlinit încă 14 ani sunt ocrotiți în mod special, agresiunile sexuale comise asupra lor calificându-se ca fapte/circumstanțe care agravează responsabilitatea făptașului.

Infrațiune:

Actele nepotrivite față de minorii mai mici de 16 ani în legătură cu viața intimă constituie infrațiunea numită acțiuni perverse și și se pedepsesc cu închisoare. Întră aici acțiuni de exhibare, atingeri indecente, discuții cu caracter obscen sau cinic purtate cu victima referitor la raporturile sexuale, obligarea lor să facă asemenea acte față de alte persoane, desfășurarea de acte sexuale de față cu ei, înmânarea către ei de materiale pornografice.

Violul și acțiunile violente cu caracter sexual

Violul este un fel de armă fizică, dar și psihică. El răspândește teama și umilește nu doar victima, ci și familia acesteia. Victima este deseori stigmatizată, pe când agresorul este uneori văzut drept un erou printre prietenii săi. Aceste atitudini sunt profund greșite și trebuie depășite. Violul este o crimă rușinoasă pentru agresor și acesta trebuie să răspundă.

Victima nu trebuie să se simtă rușinată, pentru că nu poartă nicio vină. Tragerea la răspundere a agresorului, dar și consilierea psihologică și susținerea victimei o va putea ajuta să depășească trauma trăită.

Din păcate, în multe cazuri în care victima nu este ajutată de apropiați sau autorități și inhibează cele trăite, în timp, victima poate dezvolta o repulsie față de sexul opus sau, din contră, ajunge să nu îi mai pese de corpul său și se poate deda la acte de prostituție. De cele mai multe ori agresorul este o persoană violentă, cu probleme psihice sau care a mai comis astfel de fapte în trecut.

Violul reprezintă orice raport sexual săvârșit prin constrângere fizică sau psihică a victimei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Acțiunile violente cu caracter sexual reprezintă satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, săvârșit prin constrângere fizică sau psihică a victimei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința. Acestea includ practicarea de acte sexuale nefirești, care urmăresc scopul satisfacerii instinctului sexual prin diferite procedee (analo-genitale, oralo-genitale, oralo-anale).

Legea penală sancționează acțiunile violente cu caracter sexual indiferent de sexul victimei și a agresorului. Pedepsa pentru violul sau acțiunile violente cu caracter sexual comise asupra unui minor se pedepsește mai grav, și mai grav dacă minorul are sub 14 ani.

Infrațiune:

Se pedepsește cu închisoarea orice raport sexual, act sexual oral, act sexual anal, orice alt act de penetrare vaginală sau anală, cât timp a fost comis prin constrângere. Atenție: este la fel de grav dacă pentru penetrare s-au folosit părți ale corpului ori diverse obiecte!

În ultimii ani a crescut numărul de fete și băieți violați de cei din jurul lor: prieteni, cunoștințe, iubiți. Mulți încearcă să aplice ceea ce văd în filme pornografice. În 80% din cazuri victima cunoaște agresorul. S-au înregistrat cazuri de părinți care își violează proprii copii (mai ales de către părinții care consumă alcool și droguri), unele fete rămânând însărcinate.

De regulă, agresiunea sexuală are loc din partea băieților/bărbaților asupra fetelor sau asupra altor băieți. Există cazuri, foarte rare, când femeii au violat bărbați. Există și cazuri de fete care, pentru a se răzbuna, au pus la cale violarea unor prietene, motiv pentru care au fost condamnate pentru complicitate la viol.

Justiția a decis:

În anul 2018, un bărbat de 30 de ani a oprit o minoră ce mergea pe drum, a imobilizat-o și dus-o cu forța într-o casă părăsită dintr-o localitate din apropiere, unde a ținut-o pentru câteva ore contrar voinței și a abuzat-o sexual. Ulterior, instanța de judecată i-a aplicat o pedeapsă de 16 ani și 6 luni închisoare.

Prudența în relațiile cu anumite persoane sau față de locurile frecventate poate înlătura condițiile care favorizează comiterea violurilor. Dacă totuși fapta are loc, victima nu trebuie să aibă niciun fel de simpatie sau compasiune față de agresor. Trebuie să înțelegeți că nu victima este cea vinovată pentru viol! Nu are importanță că este o rudă sau un simplu cunoscut al ei, ci orice agresor trebuie să răspundă pentru fapta sa. Violul este considerat o faptă atât de gravă încât este sancționat chiar dacă intervine între soți sau concubini.

Rețineți: NU înseamnă NU!

Victima unei infracțiuni de viol trebuie să anunțe imediat organele de poliție și apoi să meargă rapid la medic pentru a obține un certificat medico-legal. În acest document se menționează urmele faptei constatate pe corpul victimei și el va fi folosit ca probă în proces. Victimei nu trebuie să îi fie rușine pentru ce i s-a întâmplat. Nici nu trebuie să îi fie teamă de agresor, căci acesta va fi prins și probabil arestat de către organele legii.

Ajutor calificat de încredere:

Dacă ai fost victima unei agresiuni sexuale sau fizice poți intra în legătură cu un avocat, în mod gratuit, prin intermediul Oficiilor Teritoriale ale Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, detalii la www.cnajgs.md.

De asemenea, puteți apela pentru ajutor la asistenții sociali din localitatea Dvs. sau din centrul raional unde se află localitatea Dvs.

*De asemenea, victimele violenței sexuale pot beneficia de ajutor la Telefonul de Încredere pentru Femei și Fete **0 8008 8008**, administrat de organizația neguvernamentală La Strada, care oferă și servicii de consiliere psihologică. La www.siguronline.md puteți apela pentru informații despre utilizarea sigură a internetului, dar și serviciile avocatului și psihologului pentru copii victime. De asemenea, puteți apela la Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii, care oferă serviciul de asistență psiho-socială a copilului și familiei AMICUL, care include asistență socială, psihologică și juridică. Detalii pot fi găsite la www.cnpac.org.md.*

Prescripția răspunderii autorului

De regulă, dacă trece un anumit timp de la comiterea faptei și organele legii nu sunt sesizate sau nu au putut finaliza procesul, autorul infracțiunii nu mai poate fi tras la răspundere. Acest interval de timp (numit termen de prescripție) diferă pentru fiecare infracțiune și se calculează de la data săvârșirii faptei. Din aceste considerente este recomandat de a apela la organele de urmărire penală cât mai rapid după comiterea faptei.

Sarcina

Decizia de a avea un copil este una de responsabilitate maximă. Femeia trebuie să fie pregătită fizic și psihic pentru nașterea și creșterea unui copil, dar și să fie susținută de tatăl copilului și, eventual, de bunici.

Statistici:

În medie, în ultimii ani (2015-2018), mai mult de 3.300 de fete adolescente rămân însărcinate anual în Republica Moldova, dintre care circa 2.500 devin mame, iar peste 800 – recurg la avort. În mediul rural numărul adolescentelor care nasc este de trei ori mai mare comparativ cu mediul urban. Nașterea la o vârstă fragedă crește riscurile de sănătate pentru mamă și copilul ei. Deseori mamele adolescente nu au venituri și nici partener de viață care să le ajute la creșterea copilului. Ele părăsesc școala și uneori își pierd susținerea din partea propriei familii. Sau tații adolescenți sunt deseori puși în situația de a renunța la educație pentru a-și găsi un loc de muncă și a susține familia. Mai multe detalii despre sarcina și nașterea în adolescență în Republica Moldova sunt disponibile la www.moldova.unfpa.org.

Este de subliniat importanța primei copilării pentru evoluția individului și în special a primilor trei ani în care se realizează structurile de bază ale dezvoltării psihologice. Pentru a evolua ca primii educatori ai copiilor lor, părinții au nevoie de informații pertinente, din diverse domenii precum sănătate, nutriție, creșterea și dezvoltarea intelectuală și emoțională a copilului, socializarea copilului.

În mod normal nașterea are loc în condiții adecvate, adică în unitățile sanitare și/sau în prezența personalului sanitar autorizat.

Infrațiune:

Se pedepsește vătămarea fătului în timpul nașterii de mamă sau de orice persoană, cu excepția medicului care a respectat procedurile. La fel, se pedepsește uciderea copilului nou-născut imediat după naștere de către mamă, chiar dacă ea este în stare de tulburare psihică.

O sarcină nedorită sau anumite afecțiuni pot impune întreruperea sarcinii. Statul asigură accesul legal și sigur la avort.

UTIL:

Pentru mai multe informații cu privire la sănătatea reproductivă, inclusiv avort, accesați pagina Centrului de Instruire în Domeniul Sănătății Reproductive CIDSR www.avort.md.

Din punctul de vedere al religiei, se consideră că, întrucât embrionul ar căpăta viață în timpul sarcinii, el este deja o ființă și atunci avortul este asimilat unei fapte de ucidere. Trebuie să știți însă că mama este stăpână pe corpul ei și legea îi garantează dreptul de a hotărî dacă să aibă sau nu copii. Trebuie de luat în calcul faptul că avortul poate avea consecințe asupra sănătății tinerei: de exemplu, există un risc de a nu mai putea avea copii pe cale naturală.

Infrațiune:

Avortul se poate face numai în instituțiile sau cabinetele medicale autorizate, făcut de personal cu studii medicale superioare speciale, dacă sarcina are până în 12 săptămâni (excepție fiind cazurile când sunt indicații medicale specifice) și dacă nu există contraindicații medicale. Încălcarea acestor reguli atrage sancționarea cu amendă sau privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau închisoare a persoanei care procedează la întreruperea cursului sarcinii (provocarea ilegală a avortului).

Concubinaj și căsătorie

Două persoane pot decide să ducă o viață de familie întocmai ca doi soți, trăind și gospodărint împreună, fără a se căsători – în limbaj uzual, ei se numesc **concubini**.

Legea nu impune niciun fel de restricții și nu acordă niciun fel de drepturi pentru o astfel de uniune. Persoanele cu funcții publice care trebuie să declare averea și interesele personale, sunt obligați să le declare și pe ale concubinilor.

De asemenea, în limitele Codului Penal, concubinel/concubina sunt asimilați membrilor de familie și au drepturi similare acestora.

De reținut:

Pentru a ocroti copilul, legea stabilește că nu există nicio diferență între copilul născut dintr-o relație de concubinaj și un copil născut dintr-o căsnicie.

În Republica Moldova căsătoriile se încheie la organele de stare civilă, precum și la alte organe abilitate prin lege (spre exemplu, primăriile din localitatea unde locuiește unul din viitorii soți, misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale Republicii Moldova). Persoana oficială care va înregistra căsătoria va înmâna proaspeților căsătoriți certificatul de căsătorie.

La încheierea căsătoriei, soții, la dorință, își aleg numele de familie al unuia dintre ei sau cel format prin conexarea numelor ambilor drept nume de familie comun ori fiecare dintre ei își păstrează numele de familie pe care l-a purtat până la căsătorie, ori conexează numele de familie al celui alt soț la numele de familie propriu.

Cu prilejul căsătoriei soții pot să opteze cu privire la regimul legal al bunurilor lor, adică să stabilească ce se întâmplă cu bunurile pe care le dobândesc în timpul căsniciei. Sunt două astfel de posibilități:

a) bunurile obținute de oricare dintre soți în timpul căsătoriei sunt *bunuri comune*, aparținând ambilor soți (proprietatea în devălmășie a soților). Ca excepție, vor fi bunuri proprii cele primite prin moștenire sau donație. La căsătorie, în timpul sau după desfacerea căsătoriei, soții pot decide să împartă bunurile comune pe cote-părți;

b) soții stabilesc regimul bunurilor dobândite de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei prin contract, numit *contractul matrimonial*. Acesta poate fi încheiat până la căsătorie sau în timpul acesteia. Soții pot determina prin contractul matrimonial drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă și modul de participare a fiecăruia la veniturile obținute de fiecare dintre ei și la cheltuielile comune, precum și alte obligații.

Numai cei care au împlinit 18 ani (*vârsta matrimonială*) se pot căsători și doar dacă consimt la aceasta. Pentru motive temeinice, vârsta matrimonială poate fi redusă cu doi ani (16 ani). Reducerea vârstei matrimoniale va fi încuviințată de autoritatea tutelară locală în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească, în baza cererii acestora și acordului părinților minorului. Din momentul încheierii căsătoriei, chiar și minorul care încă nu are 18 ani va avea toate drepturile adulților (capacitate de exercițiu deplină).

Căsătoria între persoane de *aceiași sex* nu poate fi oficiată în Republica Moldova.

Rudele nu se pot căsători și nici întreține relații intime între ele! S-a demonstrat științific că relațiile dintre rude apropiate duc la apariția unor copii cu afecțiuni majore fizice sau psihice – „amestecul sângelui”. De aceea se interzice să se căsătorească între ele rude în linie dreaptă pînă la al IV-lea grad inclusiv (adică verișori), frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun. Raportul sexual între rude pe linie dreaptă pînă la gradul trei inclusiv, precum și între rude pe linie colaterală (frați, surori) constituie infracțiunea de incest și se sancționează penal.

De asemenea, nu se admite căsătoria între persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită; adoptator și adoptat; adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, pînă la al II-lea grad inclusiv; curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei; persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă) și lipsește autorizarea prevăzută de lege la încheierea căsătoriei și persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada cînd ambele își ispășesc pedeapsa.

În unele comunități copiii sunt căsătoriți forțat, fata este răpită, cumpărată ori mirii au altă vîrstă decît cea permisă de legislație – aceste căsătorii nu sunt legale.

După încheierea căsătoriei, potrivit religiei, unii soți se deplasează la biserică pentru a se încheia cununia religioasă. Trebuie să știți că reglementările bisericii interzic celebrarea cununii fără ca mirii să aibă certificat de căsătorie. Din punct de vedere legal însă, cununia religioasă nu este obligatorie, fiind suficientă cununia civilă.

Atunci cînd viitorii soți își promit că vor încheia căsătoria, acest lucru se numește logodna. În unele comunități rurale logodna se celebrează la biserică, distinct de cununie.

Pe scurt:

- Relațiile intime nu pot avea loc decît cu acordul partenerilor. Sunt interzise raporturile sexuale cu minorii pentru adulții care le sunt rude, profesori, doctori, îngrijitori, paznici.
- Hărțuirea sexuală și agresiunile sexuale sunt sancționate, inclusiv cele comise de rude și alte persoane apropiate, cum sunt profesorii, doctorii, îngrijitorii, paznicii. Violul se pedepsește cu închisoarea.
- Sexul neprotejat poate duce la apariția unei sarcini nedorite și transmiterea de infecții.
- Minorul beneficiază din partea legii de ocrotire sporită în privința intimității.

Capitolul VIII: ELEVUL LA ȘCOALĂ

Învățământul

Dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire specială.

Un copil trebuie să fie pe deplin pregătit să trăiască independent în societate și să fie educat în spiritul păcii, demnității, libertății, toleranței, egalității și solidarității.

Adulții depun eforturi pentru aceasta: *acasă* (părinții), *la școală* (profesorii), *în societate* (diverse proiecte și programe).

Către sfârșitul anului 2018, în Republica Moldova au funcționat 1484 instituții de educație timpurie, iar numărul copiilor înscriși în instituțiile de educație timpurie a constituit 149,5 mii copii. În anul de studii 2018/19 învățământul primar și secundar general s-a desfășurat în 1246 instituții, în cadrul cărora au fost cuprinși 334,2 mii elevi.

Sărbători:

5 octombrie – Ziua mondială a profesorilor;

17 noiembrie – Ziua internațională a elevilor/studentilor.

Sistemul de învățământ în Republica Moldova este organizat pe niveluri și cicluri în conformitate cu Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED–2011). Acesta cuprinde 8 nivele, prevăzute de Codul Educației:

Art. 12 Codul Educației Sistemul de învățământ este organizat pe niveluri și cicluri în conformitate cu Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED–2011):

- a) nivelul 0 – educația timpurie: – educația antepreșcolară; – învățământul preșcolar;
- b) nivelul 1 – învățământul primar;
- c) nivelul 2 – învățământul secundar, ciclul I: învățământul gimnazial;
- d) nivelul 3: – învățământul secundar, ciclul II: învățământul liceal; – învățământul profesional tehnic secundar;
- e) nivelul 4 – învățământul profesional tehnic postsecundar;
- f) nivelul 5 – învățământul profesional tehnic postsecundar nonterțiar;
- g) nivelul 6 – învățământul superior, ciclul I: învățământ superior de licență;
- h) nivelul 7 – învățământul superior, ciclul II: învățământ superior de master;
- i) nivelul 8 – învățământul superior, ciclul III: învățământ superior de doctorat.

Învățământul general cuprinde:

- a) educația timpurie (grupele antepreșcolare, pentru copiii cu vârsta de la 0 la 2 ani și grupele preșcolare, pentru copiii cu vârsta de la 2 la 6 (7) ani, inclusiv grupele pregătitoare);
- b) învățământul primar: clasele I–IV;
- c) învățământul gimnazial: clasele V–IX;
- d) învățământul liceal: clasele X–XII (XIII).
- e) învățământul special, învățământul extrașcolar, alternativele educaționale.

Sistemul de învățământ profesional tehnic include ansamblul instituțiilor de învățământ care oferă programe de formare profesională a muncitorilor calificați, a maiștrilor, tehnicienilor și altor categorii de specialiști, recalificare a muncitorilor și specialiștilor în diverse domenii de formare profesională și consolidare a competențelor profesionale ale muncitorilor calificați, în conformitate cu cerințele economiei și ale pieței muncii. Admiterea în instituțiile de învățământ profesional tehnic se realizează în baza studiilor gimnaziale sau liceale.

Statul asigură finanțarea pachetului standard de servicii educaționale pentru învățământul preșcolar, primar, gimnazial și liceal, indiferent de tipul de proprietate a instituției de învățământ. Pachetul standard de servicii educaționale pentru învățământul general se aprobă de Guvern.

Învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar și se finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar. Școlarizarea devine obligatorie după împlinirea vârstei de 7 ani. Obligatorietatea frecventării învățământului obligatoriu încetează la vârsta de 18 ani.

Părinții sunt obligați de lege să înscrie copilul la școală și să asigure frecventarea de către copil a școlii până la sfârșitul anului de învățământ în care acesta atinge vârsta de 16 ani. În cazul lipsei sau eschivării de la exercitarea obligațiilor de către părinți, responsabilitatea școlarizării obligatorii a copiilor cu vârsta de până la 16 ani revine altor reprezentanți legali și autorităților administrației publice locale de nivelurile întâi și al doilea. Instituția de învățământ și forma de instruire sînt alese de către părinți, cu luarea în considerare a opiniei copilului.

Contravenție:

Părinții sau personale care îi înlocuiesc sunt sancționați cu amendă sau munca neremunerată în folosul comunității pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de educare și de instruire a copilului.

Pedepsele

În trecut, copiii răi la școală erau puși să stea în genunchi pe coji de nucă spartă, erau bătuți peste mâini sau la fund cu liniarul sau arătătorul, erau puși la colțul clasei cu mâinile ridicate. În prezent, în cadrul procesului de instruire din școală orice pedeapsă corporală este interzisă, precum și aplicarea sub orice formă a metodelor de violență fizică sau psihică. Copilul trebuie tratat cu respect de către profesori și personalul școlii.

Profesorul care comite o agresiune față de elev poate fi sancționat disciplinar de către conducerea școlii. Dacă cineva a agresat fizic copilul, atunci elevul poate sesiza poliția, care va putea deschide un dosar contravențional sau penal pentru fapta vătămare a integrității corporale, în funcție de gravitatea faptei.

La rândul său, dacă elevul lovește un profesor sau un alt elev, el riscă o sancțiune pentru încălcarea Regulamentului instituției de învățământ în care învață, care poate consta în scăderea calificativului pentru comportament sau chiar excluderea din învățământ. Dacă victima depune o plângere la poliție, se vor face cercetări care se pot finaliza chiar cu o condamnare penală. Pentru o insultă adresată profesorului, inclusiv pe Facebook, copilul poate fi obligat împreună cu părinții lui să îi plătească o sumă de bani drept daune morale.

Cazuri reale:

În anii 2014-2015, o profesoară dintr-un gimnaziu a lovit de mai multe ori peste cap și a folosit constant replici jignitoare față de trei elevi din clasa a V-a, pentru că ultimii nu-și făcuseră temele. În altă zi, ea a impus elevii să execute câte o mie de genuflexiuni - efort fizic de intensitate exagerată, care a generat surmenajul excesiv al copiilor vizați, cauzându-le febră musculară cu rigiditatea mușchilor și edem al coapsei. Părinții unuia din copii au depus plângere la procuratură, care a pornit un dosar penal. Instanța de judecată ulterior a condamnat profesoara pentru aplicarea unui tratament inuman și degradant elevilor, aplicându-i amenda penală și interzicerea de a ocupa funcții în domeniul învățământului timp de cinci ani.

În luna octombrie 2015, la un liceu din centrul României, profesoara de informatică a avut o ieșire nervoasă. Ea a țipat la un elev, după care l-a lovit de mai multe ori cu o carte și l-a dat afară din clasă. Comisia de disciplină a școlii a sancționat profesoara cu reducerea salariului cu 10% pe o perioadă de 3 luni.

Violența în școală

Actele de violență din școli și licee sunt inacceptabile.

Codul Educației și Regulamentul instituției de învățământ interzice aplicarea violenței fizice sau psihice în orice instituție de învățământ.

Este interzisă jignirea sau manifestarea oricăror forme de agresiuni de către elevi față de colegi sau personalul instituției de învățământ.

Personalul didactic este obligat să informeze elevii despre toate formele de violență și manifestările comportamentale ale acestora, despre persoanele și instituțiile la care se pot adresa atunci când sunt supuși unui act de abuz; să discute cu copiii și elevii, individual și în grup, despre siguranța/ bunăstarea lor emoțională și fizică acasă/în familie și în instituție, precum și în alte locuri frecventate de ei; să intervină pentru a stopa cazurile de abuz și neglijare a copilului și/sau să solicite ajutor în cazul în care nu poate interveni de sine stătător; să comunice imediat despre orice caz suspect sau confirmat de abuz, neglijare, exploatare sau trafic al copilului din partea semenilor sau a adulților.

De reținut:

Școala este loc pentru educație, nu pentru altercație.

Trebuie combătute atât actele de violență comise în incinta unității de învățământ (adică toată zona școlii, incluzând sălile de clasă, cancelarie, coridoare, terenul de sport, anexele, curtea școlii, etc.), cât și cele comise în proximitatea unităților de învățământ (adică suprafața de teren situată în afara curții unității, precum arterele rutiere, căile de acces către unitatea de învățământ, spațiile verzi din jurul școlii, alte spații publice situate în apropierea acesteia).

Bullying

Cuvântul „bully” în limba engleză înseamnă bătauș, huligan. Prin bullying se desemnează faptele prin care o persoană este intimidată, hărțuită, chiar terorizată. Ea este supusă unor agresiuni verbale, psihice și chiar fizice, devenind ținta unor răutăți cum ar fi atunci când este tachinată sau luată în derâdere (de exemplu, adresarea de cuvinte precum „grasule/graso”, ori „târfo”, „fițoaso”), este bârfită sau poreclită („gogoasă”, „broscoi”, „cocalar”), este exclusă din cercul de amici, se vorbește de el/ea ca și cum nu ar fi de față, este înghiontită sau îmbrâncită.

De regulă, agresorul vrea să se dea mare, să fie popular și repetă în mod deliberat acțiunile descrise mai sus asupra aceleiași persoane. Victima va deveni temătoare, tristă și se va izola dacă nu știe să acționeze: trebuie să nu se lase intimidată, să anunțe profesorul sau un părinte, ori chiar să depună plângere la poliție.

Mai nou, agresiunile au loc și prin internet sau telefon, care sunt folosite pentru a trimite victimei sau altor persoane, dar în legătură cu victima, mesaje pline de răutăți, ori se pun pe internet poze deranjante sau se creează site-uri pe care acestea sunt urcate – *cyberbullying*.

Or fi cuvintele virtuale, dar din păcate consecințele produse sunt reale. Așa că cel mai bine este să nu se răspundă la mesajele respective, site-ul să fie raportat, iar persoanele blocate, inclusiv în agenda telefonului. De asemenea, puteți cere unui judecător să oblige autorul să înlăture pozele și/sau să plătească o sumă de bani pentru pagubele produse – dacă autorul este un minor, banii îi vor plăti părinții lui, evident.

Drepturile, obligațiile și interdicțiile elevilor

Drepturile și obligațiile elevilor sunt prevăzute în Codul Educației și în Regulamentul instituției de învățământ. Dintre **drepturile elevilor** menționăm dreptul:

- să li se respecte demnitatea și să fie tratați în mod egal și fără discriminare;
- să își expună liber opiniile, convingerile și ideile;
- să aibă acces la informație;
- să fie evidențiați și să primească premii și recompense, pentru rezultate deosebite obținute la activitățile școlare și extrașcolare, precum și pentru atitudine civică exemplară;
- să fie asigurați cu manuale școlare prin schema de închiriere;
- să beneficieze, în condițiile legii, de asistență medicală, asistența cadrului didactic de sprijin și alte înlesniri (servicii de transportare, alimentație, cămin, burse) acordate la decizia autorității publice locale;
- să fie aleși și să participe în componența organelor de conducere ale instituției de învățământ;
- să fie aleși și să participe în componența organelor de autoconducere școlară (Consiliul elevilor) la nivel de instituție, raion/municipiu și național, potrivit mecanismelor de participare a elevilor la procesul educațional, aprobate de Ministerul Educației;
- să participe la evaluarea și promovarea calității învățământului, în condițiile prevăzute regulamentele instituției;
- să conteste sancțiunile aplicate;
- să conteste notele primite.

Dacă nu sunt mulțumit(ă) de nota primită:

*Am dreptul să o contest. Și profesorul poate avea o scăpare. Cu toții facem erori. Însă dacă tu știi că ai învățat și meriți o notă mai mare, **te încurajăm să iei atitudine** și să îți aperi dreptul.*

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a aprobat regulamente specifice astfel încât tu să ai posibilitatea să contesti nota primită:

Pentru absolvenții liceelor a se vedea procedurile privind contestarea notelor în Regulamentul cu privire la examenul național de bacalaureat. Pe care îl puteți accesa aici:

http://aee.edu.md/sites/default/files/reg_bac_rom_mo_2018.pdf

Procedurile pentru contestarea notelor în ciclul gimnazial se regăsesc în Regulamentul cu privire la examenele naționale de absolvire a gimnaziului:

http://aee.edu.md/sites/default/files/reg_gim_rom_mo_2018.pdf

Procedurile pentru absolvirea școlii primare în Metodologia de organizare și desfășurare a testării naționale în învățământul primar:

http://aee.edu.md/sites/default/files/ord._nr._1572_din_23.10.2018_metodologia_cl._4.pdf

Dintre **obligățiile elevilor** menționăm:

- să frecventeze învățământul obligatoriu și să însușească materiile prevăzute de programele de studii; să depună un efort real pentru asimilarea cunoștințelor, dezvoltarea facultăților intelectuale, formarea priceperilor și deprinderilor teoretice și practice necesare pentru integrarea în forme superioare de instruire sau în câmpul muncii;
- să demonstreze, prin examinări orale sau scrise competențe specifice disciplinelor școlare și competențe-cheie transversale specifice treptei de școlarizare;
- să susțină, prin examinări orale și/sau scrise, lichidarea restanțelor la disciplinele școlare pentru perioada absentată motivat și/sau nemotivat mai mult de 17 ore;
- să manifeste un comportament civilizat în instituția de învățământ, în familie și în locurile publice; să respecte normele de conviețuire în comunitatea academică, să manifeste un comportament respectuos în raport cu personalul de conducere, cadrele didactice, auxiliare și nedidactice, precum și față de colegi;
- să păstreze bunurile din patrimoniul instituției de învățământ;
- să respecte regulamentul de organizare și funcționare a instituției de învățământ unde învață.

Elevilor li se **interzice**:

- să facă în scrieri în documentația școlară (cataloage, dosare personale), să distrugă documentația școlară (cataloage, agenda elevului etc.);
- să deterioreze bunurile instituției de învățământ;
- să blocheze căile de acces de acces în instituția de învățământ;
- să dețină și să consume sau vândă, în școală și în afara acesteia, droguri, substanțe etnobotanice, băuturi alcoolice, țigări și să participe la jocuri de noroc;
- să aducă în instituția de învățământ orice tipuri de arme sau alte instrumente, petarde, brichete, sprayuri lacrimogene și paralizante etc., care, prin acțiunea lor, pot afecta integritatea fizică și psihică a colectivului de elevi și personalului instituției de învățământ;
- să posede și să difuzeze materiale cu caracter obscen sau pornografic;
- să utilizeze telefonul mobil în timpul orelor de curs, al examenelor și al concursurilor;
- să aducă jigniri sau să manifeste agresivitate în limbaj și în comportament față de colegi și personalul instituției.

De reținut:

Elevii pot fi sancționați pentru comportament nepotrivit în unitatea școlară, dar și în afara acesteia.

Elevii care comit fapte care încalcă prevederile legislației în vigoare, spre exemplu Codul Educației și ale regulamentului instituției de învățământ, spre exemplu nu respectă obligațiile și/sau comit fapte care le sunt interzise, comit **abateri disciplinare**.

Pentru abaterile disciplinare se aplică sancțiuni.

În funcție de gravitatea faptelor comise, **sancțiunile** care pot fi aplicate sunt:

- observație orală sau cu înscriere în Agenda elevului;
- mustrare orală sau în scris;
- eliminarea temporară de la lecții;
- privare de cămin (în cazul în care instituția de învățământ dispune de cămin, valabil doar pentru ciclul liceal);
- preavizare de exmatriculare (valabil doar pentru ciclul liceal);
- exmatricularea din învățământul liceal cu drept de reînscrisere în anul școlar următor, cu excepția elevilor clasei a X-a, care vor susține un nou concurs de admitere;
- exmatricularea din liceu fără drept de reînscrisere ulterioară în aceeași instituție;
- exmatricularea din liceu cu drept de înscriere în instituție de învățământ profesional tehnic secundar;
- suportarea de către părinți/ alți reprezentanți legali a cheltuielilor pentru pagube materiale produse în laborator, cabinete, săli de clasă etc.

O sancțiune aplicată elevului, indiferent de tipul acesteia, este anunțată părinților / altor reprezentanți legali în formă scrisă și orală în decurs de 3 zile lucrătoare (deci se exclud din calcul zilele de sărbătoare și de odihnă) de către dirigintele clasei prin intermediul Agendei elevului sau avizului sub semnătură. Părinții sau reprezentanții legali ai elevului sancționat repetat sunt invitați la Comisia multidisciplinară din cadrul administrației publice locale de nivel I (primăria și consiliul local satului, comunei, orașului, municipiului).

Modul detaliat și temeiurile de aplicare a sancțiunilor este prevăzut de Regulamentul de organizare și funcționare a instituției de învățământ în care studiază elevul, care trebuie să fie adus la cunoștința tuturor elevilor și părinților sau reprezentanților legali ai acestuia. Regulamentul ar trebui să prevadă și modul de contestare a sancțiunii aplicate.

Atenție:

Elevul nemulțumit de nota acordată de profesor nu o poate contesta în justiție.

Absențe nejustificate

Elevii au obligația să frecventeze și să participe la orele de curs, activitățile extracurriculare și extrașcolare existente în programul instituției de învățământ în care este încadrat. Fiecare profesor are obligația să facă evidența prezenței elevilor la fiecare oră și să consemneze fiecare absență în catalogul școlar. Profesorul diriginte are obligația să monitorizeze frecvența elevilor, să identifice și analizeze cauzele absențelor și să ia măsuri pentru a îmbunătăți frecvența elevului. Elevii din învățământul liceal și gimnazial cu studii la distanță sau individuale, precum și elevii din învățământul liceal, înscriși cu frecvență redusă, au obligația să se prezinte la evaluările sumative și testările trimestriale organizate de instituția de învățământ.

Absențele care se datorează îmbolnăvirii elevului, bolilor contagioase a membrilor familiei elevului și altor cazuri excepționale, cum sunt participarea la olimpiade, competiții etc., dovedite cu acte justificative, sunt considerate absențe motivate. Actele justificative pot fi certificatele medicale eliberate elevului de instituțiile medicale, cererea scrisă a elevului sau părintelui/reprezentantului legal adresată și semnată de directorul instituției de învățământ după consultarea dirigintelui. Motivarea absenței se face de diriginte, în ziua prezentării actelor justificative.

Elevii din ciclul gimnazial și liceal aflați în situații speciale (căsătorie, nașterea unui copil, detenție etc.) beneficiază de crearea unor condiții corespunzătoare în vederea finalizării nivelului de învățământ.

Alte absențe se consideră **nejustificate**. La fiecare 10 absențe nejustificate, semestrial, din numărul total de ore de studiu sau la 10% absențe nejustificate din numărul de ore pe semestru la o disciplină, se va scădea calificativul pentru comportament. De asemenea, dirigințele ar trebui să informeze părinții sau reprezentanții legali ai elevului în cazul în care elevul înregistrează peste zece absențe nejustificate.

Elevilor din învățământul liceal, care absentează nejustificat 30 de ore de la diferite discipline de studiu sau 15% din totalul orelor de la o singură disciplină pe durata unui an de studiu, li se aplică sancțiunea **preaviz de exmatriculare**. Preavizul de exmatriculare se înmânează în scris, sub semnătură, elevului care a împlinit 18 ani sau părintelui / reprezentantului legal.

Elevilor din învățământul liceal, începând cu clasa a XI-a, care absentează nejustificat 60 de ore de la diferite discipline de studiu sau 30% din totalul orelor de la o singură disciplină pe durata unui an de studiu, li se aplică sancțiunea **exmatricularea cu dreptul de reînscris** în anul următor, în aceeași instituție și în același an de studiu. Sancțiunea respectivă se aplică doar după emiterea preavizului de exmatriculare și trebuie aprobată la consiliul profesoral la propunerea dirigintelui, după consultarea directorului instituției. Sancțiunea se comunică în scris, sub semnătură, elevului care a împlinit 18 ani sau părintelui / reprezentantului legal, de către diriginte.

De reținut:

Elevii au obligația de a frecventa orele de curs, activitățile extracurriculare și extrașcolare existente în programul instituției de învățământ în care este încadrat, iar absențele trebuie motivate. La fiecare 10 absențe nejustificate, semestrial, din numărul total de ore de studiu sau la 10% absențe nejustificate din numărul de ore pe semestru la o disciplină, se va scădea calificativul pentru comportament.

Integritatea în educație

Respectarea legilor și regulamentelor constituie o îndatorire a oricărui elev. Aceasta asigură un climat de ordine în unitățile de învățământ și un loc propice pentru acumularea de informații în vederea formării viitorului adult. Uneori, elevii sunt tentați să obțină note pe care nu le merită. Acest lucru uneori este încurajat de colegii sau de către elevii din generațiile mai mari, de către părinți sau chiar de către profesorii înșiși.

Există mai multe metode de a obține alte note decât cele meritate. Unii elevi copiază la teste din manuale, fișici sau folosind mijloace moderne de comunicare ori trimit alți colegi în locul lor la examen – cei care fac asta riscă să fie excluși de la test sau examen. Alora li se suflă răspunsul de către colegi – și cel care suflă răspunsul, și cel căruia i se suflă răspunsul vor fi sancționați. Unii elevi modifică nota din catalog, își motivează absențe folosind adeverințe medicale mistificate sau folosesc diplome false atunci când se înscriu la facultate sau când candidează pentru un post în câmpul muncii – fapta constituie infracțiunea de fals în înscrisuri oficiale. Alți elevi aleg să meargă la meditații ținute chiar de profesorii care predau la clasă și astfel se ajunge ca testele primite la ore să cuprindă și exerciții lucrate deja în particular – acest lucru nu este corect față de ceilalți colegi de clasă, care sunt dezavantajați și, în plus, profesorul care primește bani pentru activitatea pe care ar trebui să o facă la clasă încalcă deontologia profesională.

Interesant, metode de a fura sau a înșela cu privire la cunoștințele deținute se întâlnesc nu doar la copii, ci și la tinerii și adulții care își continuă studiile. Astfel, studenții care termină facultatea trebuie să alcătuiască o lucrare de licență, cei care termină studiile postuniversitare ori cele de master trebuie să conceapă o lucrare de disertație, iar cei care își finalizează studiile doctorale trebuie să redacteze o teză de doctorat. Aceste lucrări trebuie să corespundă unei anumite bibliografii, să cuprindă referiri cu privire la lucrările anterioare menționate potrivit regulilor citării și să aibă o componentă originală destul de consistentă. Din păcate, s-au descoperit multe astfel de lucrări plagiate, adică alcătuite prin copierea textelor sau preluarea ideilor cuprinse în lucrările altor autori, fără însă a le cita. De obicei plagiază persoanele care nu s-au obișnuit încă de la liceu să gândească liber și să scrie corect, obișnuți doar să depindă de copierea gândurilor lor persoane.

Știați că ...?!

Plagiatul este o formă de furt – furt intelectual. Dacă adevăratul autor al operei depune plângere, plagiatorul poate fi condamnat penal.

În plus, plagiatul este o abatere de la regulile de etică universitare care impun retragerea titlului sau atestatului persoanei care a obținut grad științific sau titlu științific/științifico-didactic prin fraudă, plagiat, falsuri sau alte acțiuni incorecte conform prevederilor legislației acordat în mod nemeritat (de exemplu, titlul de licențiat, cel de master ori cel de doctor).

Cea mai gravă metodă de a obține o altă notă decât cea reală este prin coruperea profesorului de către elev sau părinții/reprezentanții legali ai acestuia. Elevul nu învață deloc sau învață insuficient și alege să ofere profesorului anumite foloase ca să își asigure reușita.

Corupție

Când un profesor pretinde sau primește bani, produse sau alte foloase, inclusiv favoruri sexuale pentru a da o anumită notă unui elev, el comite infracțiunea de luare de mită sau corupere pasivă (în funcție de caz) indiferent că primește sau nu ceea ce a solicitat. Când un elev sau părinte promite sau oferă vreun astfel de folos profesorului, indiferent că aceasta are loc înainte sau după examinarea elevului, el comite infracțiunea de dare de mită sau corupere activă.

Cât timp profesorul primește o remunerație de la bugetul de stat pentru activitatea prestată, el nu are voie să își întregească venitul în acest mod sau să primească orice altfel de plăți de la cei pe care îi educă. Codul de etică al cadrului didactic interzice expres orice activități care generează corupție sau acte conexe corupției cum ar fi:

- primirea sau solicitarea de la elevi, părinți, asociațiile părintești (sau orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite (sume de bani, cadouri sau servicii), indiferent de destinația declarată a acestora;
- inițierea sau organizarea proceselor de colectare de la elevi, părinți sau asociații ale părinților (orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite;
- impunerea de manuale care nu sînt incluse în Schema de închiriere și/sau a materialelor didactice auxiliare;
- impunerea unor activități extracurriculare contra plată, cadouri sau altor favoruri;
- fraudarea evaluărilor de orice tip contra bani, alte foloase materiale sau avantaje necuvenite;
- traficul de influență și favoritismul în procesele de instruire și de evaluare;
- servicii educaționale cu plată oferite elevilor, copiilor cu care interacționează direct la clasă.

Justiția a decis:

În România în anul 2008 a izbucnit primul și cel mai mare scandal din istoria bacalaureatului: la un liceu din nordul țării a fost arestată directoarea care a adunat bani de la elevi promițându-le că va interveni la membrii comisiei de supraveghere, după care ea a pus profesorii să rezolve subiectele și le-a împărțit elevilor prin clase.

*Procesul s-a terminat în anul 2014: curtea de apel a decis **condamnarea a 142 de persoane** pentru dare și luare de mită, dintre care 43 de profesori, iar restul elevi. Doi profesori au fost condamnați la închisoare cu executare, restul cu suspendare.*

Toți au acum cazier; o parte din profesori au fost dați afară, alții au plecat de bunăvoie; iar elevii, dacă își vor mai lua diploma vreodată, nu vor putea activa niciodată în domenii precum poliție, justiție, armată, servicii speciale chiar dacă se vor reabilita și sancțiunea va fi șteasă din cazier. Ca urmare a scandalului declanșat în 2008 s-au introdus camere video în sălile unde se susține bacalaureatul.

Nediscriminarea

Copiii din comunități sărace ori cei cu părinți condamnați, sau copiii cu probleme fizice nu trebuie să constituie obiect de batjocură ori să fie izolați de către ceilalți.

Legile nu permit discriminarea copiilor nici din partea profesorilor (atunci când e vorba de admitere, înscriere, evaluare, examinare, implicare în diverse activități școlare sau extrașcolare), nici din partea altor copii.

Aceasta înseamnă că nu pot fi favorizați sau defavorizați, diferențiați sau excluși pe motive de rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale.

Terminologie

RASISMUL semnifică credința că oamenii sunt inegali în funcție de „rasă”, culoarea pielii, limbă, religie, naționalitate sau origine etnică și acest lucru justifică disprețul unei persoane sau unui grup de persoane, sau o atitudine de superioritate față de o persoană sau un grup de persoane (de exemplu, apartheidul în Africa de Sud și Ku Klux Klan în SUA).

XENOFOBIA înseamnă frica față de străini.

ISLAMOFOBIA desemnează prejudecățile negative sau frica față de credincioși ai religiei musulmane.

ANTISEMITISMUL este o atitudine ostilă față de evrei.

HOMOFOBIA se referă la comportament ostil și discriminatoriu pe baza orientărilor sexuale, altele decât heterosexualitatea. **SEXISMUL** semnifică concepția de superioritate a unui sex, de regulă cel masculin, asupra celuilalt sex.

Toți copiii sunt egali în drepturi. Aceasta nu înseamnă că toți să fie tratați egal, ci că trebuie tratați potrivit nevoilor fiecăruia, căci fiecare are abilități fizice și intelectuale proprii.

Spre exemplu, probele sportive diferite pentru băieți și fete nu înseamnă discriminare. La fel, crearea condițiilor speciale pentru susținerea examenelor de către copiii cu dizabilități locomotorii, cum ar fi permisiunea de a susține examenul acasă, sau într-o sală accesibilă cu căruciorul, nu reprezintă un tratament discriminator, ci acomodarea rezonabilă a nevoilor speciale ale copilului.

Știați că ...?!

Când copilul este discriminat el (cu părinții sau reprezentantul legal) se poate adresa pentru restabilirea drepturilor încălcate la o instituție specializată în astfel de cazuri și anume Consiliul pentru Prevenirea și Combaterea Discriminării și Asigurarea Egalității, care are ca principal obiectiv prevenirea, combaterea și eliminarea tuturor formelor de discriminare. Informațiile despre modul de depunere a plângerilor, precum și informații utile despre ce înseamnă discriminarea, inclusiv în școli, sunt disponibile la pagina web www.egalitate.md. Consiliul poate fi contactat prin email, fax, telefon sau vizita personală. Consiliul are și o linie fierbinte, accesibilă de pe telefonul fix: 0-8003-3388. De asemenea, pentru obținerea unor despăgubiri bănești pentru discriminare, victima se poate adresa în instanțele de judecată.

Copii instituționalizați

Copiii instituționalizați au nevoi speciale. De aceea, ei beneficiază de drepturi specifice: dreptul ca hotărârea de plasare într-o instituție de stat, precum și procedura, aranjamentele și condițiile acesteia să respecte principiile din Convenția privind drepturile copilului; dreptul la identitatea lor, la șanse egale și la respectul pentru originea lor etnică, religioasă, culturală, socială și lingvistică; dreptul de a locui împreună cu frații și surorile lor și de a menține contactul regulat cu familia și cu alte persoane importante pentru ei; dreptul la asistență medicală de calitate; dreptul de acces la orice tip de activități educaționale și de formare profesională în aceleași condiții ca și ceilalți copii; dreptul de a fi pregătiți pentru a deveni cetățeni activi și responsabili prin joc, sport, activități culturale și responsabilități din ce în ce mai mari; dreptul de a participa la deciziile care îi privesc și de a fi informați asupra drepturilor lor și a regulamentelor instituțiilor de stat în care locuiesc, într-un mod potrivit vârstei fiecăruia;

dreptul la respect pentru demnitatea lor umană și integritatea lor fizică, în special dreptul la condiții de viață umane, nedegradante, la o educație care exclude violența și la protecție împotriva pedepselor corporale și a tuturor formelor de abuz; dreptul la o viață particulară, incluzând accesul la persoanele în care au încredere și la organismele competente în a le furniza consiliere confidențială cu privire la drepturile lor; dreptul de a-și exprima drepturile fundamentale în fața unei instanțe identificabile, imparțiale și independente.

De mai mulți ani, Republica Moldova implementează politici de stat menite să reducă numărul copiilor instituționalizați, oferindu-le alternative la plasarea în instituții rezidențiale și alternative la detenție.

Copii refugiați

Uneori pe teritoriul țării noastre ajung copii care, împreună cu părinții, sunt nevoiți să plece din țara lor de teama de a nu fi persecutați mai ales pe motive de culoare a pielii, opinie politică ori religie sau fug din cauza unor războaie. Până la acordarea azilului, aceștia sunt ținuti în detenție administrativă împreună cu familia lor. Este important ca, în situația în care acești copii sunt implicați în vreo formă de educație, să nu fie discriminați în vreun fel.

Știați că ...?!

Există diferențe între refugiați și imigranți. **Refugiații** sunt persoane care fug de persecuții sau conflicte armate; ei merg în alte state unde cer să fie protejați și să rămână acolo până trece pericolul în țara lor. **Imigranții** sunt persoanele care aleg să plece în alte țări pentru condiții mai bune de viață sau pentru reunirea familiei.

Activități extrașcolare

Copiii au dreptul la odihnă, la vacanțe, de a participa la activități recreative, artistice, culturale. Parcurile, locurile de joacă, teatrele, cinematografele, muzeele sunt indicate. Fiți atenți însă că în aceste locuri vin uneori adulți dubioși pentru a privi copiii sau pentru a le face fotografii, pentru a intra în discuții nepotrivite cu ei sau chiar pentru a-i răpi. Anunțați imediat poliția dacă vi se pare că cineva este în pericol!

Sunt copii care practică sporturi de contact, cum ar fi boxul, luptele greco-romane, artele marțiale. Rănirea ușoară a sportivilor în timpul competițiilor sau antrenamentelor este acceptabilă, considerându-se că intră în riscurile practicării acestor sporturi. Dar, când leziunile sunt provocate în mod intenționat, autorul trebuie să răspundă.

În afara sălii de antrenament sau a locului unde se desfășoară competițiile, tehnicile învățate nu pot fi folosite decât în cazuri de legitimă apărare. Sunteți în legitimă apărare când vă apărați pe voi sau săriți în apărarea altei persoane și provocați astfel un rău atacatorului. Legea permite asta, dar impune niște condiții ca acela care se apără să nu fie pedepsit: pericolul să fie iminent, fapta să fie una gravă și apărarea să fie proporțională cu gravitatea atacului. Așadar, dacă cineva este lovit cu palma și se apără folosind cuțitul, nu se poate considera că se află în legitimă apărare.

Legitima apărare este una, răzbunarea este altceva. Dacă un coleg te înjură și tu procedezi la fel, ori dacă un coleg te-a lovit ieri, iar tu l-ai urmărit azi și l-ai lovit la rândul tău, nu ești apărat de lege, ci se consideră că amândoi ați încălcat legea. În plus, judecătorul te poate sancționa pe tine mai aspru pentru că, în loc să apelezi la organele legii, ai procedat ca pe vremea când se aplica legea talionului „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”.

De reținut

Nimeni nu își poate face singur dreptate. Răzbunarea nu este considerată legitimă apărare.

Pe scurt:

- Învățământul obligatoriu începe cu grupa pregătitoare din învățământul preșcolar, școalizarea fiind obligatorie de la 7 ani și se finalizează cu învățământul liceal sau profesional tehnic secundar și postsecundar. La 18 încetează obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu.
- Agresiunile profesor – elev, elev – profesor și elev – elev sunt interzise.

Capitolul IX: CIRCULAȚIA ȘI CĂLĂTORIILE

Codul rutier

Copilul are dreptul să călătorească.

În funcție de mijlocul de transport folosit, sunt câteva reguli pe care trebuie să le respecti pentru a călători în deplină siguranță.

Unele reguli ne ghidează conduita pentru a utiliza corect mijlocul de transport, alte reguli constituie interdicții a căror nerespectare poate atrage sancționarea noastră.

Circulația pe drumurile publice este reglementată prin cunoscutul „Regulamentul circulației rutiere”. Aici sunt enumerate foarte multe reguli: unele privesc pietonii, altele privesc conducătorii de vehicule sau autovehicule. Participanții la trafic trebuie să respecte, în ordine: a) semnalele, indicațiile și dispozițiile polițistului rutier; b) semnalele speciale de avertizare, luminoase sau sonore ale autovehiculelor aparținând poliției, pompierilor, jandarmeriei, serviciului de ambulanță, serviciilor speciale, procurorilor; c) semnalizarea temporară care modifică regimul normal de desfășurare a circulației; d) semnalele luminoase sau sonore; e) indicatoarele; f) marcajele; g) regulile de circulație.

Toate regulile sunt făcute pentru a ne proteja pe noi, dar și pe ceilalți participanți la trafic. Încălcarea lor atrage, în funcție de gravitate, o amendă dată de un polițist rutier sau o sancțiune penală aplicată de judecător.

Contravenții:

Începând cu vârsta de 16 ani minorii pot fi sancționați contravențional pentru anumite fapte.

*Dacă un copil care nu a împlinit 16 ani, a comis o faptă prevăzută de Codul contravențional, el nu va fi pedepsit contravențional, însă agentul constatat, **procurorul** sau instanța de judecată va transmite materialele cauzei contravenționale la Primărie, organului pentru problemele minorilor.*

*La demersul agentului constatat, **instanța de judecată** poate aplica față de minor măsuri de constrângere ca în Codul penal: măsuri de constrângere cu caracter educativ, precum, avertismentul, încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat, obligarea minorului să repare daunele cauzate, obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică, obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu, obligarea minorului de a participa la un program probațional.*

Circulația ca pieton

Pietonii trebuie să meargă pe trotuar. Dacă nu există trotuar, atunci pe partea stângă a drumului, cât mai aproape de marginea sa.

Strada se traversează prin locul special semnalizat în acest sens; dacă există semafor, traversarea se face numai când acesta arată culoarea verde, nu verde intermitent și nici culoarea roșie, chiar dacă pe carosabil nu circulă vreo mașină; dacă nu există semnalizare, traversarea se face pe la colțul străzii numai după ce s-au asigurat că nu există niciun pericol.

Strada nu se poate traversa prin fața sau spatele unui vehicul oprit în stația pentru mijloacele de transport public de persoane. Pietonii nu au voie să traverseze calea ferată atunci când barierele sau semibarierele sunt coborâte ori când semnalul luminos sau acustic interzice trecerea.

De asemenea, nu au voie să circule pe piste pentru biciclete, amenajate și semnalizate corespunzător. Pietonii care circulă noaptea pe carosabil trebuie să aibă aplicate pe îmbrăcăminte accesorii fluorescent-reflectorizante sau să poarte o sursă de lumină vizibilă din ambele sensuri. Ei nu au voie să circule pe autostrăzi.

De reținut:

Când te dai cu patinele sau folosești dispozitive cu role (cum ar fi trotineta sau transportatorul Segway, skateboard sau hoverboard) trebuie să respecti toate regulile care sunt prevăzute pentru pietoni. La fel trebuie să faci persoanele care conduc un scaun rulant special, un căruț sau o roabă.

Circulația cu bicicleta

De la vârsta de 14 ani puteți circula cu bicicleta în loc public, dar numai pe banda sau pista special amenajată. Dacă nu există, atunci puteți circula pe acostament în sensul de mers, dar numai dacă circulația se poate face fără pericol. Când mergeți pe drumul public este recomandabil să aveți cască de protecție omologată. Dacă sunteți mai mulți bicicliști, trebuie să circulați cu toții pe un singur rând. Sunteți obligați să țineți ambele picioare pe pedale și cel puțin o mână pe ghidon. Noaptea nu puteți staționa bicicleta pe partea carosabilă.

Este interzis să circulați cu bicicleta pe trotuar sau să circulați dacă sunteți sub influența băuturilor alcoolice sau substanțelor stupefiante. Nu aveți voie să vă țineți de un vehicul aflat în mers. Sau să transportați o altă persoană atunci când bicicleta nu are un astfel de echipament. Dacă trebuie să traversați drumurile publice pe trecerile destinate pietonilor nu aveți voie să o faceți deplasându-vă pe bicicletă. Noaptea trebuie să purtați îmbrăcăminte cu elemente fluorescent-reflectorizante. Este interzis să circulați pe o singură roată.

Circulația cu scuterul și cu ATV-ul

Cât timp conduceți pe drumurile publice scutere sau ATV-uri, aveți nevoie de permis de conducere. Acesta se eliberează începând cu vârsta de 16 ani.

Scuterul este un moped, adică un autovehicul, cu două sau trei roți, a cărui viteză maximă prin construcție este între 25 și 45 km/h, echipat cu motor cu aprindere cu scânteie, cu o capacitate cilindrică ce nu depășește 50 cmc sau cu un alt motor cu ardere internă ori, după caz, electric, a cărui putere nominală continuă maximă nu depășește 4 kW, iar masa proprie a vehiculului nu depășește 350 kg.

Cvadriciclu ușor este asimilat mopedului.

Mopedul se înregistrează la Agenția Servicii Publice, de unde se iau plăcuțe cu numere de înregistrare. Cu el se poate circula pe pista pentru biciclete în localitate, dar nu pe autostrăzi. Conducătorul și persoana transportată trebuie să poarte în mod obligatoriu cască de protecție omologată. Luminile de întâlnire trebuie folosite pe tot timpul deplasării. În afara localității se poate circula cu maxim 45 km/h.

Pentru ATV viteza maximă admisă în localitate de maxim 50 km/h, iar în afara localității este de 90 km/h pe autostrăzi, 80 km/h pe drumurile expres sau pe cele naționale europene (E) și 70 km/h pentru celelalte categorii de drumuri.

Circulația cu vehiculul

Puteți circula cu vehiculele pe drumurile publice numai dacă, în urma unei examinări organizate de Poliție, ați obținut un permis de conducere. Pentru autovehicule și motociclete permisul de conducere se eliberează începând cu vârsta de 18 ani.

Viteza maximă de conducere a unui autovehicul în localitate este 50 km/h. În afara localității viteza maximă admisă este de 130 km/h pe autostrăzi, 100 km/h pe drumuri europene și 90 km/h pe celelalte drumuri.

În autoturism copiii cu înălțimea de până la 135 cm pot fi transportați numai dacă există dispozitiv de fixare în scaun pentru copii. Peste această înălțime pasagerul trebuie să aibă centură de siguranță pentru adulți. Copiii cu vârsta de peste 3 ani, având o înălțime de până la 150 cm, pot fi transportați în autovehicule care nu sunt echipate cu sisteme de siguranță doar dacă ocupă, pe timpul transportului, orice alt loc decât cel de pe scaunele din față. Pasagerul de pe scaunul din față nu poate transporta în brațe animale. Toți pasagerii trebuie să poarte centură de siguranță.

Călătoria cu taxiul

Urcați-vă numai în mașini aparținând unor firme pe care le cunoașteți și evitați șoferii care vi se par dubioși.

Atunci când este singur, locul ocupat de client, mai ales dacă este vorba de o fată, este cel de pe bancheta din spate, partea dreaptă. Pasagerul din dreapta șoferului trebuie să poarte centura de siguranță indiferent de lungimea traseului de parcurs.

Relația client-șofer trebuie să fie una corectă: taximetristul nu poate refuza deplasarea pe motiv că traseul este prea scurt și nu are voie să ducă clientul pe un alt traseu decât cel obișnuit pentru a încasa mai mulți bani, iar clientul nu are voie să plece din mașină fără a plăti.

Nu uitați să cereți bonul fiscal când plătiți – în felul acesta împiedicați evaziunea fiscală, știți exact suma de plată și aveți datele mașinii și ale șoferului în caz că v-ați uitat un bun sau vreți să faceți reclamație. Dacă nu vi se dă bonul, nu aveți obligația de plată și puteți să faceți o reclamație taximetristului la compania pe care o deservește.

De reținut:

*Dacă sunteți martor la un **accident de circulație** soldat cu victime, sunteți obligați de lege să anunțați poliția și numărul de urgență 112. Nu aveți voie să modificați starea locului sau să ștergeți urmele accidentului. Dacă sunteți implicat personal în accident nu puteți părăsi locul accidentului, căci comiteți o infracțiune.*

Călătoria cu metroul

În unele orașe pe care s-ar putea să le vizitați acest mod de transport în comun pe sub pământ permite deplasarea foarte rapid. Biletele se cumpără de la ghișeele sau automatele existente în fiecare stație. După ce trenul ajunge în stație, călătorii care coboară au prioritate față de cei care urcă. Călătorii care transportă cărucioare pentru copii și călătorii în scaune rulante urcă obligatoriu pe la prima ușă în sensul de mers al trenului.

Sunt interzise urcarea și coborârea călătorilor în și din tren după anunțul de avertizare a închiderii ușilor. În timpul mersului trenului este interzisă sprijinirea călătorilor de ușile de acces. Nu se recomandă staționarea călătorilor în zona burdufurilor de comunicație între vagoane. Este strict interzisă acționarea semnalului de alarmă fără motiv. În cazul în care este observat un obiect suspect sau abandonat, călătorii sunt rugați să alerteze de urgență personalul Metrorex sau orice agent de poliție sau de pază, să se îndepărteze și să nu atingă obiectul respectiv. Nu aveți voie să faceți fotografii în metrou.

Călătoria cu trenul

În timpul călătoriilor cu trenul, pasagerii sunt obligați să aibă în posesie un bilet de călătorie.

Copiii cu vârsta de până la 10 ani au reducere la preț, la fel elevii și studenții dacă au asupra carnetul vizat anual.

În tren fumatul este strict interzis.

De asemenea, sunt strict interzise: urcarea sau coborârea călătorilor în și din tren după plecarea trenului, sprijinirea călătorilor de ușile de urcare/coborâre, staționarea în zona burdufurilor de comunicație dintre vagoanele trenului, precum și deblocarea și deschiderea ușilor de urcare/coborâre în timpul mersului. La oprirea trenului în stație călătorii care coboară au prioritate față de cei care urcă. În cazul trenurilor echipate cu sisteme automate de acționare a ușilor, atât la cele dintre vagoane cât și la cele de coborâre/urcare, se apasă pe butonul de comandă.

Bagajele se depozitează de pasageri în spațiile special amenajate, nu pe culoar. Fiecare călător dispune pentru bagajele sale de mână doar de spațiul situat deasupra locului pe care îl ocupă sau de un spațiu echivalent în boxa pentru bagaje a vagoanelor.

În timpul călătoriei, pasagerii nu au voie să forțeze sistemele pentru deschiderea și asigurarea geamurilor, să intervină la panourile electrice sau să acționeze frânele de mână. Resturile menajere sau de orice fel se depozitează în cutiile special amenajate. Este interzisă aruncarea obiectelor de orice fel pe fereastră sau pe ușa vagonului. În toaletele din tren apa nu este potabilă.

Pentru transportul persoanelor cu mobilitate redusă se pot asigura gratuit servicii specifice de asistență atât la urcarea și coborârea din tren, cât și la bordul trenurilor de călători, în stațiile și trenurile deschise acestui tip de trafic. Solicitarea trebuie anunțată la momentul cumpărării biletului de călătorie.

Accesul în tren cu biciclete pliabile este permis doar în spațiul special amenajat pentru bagaje, amplasat deasupra locului rezervat sau pe culoar cu condiția de a nu deranja ceilalți pasageri, iar cu biciclete nepliabile numai în vagoanele cu spații special amenajate.

Acționarea semnalului de alarmă din tren fără motiv este interzisă și constituie contravenție. Nu pot fi distruse sau degradate echipamentele din dotarea vagoanelor de călători. Este interzisă apelarea la mila călătorilor sau practicarea jocurilor de noroc.

TELVERDE:

Telefonul călătorului C.F.M este 022 83-33-33. La acest număr pot fi solicitate informații cu privire la eventualele probleme deosebite pe care călătorii le întâmpină în timpul călătoriei cu trenul.

INFORMAȚIILE cu privire la mersul trenurilor sau tarife pot fi obținute de pe site-ul <http://www.railway.md>, la birourile de informații din stațiile de cale ferată.

Călătoria cu autobuzul, microbuzul sau troleibuzul

S-ar putea ca în călătorii să circulați cu diferite mijloace de transport în comun.

Regulile de călătorie cu mijloacele de transport în comun și modul de sancționare a abaterilor săvârșite sunt prevăzute de legile locale, pe care le găsiți postate pe pagina web a transportatorului/orașului/țării.

În mod convențional urcarea călătorilor se face pe ușa din spate, iar coborârea pe cea din mijloc sau din față. Se acordă prioritate călătorilor care coboară.

Asigurați-vă că imediat ce ați urcat în mijlocul de transport ați compostat biletul sau ați validat cartela de călătorie, ori că abonamentul este valabil pentru linia de transport respectivă. Nu este o scuză faptul că la ora când călătoriți casa de bilete era închisă sau că aveți abonament dar l-ați uitat acasă. Nu puteți călători cu biletul compostat sau cartela validată decât până la capătul liniei, nu și înapoi, iar în unele localități puteți călători o anumită perioadă de timp de la validare. În unele orașe copiii de până la 5 ani, în altele cei de până la 7 ani nu au nevoie de bilet. Elevii și studenții au în unele localități reducere, în altele gratuitate la abonament. Sunt transportatori care pun la dispoziția călătorilor un număr scurt unde se poate plăti prin sms costul unui bilet sau abonament.

Amintiți-vă regulile de politețe: se cedează locul persoanelor cu probleme de sănătate, gravidelor sau mamelor cu copii, bătrânilor. Ne abținem de la comentarii neplăcute, nu ridicăm tonul când vorbim cu alții, încercăm să nu răspundem la telefon sau vorbim doar dacă este ceva urgent și pe un ton scăzut, evităm să acultăm muzică în căști la un volum care îi deranjează pe ceilalți.

De regulă, este interzis transportul animalelor, cu excepția câinilor cu lesă și a animalelor mici care se țin în brațe, dar acest lucru trebuie verificat în prealabil. Nu puteți cere șoferului deschiderea ușilor între stații sau la semafoare. Nu aveți voie să călătoriți pe scări, să fumați sau să consumați băuturi alcoolice în interior.

Dacă vine controlorul, aveți dreptul să cereți să se legitimize mai întâi. Nu aveți voie să îl insultați sau să îl loviți. Voi aveți obligația să arătați legitimația sau cartela de călătorie, ori abonamentul, precum și un act de identitate dacă vi se cere.

De reținut:

Controlorul nu are voie să vă rețină în mijlocul de transport, să vă coboare cu forța din mijlocul de transport, să vă conducă la biroul său împotriva voinței dvs. ori să vă percheziționeze. Are dreptul să vă noteze datele de identitate, iar dacă refuzați să i le dați poate apela la organele de poliție în fața cărora sunteți obligați să vă legitimați. Nici controlorul, nici o altă persoană, nu vă poate reține buletinul sau alte acte de identitate.

Dacă ești surprins fără bilet, vei achita pe loc o suprataxă de călătorie și cu actul eliberat de controlor imediat vei putea încheia călătoria. Dacă nu plătești această suprataxă vei coborî din mijlocul de transport și ți se va încheia un proces-verbal de contravenție care va fi expediat acasă. Nu este indicat să dai date false controlorului, căci vei fi ușor descoperit; iar dacă folosești actul de identitate sau abonamentul altuia, reține că acest lucru este contravenție!

Nu plăti amenda fără a primi un proces-verbal sau o chitanță, căci fapta se consideră mită! În termen de 72 de ore poți plăti doar jumătate din minimul amenzii. Dacă amenda ți s-a dat în mod nelegal, o poți contesta la Judecătoria în termen de 15 zile, chiar dacă ai achitat-o, iar dacă vei câștiga procesul ea ți se va restitui.

Nu accepta abuzurile:

*Dacă ești jignit, amenințat sau lovit de către controlor, fapta constituie infracțiunea de **purtare abuzivă** și poți sesiza poliția. Orice alt abuz al controlorului poate fi sesizat în scris regiei de transport.*

Dacă tu ești cel care comite fapte împotriva controlorului în timpul activității sale sau ulterior, în scop de răzbunare, riști o sancțiune contravențională sau penală.

Călătoria cu avionul

Biletul poate fi rezervat online, la agenția companiei de transport aerian sau la compania de voyage. Biletul trebuie achitat pe loc sau în termenul asumat, altfel rezervarea se va anula. Țineți cont că rezervarea din timp a unui bilet vă poate asigura plata unui preț mai mic.

Puteți avea la dvs un bagaj mare pentru cală (maxim 20 kg pentru Europa și 32 kg pentru SUA și Canada) și unul mic pentru luat în cabina avionului. Este bine să precizați la fiecare călătorie restricțiile care se referă la greutatea bagajelor deoarece companiile de transport impun reguli proprii. Informația se conține și în biletul de călătorie. Dar în orice situație, în bagajul de mână nu puteți transporta lichide în recipiente mai mari de 100 ml avânt în total un litru; regula se aplică și pentru creme, parfumuri și deodorante.

Înainte de zbor trebuie să vă înregistrați la ghișeu de înregistrare al companiei aeriene de la care ați achiziționat biletul (check-in), iar pentru aceasta este obligatoriu să vă prezentați în timp util: cel puțin cu două ore înainte de zbor. Unele companii impun reguli de înregistrare online a biletului (check-in), de aceea este important să vă informați din timp, deoarece neîndeplinirea acestei reguli poate implica costuri suplimentare. Urmează apoi controlul de securitate (se verifică să nu aveți asupra voastră obiecte interzise – cele care pot fi folosite ca arme, lichide, droguri, brichete), iar în cazul curselor externe trebuie să vă supuneți controlului pașapoarte (se verifică dacă aveți actele de părăsire a țării și intrare în țara de destinație, să nu fiți dați în urmărire) și eventual controlului vamal (aici trebuie declarate sumele mai mari de 10.000 euro pe care le dețineți și bunurile supuse taxării). Îmbarcarea în aeronavă se face numai prin poarta indicată în afișajul electronic. Dacă întârziati, veți fi anunțat prin stație. În cazul în care nu vă prezentați la apelul repetat, pierdeți cursa.

De reținut:

Indiferent unde călătoriți și ce mijloc folosiți, evitați să transportați bagaje care nu vă aparțin sau în care nu știți ce se află. Uneori infractorii profită de naivitatea noastră pentru a ne convinge să îi ajutăm să transportăm în locul lor un pachet, o geantă etc. în care se pot afla bunuri interzise, precum droguri, arme sau bani falși.

Călătoria peste graniță

Copilul poate călători în străinătate împreună cu părinții, respectiv singur dacă merge la studii sau participă la un concurs oficial.

Pentru aceasta el trebuie să aibă **pașaport** individual. Pașaportul se obține de la Agenția Servicii Publice pentru eliberarea și evidența pașapoartelor.

Pașaportul cetățeanului Republicii Moldova se eliberează, la cerere, indiferent de vârstă, cetățenilor Republicii Moldova și dacă nu se află în una dintre situațiile de suspendare a dreptului la libera circulație în străinătate.

Începând cu 1 ianuarie 2011, în Republica Moldova, se eliberează, în exclusivitate, pașapoarte cu date biometrice care conține fotografia titularului, imaginea facială digitală, amprente digitale, semnătura personală a titularului care se aplică de la vârsta de 14 ani.

Pentru minorul sub 14 ani cererea o depun ambii părinți, pentru cel peste 14 ani cererea se depune de copil cu acordul ambilor părinți. Ieșirea din țară a copilului implică acordul ambilor părinți, iar dacă vreunul dintre ei nu îl însoțește este necesară de la acesta o declarație dată în fața unui notar public. Fiecare dintre persoanele care călătoresc în străinătate trebuie să aibă încheiată o asigurare medicală; dacă ești salariat și călătorești în țările din UE, Spațiul Economic European și Elveția este suficient cardul european de sănătate.

După împlinirea vârstei de 18 ani, tinerii – cetățeni ai României - pot circula în țările care sunt membre ale Uniunii Europene și în Republica Moldova folosind doar buletinul de identitate. Pentru restul țărilor este nevoie de pașaport; iar pentru unele mai este nevoie și de o viză, care se obține de la ambasadele și consulatele țărilor respective în Republica Moldova. Aceste informații, precum și cele cu privire la eventualele pericole în țara respectivă și avertismente pentru turiști se găsesc pe site-ul Ministerului Afacerilor Externe și Intergării Europene al Republicii Moldova disponibil la <https://www.mfa.gov.md/>.

Călătorii în țările din Uniunea Europeană

Dacă dețineți cetățenia română aveți în mod automat calitatea de cetățeni europeni.

Aveți dreptul de a călători în țările din Uniunea Europeană pentru turism, să munciți acolo sau să urmați cursurile unui liceu sau ale unei facultăți. În loc de asigurare puteți să aveți asupra voastră cardul european de asigurări sociale de sănătate.

Când cumpărați un bilet de autobuz sau de autocar, nu trebuie să plătiți un preț mai mare pentru că aveți o anumită naționalitate sau pentru că achiziționați biletul dintr-un anumit loc.

În caz de anulare sau întârziere, aveți întotdeauna dreptul la informații adecvate și prompte cu privire la ceea ce se întâmplă pe durata așteptării. Dacă deplasarea pe distanțe lungi (peste 250 de km), pentru care ați făcut rezervare, se anulează sau are o întârziere de peste două ore, aveți de ales între două posibilități: să vi se ramburseze costul biletului și, dacă este necesar, să vi se asigure transportul gratuit către punctul inițial de plecare – de exemplu, dacă întârzierea sau anularea vă împiedică să vă îndepliniți scopul călătoriei; să vi se asigure transportul, în condiții similare, către destinația finală, în cel mai scurt timp și fără costuri suplimentare. Dacă nu vi se oferă la timp posibilitatea de a alege, puteți înainta o plângere și solicita atât rambursarea costurilor, cât și o despăgubire.

Dacă durata deplasării pe distanțe lungi (peste 250 de km) depășește trei ore, iar plecarea este anulată sau se efectuează cu o întârziere de peste 90 de minute, aveți dreptul la: gustări și băuturi răcoritoare - în funcție de întârziere sau de durata așteptării; cazare, dacă este necesar, pentru cel mult două nopți, la prețul maxim de 80 de euro pe noapte. Transportatorul nu este obligat să vă asigure cazarea dacă întârzierea este cauzată de condiții meteorologice extreme sau de dezastre naturale.

Aveți dreptul la despăgubiri dacă sunteți rănit într-un accident de autobuz în timpul unei călătorii pe distanțe lungi. De asemenea, compania transportatoare trebuie să vă despăgubească dacă bagajele sau alte bunuri vă sunt pierdute sau deteriorate într-un accident de autobuz pe durata unei deplasări pe distanțe lungi, notificând despre aceasta transportatorul în formă textuală în termen de 7 zile de la ieșirea din mijlocul de transport. În cazul în care considerați că nu v-au fost respectate drepturile, puteți adresa o plângere transportatorului în termen de 7 zile, dar nu mai mult de trei luni de la data la care a avut loc evenimentul. Acesta are la dispoziție 14 zile pentru a vă da un răspuns definitiv.

Pe scurt:

- Pe drumul public poți circula cu bicicleta de la vârsta de 14 ani; cu scuterul și ATV-ul de la 16 ani, iar cu autoturismul de la 18 ani și numai dacă ai permis de conducere.
- Atunci când te urci pe bicicletă sau la volan, alcoolemia trebuie să fie zero.
- Când circuli cu un mijloc de transport în comun trebuie să ai bilet sau abonament.

Contul bancar

Pe măsură ce creșteți primiți, economisiți și cheltuiți sume de bani.

De regulă, banii îi țineți asupra voastră sau în casă. Dar puteți să îi păstrați în condiții de siguranță și într-un cont la una dintre bănci.

Dacă ai până în 14 ani, contul îl deschide părintele tău, iar dacă ai între 14 și 18 ani, trebuie să mergi la o bancă însoțit de unul dintre părinți pentru că e nevoie să semnați împreună un contract și să dați câte un specimen de semnătură.

Unile bănci deschid conturi pe numele minorului în baza buletinului de identitate, altele – în baza certificatului de naștere. Titularul contului vei fi tu, iar părintele va fi împuternicit. După ce împlinești vârsta de 14 ani, ai dreptul de a-ți gestiona singur sumele de bani.

După câteva zile de la deschiderea contului vei primi un card cu ajutorul căruia vei putea face diverse operațiuni: ridici sume de bani de la bancomat, faci plata când cumperi ceva, verifici soldul contului. Pentru banii care stau în bancă vei primi o anumită dobândă. Poți alimenta contul depunând noi sume de bani la bancă (dacă ai 14 ani, tu singur poți face depunerea) sau părinții îți pot vira bani din conturile lor. Există bănci care nu percep comision copiilor pentru administrarea contului.

Obligația de întreținere

Când părinții nu mai stau împreună, de regulă copilul are domiciliul la unul dintre ei. Pentru timpul cât copilul nu stă efectiv cu el, părintele trebuie să contribuie la îngrijirea copilului în natură (cumpărând alimente, haine, rechizite etc) sau plătind o sumă de bani numită pensie de întreținere. Aceasta din urmă este de cel mult un sfert din veniturile părintelui pentru un copil întreținut, o treime din ele pentru doi copii, respectiv jumătate din venituri pentru trei sau mai mulți copii.

Pensia de întreținere este a copilului. Până la împlinirea vârstei de 14 ani, părintele care are custodia este cel îndreptățit să solicite pensia de la celălalt părinte și tot el va decide cum va fi cheltuită. Începând cu vârsta de 14 ani pensia va fi solicitată de copil asistat de părintele custodian. După ce împlinește 18 ani, legea spune că tânărul are dreptul să fie întreținut de ambii săi părinți numai dacă continuă studiile. Pentru aceasta, el va putea solicita pensie de la ambii părinți pentru durata studiilor și el singur va decide cum va fi cheltuită. Chiar dacă părintele debitor locuiește în străinătate, el tot rămâne dator să plătească pensia copilului. Dacă nu își va îndeplini obligația față de copil benevol, părintele poate fi obligat la aceasta printr-o hotărâre judecatorească adoptată în țara al cărui cetățean este copilul.

Dacă decedează cel care are în grijă un minor, obligația de întreținere a copilului revine moștenitorilor celui decedat.

Când părinții sunt cei care ajung în stare de nevoie și copilul devenit de acum adult are posibilitatea, legea îl obligă să fie el cel care îi întreține.

În cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale copilului, inclusiv prin neîndeplinirea de către părinți (a unuia dintre ei) a obligațiilor de întreținere, educație și instruire, sau în cazul abuzului de drepturile părintești, copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani - instanței judecătorești.

Pensia de urmaș

Dacă copilul a pierdut părintele întreținător, iar până la deces părintele beneficia de pensie pentru limită de vârstă sau de pensie de dizabilitate, atunci, copilul, până împlinește vârsta de 18 ani, are dreptul la pensie de urmaș.

Dacă își continuă studiile, copilul are acest drept până la terminarea acestora, fără a depăși vârsta de 23 de ani.

Cuantumul pensiei de urmaș se stabilește în mărime de 50% din pensia părintelui pentru fiecare urmaș. În cazul copiilor rămași fără ocrotire părintească în urma decesului ambilor părinți, ei vor beneficia de pensie de urmaș după fiecare părinte și aceasta se va însuma. Pensia de urmaș se plătește integral inclusiv copiilor aflați la întreținerea deplină a statului.

Acte și bunuri

Atunci când intri în relație cu o altă persoană, de cele mai multe ori amândoi conveniți cine ce să facă pentru celălalt. Această înțelegere se numește *contract*.

Contractele conțin drepturi și obligații pentru semnatori. Fără să conștientizăm acest lucru, fiecare dintre noi încheiem contracte în fiecare zi: când iau o carte de la bibliotecă încheiem un *contract de împrumut* în baza căruia am dreptul să iau la domiciliu o carte și obligația să o returnez în termenul stabilit; când iau un tichet de călătorie tocmai am încheiat un contract de transport în baza căruia eu am obligația de a plăti biletul și de a respecta regulile de transport, iar compania care deține trenul sau autobuzul are obligația de a mă transporta la locul stabilit conform orarului fixat; când achiziționez un telefon mobil am încheiat un *contract de vânzare-cumpărare* în baza căruia eu am dreptul de a ridica bunul dorit și obligația de a plăti prețul afișat, iar vânzătorul are obligația de a-mi preda bunul în stare de funcționare și dreptul de a pretinde de la mine prețul produsului; când dau colegului o revistă străină în locul unui bilet la un concert, am încheiat un contract de schimb; când primesc un cadou cu ocazia zilei de naștere se numește că am încheiat cu cel care îl dă un *contract de donație*.

De reținut:

Un contract înseamnă o înțelegere între cel puțin două persoane. Pentru a fi încheiat valabil nu este necesară încheierea unui înscris, acesta folosind doar pentru probarea înțelegerii în caz de litigiu.

Contractul este o LEGE PENTRU PĂRȚI, deci prevederile sale sunt obligatorii.

Când vă duceți la magazin și cumpărați fructe, nu semnați vreun înscris: plătiți prețul, ridicați produsele, luați bonul fiscal și plecați. Dar dacă dați cuiva un împrumut de bani sau bunuri, este bine să încheiați și un înscris care să constate înțelegerea voastră: faceți două exemplare pe care le semnează fiecare. Pentru vânzarea de terenuri sau case este obligatorie încheierea unui înscris autentificat la notarul public.

De reținut:

Atenție întotdeauna la ceea ce semnați! Odată pusă semnătura pe un act ea nu mai poate fi retrasă. Ce v-ați asumat prin acel act trebuie să îndepliniți!

Orice persoană are în proprietate, posesie sau doar în folosință bunuri.

Cel care este proprietarul unui bun poate să facă ce vrea cu el, inclusiv să facă acte de dispoziție, adică să îl dea altora, să îl abandoneze, să îl distrugă. Dar cu o condiție: să fie major.

Și copiii au bunuri care le aparțin: obiecte de îmbrăcăminte, de toaletă, cele pentru școală, telefonul etc. Unii copii dobândesc și bunuri de o valoare foarte mare: de exemplu, o rudă decedează și le lasă moștenire teren sau casa. Alte bunuri nu le aparțin, dar au încuviințarea de a le folosi: casa părinților în care locuiește copilul, mașina prietenului pe care o conduce, haina prietenei pe care o împrumută. Cu privire la bunuri strict personale, legea prevede că minorul poate să le cumpere, să le protejeze, să le repare. Le poate vinde sau abandona numai pe cele de mică valoare. Vânzarea unor produse pe site-uri de comerț online e posibilă numai dacă aveți 18 ani împliniți.

Atunci când trebuie luate decizii extrem de importante cu privire la minor sau se intenționează a se dispune de bunurile sale, legea spune că până la vârsta de 14 ani deciziile le vor lua părinții, iar copiii între 14 și 18 ani lua decizii împreună cu părinții.

Minorul în vîrstă de la 7 la 14 ani pot încheia de sine stătător acte juridice curente de mică valoare care se execută la momentul încheierii lor sau acte juridice prin care obține ceva gratuit și pe care nu necesită autentificare notarială sau înregistrarea la instituții de stat.

Atunci când părinții nu se pot ocupa de minor, de exemplu, când sunt decedați amândoi sau au întrerupt orice legătură cu copilul lor, va fi desemnată o persoană care să se ocupe de interesul acestuia, persoană numită tutore sau curator.

Animalele de companie

Mulți copii dețin animale de companie (animale de casă).

Unii aleg viețuitoare mai mici și drăgălașe, cum ar fi căței, pisicile, broscuțele țestoase, peștii; alții aleg zburătoare precum papagalii ori canarii; ori animale jucăușe, precum hamsterii, iepurașii, porcușorii de Guineea; iar alții optează pentru animale mai periculoase cum sunt șerpii, tarantulele sau iguanele.

Cuantumul pensiei de urmaș se stabilește în mărime de 50% din pensia părintelui pentru fiecare urmaș. În cazul copiilor rămași fără ocrotire părintească în urma decesului ambilor părinți, ei vor beneficia de pensie de urmaș după fiecare părinte și aceasta se va însuma. Pensia de urmaș se plătește integral inclusiv copiilor aflați la întreținerea deplină a statului.

Animalele sunt un partener excelent pentru joacă, vă fac mai sociabili și vă ajută să vă învingeți timiditatea. Dar creșterea și îngrijirea lor implică responsabilitate: trebuie hrănite, plimbate, curățate, iar unele trebuie dresate, vaccinate, deparazitate și sterilizate. Aceste activități trebuie să se desfășoare în siguranță pentru voi, dar și pentru vecinii voștri sau alte persoane din jurul vostru. De aceea, trebuie respectate anumite condiții legale, din care cele mai drastice sunt cele cu privire la câini.

Astfel, dacă aveți sub 16 ani puteți cumpăra un animal de companie doar având consimțământul expres al părinților.

Câinii pot fi adoptați de la adăposturile pentru câini fără stăpân care se găsesc în fiecare județ, lista fiind publicată pe www.adopta.md.

Câinii periculoși sau agresivi pot fi deținuți numai de persoanele care au împlinit 18 ani. Pe ușa proprietății trebuie afișată inscripția: „Câine rău” sau “Atenție câine periculos”. Deținerea animalelor de companie implică un carnet de sănătate (pentru evidența vaccinărilor și deparazitărilor) eliberat de un medic veterinar. Câinii trebuie ținuti fie legați, fie într-un adăpost îngrădit.

Știați că ...?!

Dacă animalul tău mușcă o altă persoană producându-i astfel leziuni, legea spune că tu ești responsabil de acel prejudiciu.

Ca urmare, victima agresiunii poate pretinde o sumă de bani necesară pentru plata îngrijirilor (despăgubiri materiale) și care să compenseze durerea suferită (despăgubiri morale) de la proprietarul animalului.

Iar dacă ești minor, vor fi chemați în judecată și părinții tăi.

Așadar, copilul răspunde pentru fapta animalului său, iar părinții răspund pentru fapta copilului lor.

Consiliul local al fiecărui oraș și asociațiile de proprietari stabilesc, de regulă, anumite condiții de creștere și îngrijire a animalelor la bloc: astfel de reguli trebuie să prevadă acordul scris al vecinilor celui care deține animalul; proprietarul animalului trebuie să asigure curățenia în locurile folosite în comun, iar în condițiile stabilite de asociație trebuie să suporte cheltuielile de întreținere; trebuie evitat zgomotul cât mai mult, dar mai ales în timpul nopții și al orelor de liniște; câinii trebuie plimbați cu lesă, iar câinii mari să aibă și zgardă, și botniță; stăpânul trebuie să aibă asupra sa măturică și punguță pentru a strânge excrementele; plimbarea nu se poate face în parcuri, ci doar în locurile special amenajate.

Persoanele însoțite de câini nu pot intra în magazine, săli de spectacole sau de sport, școli sau grădinițe și, în general, în mijloacele de transport în comun și nici să se plimbe în preajma locurilor de joacă pentru copii.

Cadavrele animalelor nu se aruncă la gunoi, ci se predau la o firmă specializată.

Contravenție:

Constituie cruzime față de animale: a) încălcarea cerințelor privind întreținerea animalelor, b) acțiuni ce provoacă dureri, suferință, mutilare, moarte animalelor; c) capturarea sau eutanasierea animalelor de companie; d) comercializarea animalelor de companie în scopul obținerii produselor și subproduselor de la acestea; e) eschivarea deținătorului de animale de a supune animalele măsurilor de profilaxie și de întreținere, f) îndemnarea publică la cruzime față de animale sau justificarea acesteia; g) asmuțirea animalelor de companie la oameni sau la animale etc.

PEDEAPSĂ: *Dacă faceți un animal să sufere sau îl provocați la reacții agresive, chiar dacă nu vă aparține, veți primi o amendă de la 150 lei până la 15 000 lei.*

Pentru transportul animalelor de companie, e necesar să verificați pe site-ul companiei de transport condițiile impuse. De exemplu, în avioanele *Air Moldova* sunt acceptate spre transportare doar câini și pisici cu acordul preventiv al companiei, în containere speciale și numai în salonul aeronavei. *Air Moldova* nu accepta spre transportare animale mari în cală.

Pentru transportarea animalelor se percepe o taxă de 40 euro. Masa admisibilă a containerului nu trebuie să depășească 8kg, iar suma dimensiunilor 115 cm (25 x 40 x 50). Primirea spre transportare a animalelor domestice se acceptă numai cu condiția prezentării pașaportului, certificatului de sănătate, carnetului vaccinărilor animalului, permis de import/export/transit.

Pasagerii care călătoresc cu animale în țările UE din țări terțe non UE, trebuie să îndeplinească cerințele pentru transportarea animalelor conform Regulamentului (CE) Nr. 998/2003. Pentru o călătorie cu avionul în țările din UE trebuie să anunțați compania în momentul rezervării biletului, animaluțului să aibă pașaport internațional, cip de identificare și să fie vaccinat, să nu fie gestant și să fie închis într-o cușcă specială; spre Marea Britanie nu pot fi transportate animale cu avionul, nici în cabina de pasageri, nici în cala avionului.

Bunul găsit și comoara descoperită

Dacă găsești întâmplător bunuri îngropate (în pământ, perete) care au valoare culturală, de importanță arheologică, trebuie să le predai statului - primarului acelei localități sau poliției. Vei primi o recompensă de 50% din valoarea acelor bunuri.

Și alte tipuri de bunuri găsite trebuie restituite proprietarului, iar dacă acesta nu poate fi identificat, bunul trebuie să fie transmis poliției sau posesorului încăperii ori mijlocului de transport în care a fost găsit bunul.

Vei beneficia de o recompensă de 10% în orice situație.

Există și bunuri care nu aparțin nimănui: lucrurile abandonate, fructele de pădure, plantele medicinale etc. Pe acestea vi le puteți însuși, dar pentru unele trebuie să îndepliniți anumite condiții: animalele sălbatice pot fi vâdate numai în sezon și cu armă de foc dacă aveți autorizație și cel puțin vârsta de 18 ani; peștele poate fi pescuit numai în locuri și timpul autorizate etc.

Infrațiune:

Dacă găsești bunuri care au fost pierdute sau uitate de o altă persoană (poșetă, portmoneu etc) nu ai voie să ți le însușești, căci fapta este infracțiune. Trebuie să le returnezi proprietarului dacă îl cunoști sau să le predai la poliție.

Pe scurt:

- Alocația pentru copil și pensia de întreținere plătită de părintele necustodian sunt ale copilului.
- Actele sunt încheiate de persoanele sub 14 ani prin părinți, de cele între 14 și 18 ani cu asistența părinților, iar de cele peste 18 ani singure.
- Animalele trebuie îngrijite, nu chinuite.

Capitolul XI: TÂNĂRUL ȘI MUNCA

Contractul de muncă

Pentru a-și procura cele necesare traiului zilnic oamenii au nevoie de un venit pe care îl obțin prin muncă.

De regulă, pentru a fi angajat în muncă doritorul trebuie să aibă o anumită calificare profesională, anumite competențe sau anumite studii minime (de exemplu, bacalaureatul, licența, o limbă străină). În ceea ce îi privește pe minori, legea spune că niciun copil nu poate fi constrâns la muncă.

Copilul poate câștiga bani din activități sportive sau artistice – pentru aceasta are nevoie de acordul părinților, dar banii vor fi ai lui.

Copiii peste 15 ani au dreptul să muncească ca salariați numai cu acordul părinților și în domenii care nu le afectează sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională. După împlinirea vârstei de 16 ani acest acord nu mai este obligatoriu, ceea ce înseamnă că ei pot încheia singuri un contract de muncă cu un angajator.

Trebuie respectate însă câteva reguli: minorul nu poate munci în locuri grele, vătămătoare sau periculoase. Durata timpului de muncă este de maxim 24 de ore pe săptămână pentru salariații cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani și de 35 de ore pentru salariații cu vârsta între 16 și 18 ani. Repartizarea timpului de muncă în cadrul săptămânii trebuie să fie uniformă, să nu depășească 7 ore pentru salariații în vârstă de la 16 la 18 ani, având, în orice situație două zile de repaus. Salariatul minor nu poate presta muncă suplimentară, în zilele de repaus sau pe timpul nopții; concediul este de minimum 28 de zile calendaristice care nu include zilele de sărbătoare nelucrătoare. Munca salariaților minori este retribuită cu aceleași tarife ca și munca salariaților adulți.

Zile de sărbătoare nelucrătoare:

- 1 ianuarie – Anul Nou;
- 7 și 8 ianuarie – Crăciunul pe stil vechi
- 8 martie – Ziua internațională a Femeii;
- prima și a doua zi de Paști conform calendarului bisericesc;
- ziua de luni la o săptămână după Paști (Paștele Blajinilor);
- 1 mai – Ziua internațională a solidarității oamenilor muncii;
- 9 mai – Ziua Victoriei și a comemorării eroilor căzuți pentru independența Patriei;
- 9 mai – Ziua Europei;
- 27 august – Ziua Independenței RM;
- 31 august – sărbătoarea „Limbii Române”;
- 25 decembrie – Crăciunul pe stil nou;
- ziua Hramului bisericii din localitatea respectivă, declarată în modul stabilit de consiliul local al municipiului, orașului, comunei, satului.

Contractul de muncă este un document foarte important care prevede drepturile și obligațiile voastre pentru activitatea desfășurată: câte ore munciți, în ce domeniu, ce salariu veți avea, când îl veți primi, care e perioada de concediu etc. În baza lui se reține un impozit care se virează la bugetul de stat și veți beneficia de card de sănătate, iar pe viitor de pensie care se acordă în funcție de cuantumul și perioada de contribuție la un fond special.

De reținut:

Salariul minim garantat în Republica Moldova este în prezent (septembrie 2019) de 2775 lei pe lună.

Oricine poate sesiza, cu păstrarea confidențialității datelor sale de identitate, Inspectoratul de Stat al Muncii, care controlează respectarea legii referitoare la contractul individual de muncă și poate aplica amenzi de 3500-20000 lei persoanelor responsabile pentru încălcarea legislației muncii.

Activitatea de muncă temporară și sezonieră

Există posibilitatea desfășurării unor activități necalificate și ocazionale, temporare, cu o durată de până la 2 luni.

Pot fi prestate lucrări sezoniere care, în virtutea condițiilor climaterice, se pot desfășura numai într-o perioadă anumită a anului, de regulă, în agricultură, silvicultură, comerț, pescuit, publicitate, hoteluri, cluburi și baze sportive. În orice situație de acest gen este necesar să se încheie un contract scris.

O parte importantă a înțelegerii este remunerația: acesta nu poate fi mai mică decât salariul minim garantat prin lege. Minorul cu vârsta de 16 ani poate lucra maximum 7 ore pe zi și va fi plătit pentru întreaga zi, cu aceleași tarife și ca adulții. Minorul poate munci timp de cinci zile pe săptămână și nu are voie să lucreze noaptea.

Rețineți că dacă un copil se sustrage orelor de școală pentru a presta o muncă, fără respectarea legii, directorul școlii va trebui să anunțe serviciul public de asistență socială pentru a se lua măsuri în scopul reintegrării copilului în sistemul educațional.

Banii se obțin prin muncă, nu prin mila publicului. Dacă un copil este pus chiar de părintele său să cerșească bunuri sau bani, părintele riscă pedeapsa închisorii.

De reținut:

Ajutatul la treburile gospodăriei aparținând propriei familii nu este considerată „muncă”.

Voluntariatul

Nu orice muncă se răsplătește cu o sumă de bani. Unele activități se desfășoară în mod voluntar, potrivit unei legi în acest domeniu. Voluntariatul este privit ca o activitatea de implicare activă în comunitate.

Trebuie să știți că aveți dreptul să faceți voluntariat la instituții publice sau la asociații ori fundații, în domenii precum artă, cultură, sport, educație, protecția mediului, drepturile omului. Între voluntar și organizația-gazdă se încheie întotdeauna un contract scris. La sfârșitul perioadei puteți obține un certificat, iar perioada se consideră experiență profesională și/sau în specialitate, în funcție de tipul activității, dacă aceasta este realizată în domeniul studiilor absolvite.

Exploatarea copiilor

Uneori minorii sunt implicați de adulți în comiterea împreună a unor fapte grave. De exemplu, un copil cu înălțime mică este folosit pentru a pătrunde pe geamul strâmt de la baia unei locuințe ca apoi să deschidă hoților ușa de la apartament. Evident, aceasta nu este muncă, ci delincvență.

Minorul este în acest caz complice la comiterea unei infracțiuni și trebuie să răspundă: dacă încă nu are 14 ani împliniți va fi luat în evidență de serviciul de la Primărie, iar dacă are vârsta între 14 și 18 ani i se va face dosar penal. Scuza că nu ar fi știut ce comite nu poate invoca – de exemplu, că adultul care l-a pus să intre pe geam i-ar fi spus copilului că el e proprietarul casei și că a pierdut cheile.

Dacă se poate demonstra însă că minorul a fost amenințat în mod grav sau chiar agresat și singura soluție era să ajute adultul la comiterea faptei, judecătorul va considera că a fost vorba de o constrângere fizică sau morală și va decide să nu aplice pedeapsa cu o condiție: copilul să nu fi avut posibilitatea de a anunța un adult sau autoritățile de ceea ce i se întâmplă. În ultimii ani copii sunt tot mai des folosiți de adulți în industria sexului (prostituție, producerea de material pornografic, videochat), în muncă forțată și pentru cerșetorie – este ceea ce se numește trafic de minori, o formă modernă a sclaviei. Tinerii sunt păcăliți (de regulă li se promite locuri de muncă bine remunerate, unele în străinătate chiar) ori sunt amenințați, bătuți, răpiți, vânduți pentru a fi exploatați.

Despre Help Line:

Pentru a anunța un posibil caz de trafic de persoane, dar și pentru a putea veni în sprijinul victimelor traficului de persoane sau potențialelor victime Centrul Internațional „La Strada” dispune de o linie telefonică gratuită: 0 800 77777; de adresa skype: Consultant 080077777 sau puteți suna gratuit și anonim la Telefonul Copilului - 116 111.

Legea îi sancționează aspru, cu închisoarea, pe cei care recrutează, transportă sau cazează minori în scopul traficării lor. Iar aceasta, chiar dacă minorul a fost de acord!

Justiția din România decis:

În luna mai 2015 un regizor de film a fost condamnat la 26 ani și 4 luni de închisoare pentru pornografie infantilă, trafic de minori și agresiune sexuală. Astfel, s-a descoperit că timp de câțiva ani el a obligat o minoră – în vârstă de șapte ani la începutul faptei – să suporte și să întrețină acte sexuale orale și alte acte de natură sexuală, și a produs materiale pornografice cu victima, oferind bani mamei acesteia. Pentru complicitate, mama minorei a fost condamnată la pedeapsa de 9 ani și 4 luni închisoare.

Șomajul

Tinerii care au minimum 16 ani sunt apti pentru prestarea unei munci și care, după absolvirea școlii, nu au reușit să se încadreze în muncă pot dobândi statut de șomer, iar pentru aceasta trebuie să se înregistreze la una din agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă – la cea de la locul de trai.

Statutul de șomer poate oferi câteva opțiuni. Șomerul minor care nu are nicio profesie poate beneficia de cursuri de formare profesională cu bursă plătită timp de 6 luni și poate căpăta o calificare, recalificare, perfecționare sau specializare.

După absolvirea unei școli profesionale, având o profesie, minorii pot beneficia de un stagiu profesional cu bursă la un angajator.

De reținut:

Minorii cu vârsta între 16 și 18 ani pot beneficia de cursuri pentru formarea profesională timp de 6 luni sau de stagiu profesional timp de 4 luni după ce a absolvit o școală profesională și vor primi o bursă de 967 lei (septembrie 2019). Mărimea bursei poate fi majorată în fiecare an în dependență de salariul mediu pe economie.

Informați-vă la Agenția Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă de la locul de trai. Pe site-ul Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă <http://www.anofm.md> sau la Telefonul 080001000 puteți afla unde se află cea mai apropiată agenție și alte informații.

Pe scurt:

- Copiii cu vârsta peste 16 ani pot încheia singuri un contract de muncă, pot lucra la munci sezoniere, temporare.
- Traficul de minori în scopul exploatarea lor este infracțiune.

Mass-media și social media

În fața televizorului și a computerului copiii și tinerii petrec mai mult timp decât pentru orice altă activitate, exceptând somnul. Folosite moderat și urmărind emisiuni ori site-uri și jocuri de calitate, acestea sunt mijloace moderne de educație; ele facilitează învățarea și performanțele intelectuale. Tot prin intermediul mass-mediei, dar și al social-mediei (rețele de socializare, site-uri etc) utilizatorul își poate exprima opiniile.

Dar aceste mijloace moderne pot avea și efecte dăunătoare: din punct de vedere fizic, dacă nu se face pauză în mod regulat, statul la televizor sau computer poate genera obezitate, afecțiuni de ochi, deformări ale coloanei vertebrale; din punct de vedere psihic, copiii au tendința să imite ceea ce văd, întrucât copiii sunt mai impresionabili, diferențiază mai greu realitatea de ficțiune și învață mai mult prin observare și repetare.

Actele de violență și anarhisme din filme nu pot fi bune de urmat. De asemenea, nu pot fi considerate valori nici „vedetele” prezentate azi la TV care își fac operații estetice, se îmbracă provocator, vorbesc urât, își expun viața privată cu nonșalanță; și nici infractorii care încalcă legea și pretind apoi că sunt victime ale justiției. În același timp, trebuie să știți că vizionarea de materiale erotice sau pornografice pot determina implicarea timpurie în aspecte ce țin de viața sexuală sau facilita devianța sexuală.

Știați că ...?!

Ați văzut deseori la anumite programe TV simbolurile AP, 7, 12, 15, 18 încadrate într-un cerc. Iată care este semnificația lor:

- a) programe accesibile tuturor categoriilor de public, fără restricții sau semne de avertizare;*
- b) programe AP (acord parental): programe ce pot fi vizionate de minorii în vârstă de până la 12 ani numai cu acordul părinților sau împreună cu familia;*
- c) programe 7: programe interzise minotilor sub 7 ani;*
- d) programe 12: programe interzise minorilor sub 12 ani;*
- e) programe 15: programe interzise minorilor sub 15 ani;*
- f) programe 18: programe interzise minorilor.*

Jocurile video

Jocurile video ajută la dezvoltarea atenției, a inteligenței. Dar de multe ori ele creează dependență.

De reținut:

Computerul trebuie folosit cu moderație și detașament. Pentru o dezvoltare armonioasă nu uitați să faceți plimbări și sport în aer liber.

Internetul

Oamenii folosesc internetul în primul rând pentru a se documenta. Internetul reprezintă acum o uriașă bibliotecă care conține informații, cărți, filme.

Site-uri național utile:

www.educatiejuridica.md – site cu informații despre legi pe înțelesul copiilor și tinerilor;

www.drepturilecopilului.md – Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului în Moldova;

www.scoalamea.md – date despre școli și istorii din școli ce pot fi replicate;

www.artico.md – oportunități pentru elevi;

www.twentytu.md – cursuri online;

www.youth.md – oportunități pentru tineri;

www.educatia.md – date despre școli și educație;

www.ctice.md – date în educație;

www.ureport.in – platformă de comunicare și educare;

www.cntm.md – Consiliul Național al Tineretului din Republica Moldova;

www.cnpac.org.md – Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii;

www.lastrada.md – Centrul La Strada;

www.12plus.md – conține informații utile pentru adolescenți;

www.siguronline.md – conține informații utile pentru copii, adolescenți și tineri;

<https://www.unicef.org/moldova> – site al organizației Fondul pentru copii al Națiunilor Unite;

<http://legis.md> – site ce cuprinde toate actele normative din Republica Moldova.

Site-uri internaționale utile:

www.educatiejuridica.ro – programul de educație juridică pentru copiii și tinerii din România;

www.coe.int/children – site al Consiliului Europei dedicat copiilor;

www.coe.int/compasito – manual de educație pentru drepturile omului dedicat copiilor;

www.coe.int/edc – site al Consiliului Europei privind educația pentru cetățenie democratică și drepturile omului;

www.coe.int/youth – departamentul pentru tineret al Consiliului Europei;

www.europa.eu/kids-corner – site al Uniunii Europene despre drepturile copiilor și adolescenților;

www.ec.europa.eu/0-18 – site interactiv al Uniunii Europene pentru drepturile copiilor;

www.europa.eu/youreurope – site de sprijin și consiliere pentru deplasarea în interiorul UE;

www.unodc.org/dohadeclaration – site al Națiunilor Unite pentru promovarea culturii legalității

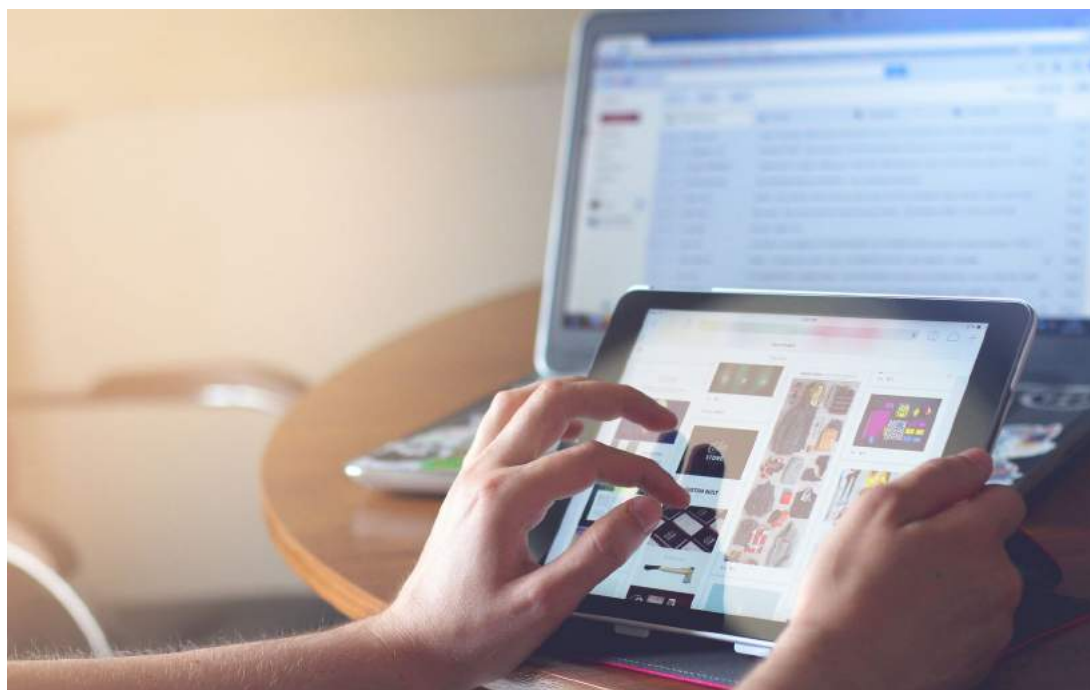
Totodată internetul este și un extraordinar mijloc de comunicare. Oamenii citesc sau comunică prin intermediul site-urilor, blogurilor, video blogurilor, canalului youtube, rețelelor de socializare, căsuțelor poștale electronice. De asemenea, folosesc internetul pe telefoanele smart pentru a comunica prin intermediul diverselor aplicații.

Navigarea pe internet nu este lipsită de pericole sau sancțiuni: nimeni nu are voie să descarce sau să dețină filme porno cu minori, unele programe conțin viruși sau mecanisme de spionat, descărcarea cu scop de vânzare a filmelor piratate nu este permisă.

Statistici:

96% din adolescenți se uită zilnic la televizor și 50% petrec peste 3 ore pentru această activitate. Internetul este utilizat de copii începând cu vârsta de 8 ani.

88% din adolescenți utilizează internetul, media fiind de 3.37 ore pe zi; în zilele libere internetul este utilizat mai des.

Mediul fizic și spațiul cibernetic

Noile mijloace de comunicare au permis oamenilor să interacționeze între ei, să se exprime și să se informeze din ce în ce mai rapid și în modalități care nu erau posibile înainte. Cu ajutorul internetului s-a creat o lume nouă, care este o extensie a noastră, a imaginii noastre, a ceea ce suntem și gândim. Această lume este tot una reală, doar că mediul este altul – astfel, internetul folosește mediul online, așa cum viețuitoarele marine folosesc apa, care este un alt mediu decât cel în care trăim noi zilnic, cel fizic.

Stăm conectați în online foarte mult. Și socializăm tot mai mult: împărtășim opiniile noastre, dezvăluim aspecte din viața personală (fotografii, video, bloguri personale, postări pe Facebook), adăugăm tot mai mulți prieteni. Ajungem astfel să construim o prezență a noastră în mediul online de care ne atașăm. Dar așa cum în lumea fizică avem dreptul de a trăi în mod liber fiind protejați de lege și obligația de a le respecta libertatea celorlalți, tot astfel participarea noastră la viață în acest mediu ne permite exercitarea anumitor drepturi și ne impune respectarea anumitor obligații.

De reținut:

Avem drepturi și obligații atât în lumea fizică (ca cetățeni), cât și în mediul online (ca internauți sau cyber-cetățeni). În online se aplică aceleași reguli din offline!

Pericole legate de calculatoare și internet

Legea protejează atât sistemele informatice (computerele, telefoanele), rețelele, transmisiunile de date (informația transmisă), cât și datele informatice stocate pe acestea. Atunci când utilizăm date sau computere care aparțin altor persoane, trebuie să fim atenți să nu comitem vreo faptă interzisă de lege.

Infrațiuni:

Legea prevede sancțiuni penale pentru următoarele fapte: dacă accesezi calculatorul cuiva fără drept, dacă interceptezi comunicațiile altuia, dacă copiezi informațiile de pe calculatorul cuiva fără permisiune, dacă furi parola și accesezi conturile personale de e-mail ori de Facebook ale altuia.

Foarte des tinerii fac schimb de fotografii prin internet. O poză din copilărie sau adolescență poate fi hazlie când sunteți elevi, însă v-ar putea pune într-o situație stânjenitoare când veți mai crește și, de exemplu, veți dori să ocupați o funcție importantă și presa va decide să publice fotografia. Trebuie să știți că, potrivit legii nu puteți folosi fotografiile unei persoane fără voia acesteia, dacă prin aceasta dezvăluiți o informație intimă despre persoană. În acest caz, până să decidă un judecător retragerea fotografiei sau plata către voi a unor despăgubiri, răul se va fi produs deja. S-ar putea ca voi să postați o fotografie în care apar și alte persoane – în acest caz asigurați-vă că ele doresc să apară în spațiul public sau îndepărtați fotografia ori ștergeți etichetarea dacă vi se cere asta.

Infracțiune:

Cine publică pe internet sau distribuie fotografii din locuințele unor persoane dacă acestea nu și-au dat acordul în acest sens, comite infracțiunea de încălcare a inviolabilității vieții private.

De la vârsta de 13 ani puteți avea un cont de Facebook potrivit condițiilor sale de utilizare. Trebuie să știți că toate informațiile și comunicările efectuate pe această rețea sunt stocate pe serverul companiei, chiar dacă voi le ștergeți de pe pagina voastră sau din chat. Mesajele publicate pe rețeaua facebook se consideră a fi făcute într-un loc public, indiferent de setările făcute.

Ceea ce publicăm online pe wall-ul nostru de Facebook (fotografii, texte) sau ceea ce scriem pe wall-ul prietenilor poate fi amuzant, dar poate avea mai târziu urmări care să nu ne convină. Practic, toate informațiile – gânduri scrise, date și fotografii – publicate în online de cele mai multe ori chiar de noi înșine alcătuiesc imaginea noastră pentru ceilalți. De aceea, înainte de a publica ceva este important să ne gândim de două ori și apoi să decidem în cunoștință de cauză.

De reținut:

Wall-ul (peretele) contului tău de Facebook este considerat spațiu public.

Nu este permis să batjocoriți persoane pe Facebook. Cel insultat de voi poate să vă ceară printr-o cerere prealabilă să vă cereți scuze și/sau să-i plătiți o sumă de bani cu titlu de daune morale. În cazul în care veți refuza sau veți ignora cererea dată, persoana va putea să vă acționeze în instanța de judecată. Ea va putea folosi ca probe în proces capturile de ecran pentru a arăta judecătorului afirmațiilor defăimătoare/insultătoare făcute de voi.

Caz real:

*În februarie 2015, mai mulți elevi de la un liceu dintr-un important oraș al Transilvaniei au fost cercetați de o comisie internă de anchetă a școlii, fiind acuzați că au creat un grup privat pe Facebook, unde au postat comentarii denigratoare la adresa cadrelor didactice. **61 de elevi au fost sancționați** cu mustrare scrisă sau mutarea în alte licee, plus scăderea notei la purtare.*

Trebuie să știți că tot ce postați în rețelele de comunicare sau pe internet poate fi păstrat. De exemplu, o fotografie pusă de voi pe Facebook sau pe un site poate fi descărcată de cineva și păstrată în propriul computer ori încărcată pe alt site. Evident, voi puteți șterge fotografia, dar ea nu va dispărea din computerul respectivului. Dacă fotografia a reținut un aspect de nuditate sau de la o petrecere unde s-a consumat alcool, un astfel de „prieten” ar putea favoriza apariția ei peste ani și astfel să vă compromită cariera sau familia.

Mai mult, există servicii de copiere automată a paginilor de internet și publicare a lor într-o arhivă sau librărie, de regulă disponibilă gratuit, chiar dacă în prezent informațiile oferite nu ar mai fi disponibile.

Știați că ...?!

Internetul are memorie proprie. De exemplu, dacă deschizi site-ul <https://archive.org> sau www.wayback.com și introduci adresa unei pagini de internet oarecare, este posibil să afli ce anume era publicat cu mai mulți ani în urmă pe pagina respectivă, chiar dacă în prezent informațiile respective sau chiar site-ul nu mai există.

Înainte de a publica pe internet date și informații cu privire la voi sau prieteni, trebuie să aveți în vedere că internetul nu este folosit doar de oameni de bună credință, interesați de socializare. Sunt și infractori care urmăresc conturile de Facebook ale unor persoane.

De exemplu, sunt hoți care urmăresc postările în care apar fotografiile din locuințe cu bunurile pe care unii le au în casă și statusurile de pe Facebook în care persoanele arată că sunt plecate în vacanță – astfel își aleg țintele pentru următoarelor spargerii pe care le vor da.

De asemenea, fiți atenți la utilizarea funcției GPS a telefonului și tabletei, căci aceasta prezintă riscuri pentru viața și bunurile personale: când faceți fotografii cu telefonul mobil, publicarea lor pe internet poate indica infractorilor adresa locuinței dvs. sau a prietenilor cărora faceți fotografia.

Parolele

Așa cum cheia ușii ne asigură cu privire la persoanele care au dreptul să intre în locuința noastră, tot astfel parolele ne protejează computerul sau conturile. Parolele de la instrumentele sau aplicațiile pe care le folosim trebuie să fie diferite, greu de ghicit și să nu le dăm nici măcar prietenilor.

De reținut:

Nu folosiți aceeași parolă pentru contul de email și pentru contul de Facebook!

Atunci când vă alegeți o parolă este bine să nu folosiți datele personale sau informații pe care voi înșivă le publicați pe Facebook! Este de acum o obișnuință ca infractorii să verifice dacă nu cumva parolele alese de persoanele vizate conțin date de naștere, numele membrilor din familie, a animalului favorit etc.

Din nefericire, răufăcătorii au posibilitatea să facă rost de parolele noastre instalând pe computerele noastre direct (dacă au acces la computer) sau indirect (prin intermediul unor aplicații pe care le descărcăm noi înșine de pe internet) programe de spionat sau de copiat. Iar atunci când ne conectăm la internet acestea le transmit informații precum comunicarea pe care o purtăm cu cineva sau parolele pe care le utilizăm. Pentru că nu aveți de unde ști dacă un computer care nu vă aparține nu este cumva infestat cu astfel de viruși sau dotat cu astfel de programe, ar fi ideal să vă accesați contul de e-mail sau de Facebook doar de acasă și nu de la orice alt calculator.

Programele antivirus, firewall și anti-spyware sunt absolut necesare pentru computere, telefoane, tablete. Ele ne protejează nu doar comunicările purtate, ci și informațiile stocate pe propriul computer care pot fi distruse, precum și hard-ul computerului de stricăciuni provocate de astfel de viruși.

Informații utile

Site-uri despre siguranța online / pe internet:

www.siguronline.md – informații și sfaturi utile pentru navigarea sigură pe internet, inclusiv conlilire individuală și serviciile avocatului și psihoogului

www.12plus.md – informații și date de contact

www.internetsigur.md – informații despre protecția tinerilor pe internet

www.politia.md – date de contact ale sectoarelor de poliție din țară

Cui te adresezi dacă ai nevoie de ajutor sau să reclami o infracțiune comisă prin internet sau prin intermediul calculatorului?

- sună la 112 dacă ești în pericol real (Serviciul unic pentru apelurile de urgență)
- contactează/depune o plângere la Centrul pentru Combaterea Crimelor Informatic (Inspectoratului Național de Investigații, Inspectoratul General de Poliție al Ministerului Afacerilor Interne) la: ccci@mai.gov.md, (022) 577-177, 112, 116-111; Viber: 078090902 sau depune o plângere la orice sector de poliție sau procuratura;
- cere un sfat, vorbește cu cineva confidențial la Telefonul Copilului 116-111 sau scrie consultantului pe chat sau email: www.siguronline.md;
- apelează la linia fierbinte a Procuraturii Generale pe chestiuni legate de infracțiunile de acest tip: 022-22-34-54;
- poți apela și la serviciile avocaților să vă ajute la depunerea plângerii.

Telefonul și tableta

Smartphone-urile și tabletele oferă azi servicii complexe – telefon, sms, mms, internet, Whatsapp, Viber, Skype, Snapchat etc. – astfel că sunt considerate și ele sisteme informatice. Ca urmare, sunt protejate de lege întocmai ca și computerele. Astfel, înainte de a interacționa sau copia informațiile sau utiliza fără voia proprietarului un smartphone sau o tabletă, revedeți informațiile de mai sus despre ce este pedepsit de lege și nu aveți voie să faceți. Totodată, gândiți-vă de două ori înainte de a da telefonul sau tableta proprie pe mâna prietenilor, pentru a nu vă expune la riscuri: ștergere de informații, copiere de informații, aflarea parolei.

Regulamentul școlar interzice elevilor să utilizeze telefoanele mobile în timpul orelor de curs, al examenelor și al concursurilor. Puteți folosi telefoanele mobile în timpul orelor de curs, doar cu acordul cadrului didactic, numai în situații de urgență.

În locurile publice și mai ales în mijloacele de transport în comun poate reușiți să limitați conținutul discuțiilor pe care le purtați cu cineva prin telefon, dar pe care le aud și alții și încercați să vă controlați tonalitatea vocii. Gândiți-vă că sunt oameni pe care poate îi deranjează să afle ce notă ați luat la școală, cum vă veți îmbraca pentru club diseară sau de ce v-ați certat cu prietena. La fel, dacă ascultați muzică la căști, asigurați-vă că volumul este unul care nu îi deranjează pe cei din jur și care, atunci când traversați strada sau sunteți pe bicicletă, nu vă împiedică să auziți vreo mașină care se apropie de voi.

Aveți grijă ca preocupările voastre legate de telefon să nu vă distragă de la respectarea legii. De exemplu, dacă dați sms-uri atunci când traversați strada puteți să nu observați că faceți asta prin loc nepermis.

Datele de comunicare și conținutul comunicărilor

Datele despre viața privată țin de intimitate și confidențialitate. Ele nu pot fi divulgate fără acceptul titularului. Părinții au dreptul să controleze și să cunoască anumite informații sau servicii accesate de copii. Asta spre deosebire de discuțiile pe care copilul le are cu psihologul școlii sau consilierul școlar și care nu pot fi divulgate.

Orice mijloc de comunicare are un număr unic de identificare, fie că este vorba de telefon (aparatură are o serie unică de identificare IMEI; cartela SIM are o serie unică IMSI; numărul de telefon este unic), fie că este vorba de echipamentul conectat la internet (care are o adresă de I.P).

Datele despre comunicarea prin telefon sau prin intermediul internetului sunt înregistrate într-o bază de date a companiei care oferă serviciul respectiv – astfel, se poate ști oricând cine a apelat pe cine, unde se aflau cele două persoane în acel moment, cât timp a durat discuția, care este mărimea corespondenței dintre ele. La aceste date are acces numai titularul contractului de telefonie mobilă, respectiv al abonamentului de internet și organul de aplicare a legii; nicio altă persoană nu are acces la acest tip de date, iar obținerea lor ilegală este sancționată penal.

Companiile de furnizare a serviciului de telefonie sau de internet nu au voie să intercepteze și să stocheze comunicările dintre clienții lor. Aceste interceptări și înregistrări pot fi făcute numai dacă un judecător emite o autorizație în cursul unui proces penal. O persoană își poate înregistra convorbirile pe care le poartă cu alte persoane, dar este preferabil ca acest lucru să nu se facă în mod clandestin. Dacă înregistrările surprind încălcări ale legii, aceste înregistrări pot fi folosite în justiție. Nu încercați să folosiți înregistrări pentru a obține anumite avantaje de la o altă persoană, căci puteți fi acuzați de șantaj. De asemenea, rețineți că instalarea unor softuri pe telefonul sau în computerul altor persoane, fără știința lor, pentru a le înregistra comunicările sau a le afla parolele de acces la baze de date sau la conturi de e-mail sau bancare constituie infracțiune.

Schimbul de mesaje, filmulețe și fotografii prin SMS, MMS, Instagram, Snapchat, WhatsApp ori clasicele mailuri de gmail sau yahoo au devenit ceva obișnuit.

Regulamentul școlar interzice folosirea acestor mijloace de comunicare în timpul orelor.

Infracțiuni:

Nimeni nu are dreptul să vă înregistreze convorbirile fără acordul dvs. sau fără autorizație de la judecător (pentru o perioadă de 30 zile, care poate fi prelungită până la 6 luni).

Nu aveți voie să dezvăluiți conținutul unei comunicări (făcută oral sau în scris) care nu vă aparține, chiar dacă a ajuns din greșală la voi!

Agresorii online

Atenție la agresorii online! Aceștia sunt persoane care iau altă identitate pentru a intra în legătură cu minorii. De cele mai multe ori este vorba de adulți care își ascund vârsta și numele real și care invită copiii și tinerii la discuții despre chestiuni private (de exemplu, date despre domiciliu, locuință, orele când părinții sunt plecați) sau despre sex.

Ei profită de faptul că adolescenții sunt maturi din punct de vedere sexual, dar nu și emoțional. Amintiți-vă că invitarea unui minor sub 16 ani să întrețină raporturi sexuale sau să asiste la acestea ori să urmărească materiale cu caracter pornografic constituie infracțiune.

De reținut:

Internetul nu este o cauză a agresiunilor, ci un mijloc de comunicare între oameni. Asigurați-vă, inclusiv prin mijloacele video, că știți cu cine vorbiți! Vedeți mai sus unde vă puteți adresa dacă sunteți în pericol

Dreptul la propria imagine

Uneori copiii sunt invitați în emisiuni radio și tv. Consiliul Național al Audiovizualului a stabilit niște reguli în această privință, a căror nerespectare pot atrage sancționarea postului TV. Astfel, când copiii au până în 16 ani, ei pot participa în astfel de emisiuni numai dacă există exprimat în scris acordul lor și al părinților, afară de evenimentele culturale și competițiile sportive.

Alteori copiii au legătură sau sunt implicați în comiterea unor infracțiuni. Legea îi ocrotește în mod special, după cum urmează:

- când copiii au vârsta sub 16 ani: nu este voie să se dezvăluie orice indicii ce ar putea duce la identificarea copiilor implicați în situații cu conotație negativă (accidente, infracțiuni, abuz sexual, abuz fizic sau psihic, dispute familiale, sinucideri, abuz de droguri, abuz de alcool etc.), inclusiv ca victime sau martori. Excepție pot face situațiile în care jurnalistul acționează, cu acordul părinților sau tutorilor legali, în interesul superior al copilului;
- când copiii au vârsta sub 16 ani: este interzisă difuzarea programelor ce conțin reconstituiri ale infracțiunilor, abuzurilor și altor situații cu conotație negativă, precum și interviuri sau declarații ale acestora în legătură cu subiecte intime, evenimente dramatice, din comunitate sau familie, la care aceștia au fost martori.
- când copiii au vârsta între 16 și 18 ani: dacă este reținut, arestat, bănuat, învinuit, inculpat sau condamnat sau dacă este victimă sau martor a abuzurilor fizice, psihice sau sexuale, poate apărea în programe audiovizuale doar dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: a) există acordul scris al copilului, b) sunt luate măsuri de protecție a identității copilului, și c) asistența avocatului în cazul în care este cercetat penal, reținut sau arestat.

Pe scurt:

- Folosirea minorilor pentru producerea de materiale pornografice (filme, fotografii, afișe etc), deținerea de filme porno cu minori sau descărcarea lor sunt infracțiuni;
- Peretele contului vostru de Facebook este considerat spațiu public;
- Nu permiteți accesul străinilor la propriul telefon sau computer. Nu dați parola nimănui;
- Pentru aplicații diferite, folosiți parole diferite;
- Nu descărcați de pe internet programe despre care nu știți nimic. Utilizați aplicații anti-virus, firewall și anti-spyware;
- Interceptarea și înregistrarea comunicărilor pot avea loc numai cu autorizație dată de organele legii.

Capitolul XIII: PARTICIPAREA LA LUAREA DECIZIILOR

Libertatea de exprimare

Copilul relaționează cu alți copii și cu adulții. El are voie să participe la luarea deciziilor în ceea ce îl privește. În acest scop, are dreptul să își exprime liber opinia în familie, la școală, în comunitate, în societate. Sfaturile și explicațiile care i se dau sunt în funcție de capacitatea lui de înțelegere.

Copilul are dreptul la liberă exprimare, adică să emită idei, să primească informații, să le caute și să le difuzeze. El are inclusiv dreptul de a fi ascultat în procedurile judiciare. Ca și în cazul adulților, copilului îi este interzisă exprimarea de opinii care să lezeze demnitatea și onoarea unei alte persoane, să îndemne la ură rasială ori religioasă, sau să instige la violență.

De reținut:

Avem libertate de exprimare, dar asta nu înseamnă că avem voie să spunem orice, oricând, oriunde și la adresa oricui. Putem face asta doar dacă nu atingem drepturile altora.

Pe durata orelor la școală, exprimarea opiniei de către elev poate avea loc numai în cadrul regulamentar.

De exemplu, șoptitul sau copiatul la un examen constituie o abatere de la Regulamentul școlar care impune sancționarea disciplinară a elevului și a profesorului care a permis fraude. Insultarea unui coleg sau a unui profesor, de asemenea, nu sunt permise de Regulament, dar pot constitui și delikte civile astfel că, la cererea persoanei vătămate, autorul poate fi obligat de judecător la plata unei sume de bani (desigur că, fiind minor, plata o vor face părinții).

Amenințarea sau șantajarea unui coleg sau profesor este infracțiune și, dacă victima sesizează poliția sau procuratura, va atrage constituirea unui dosar penal ce se poate finaliza cu o sancțiune penală aplicată de judecător. Instigarea la izolare sau amenințarea unui copil pentru că face parte dintr-o anumită etnie este, de asemenea, interzisă.

Infracțiune:

Pot fi sancționate cu închisoarea: acțiunile intenționate, îndemnurile publice, îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase, spre înjosirea onoarei și demnității naționale;

Interdicție:

Sunt considerate activități extremiste interzise de lege:

- *provocarea urii rasiale, naționale sau religioase, precum și a urii sociale, legate de violență sau chemări la violență;*
- *provocarea dezordinilor în masă, comiterea faptelor de huliganism sau actelor de vandalism pe motive de ură sau vrajbă ideologică, politică, rasială, națională sau religioasă, precum și pe motive de ură sau vrajbă față de un anumit grup social;*
- *propagarea exclusivismului, superiorității sau a inferiorității cetățenilor după criteriul religiei, rasei, naționalității, originii etnice, limbii, sexului, opiniei, apartenenței politice, averii sau originii sociale;*
- *etalarea, confecționarea, răspândirea, precum și deținerea în vederea difuzării publice a atributelor ori simbolurilor fasciste, național-socialiste (naziste), sau ale unei organizații extremiste.*

Legea nu ne permite să spunem cuiva sau despre cineva că este „prost”, „tâmpit” etc. – ne putem exprima părerea cu privire la faptele cuiva, dar nu cu privire la caracterul său, căci aceasta poate fi considerată o insultă. Faptele reproșate trebuie să fie reale, căci dacă sunt inventate comitem o calomnie/defăimare (de exemplu, să spunem în public despre cineva că a furat telefonul colegului). Comiterea de insulte și calomnii poate atrage obligarea delicventului la plata unor despăgubiri către cel astfel prejudiciat sau obligarea lui la a-și cere scuze în public.

Prin cuvintele folosite trebuie să avem grijă să nu discriminăm sau să stigmatizăm. Astfel, nu putem folosi cuvinte care au legătură cu etnia sau diverse afecțiuni și care au înțeles peiorativ: de aceea, vom spune „rom” în loc de „țigăni”; „evreu” în loc de „jidani”; „bărbat/femeie de culoare” sau „afroamerican/-ă” în loc de „negru/negresă”; „persoană cu dizabilități” în loc de „handicapat”, „persoană cu tulburări psihice” în loc de „nebun”.

Libertatea de asociere și reuniune pașnică

Copilul se poate asocia cu cine dorește: poate iniția o relație cu o persoană indiferent de originea socială, etnie, opinie, limbă sau cetățenie. Un drept foarte important este cel de a face parte dintr-o comunitate sau organizație, formală sau informală: grup, cerc, club, consiliu, asociație, fundație. Nu poate fi însă constrâns la aceasta. Există unele asociații ale elevilor constituite ca organizații neguvernamentale/asociații obștești (ONG-uri).

Conform legii actuale, membri ai asociațiilor obștești de tineret pot fi persoanele care au atins vârsta de 14 ani și membri ai asociațiilor obștești de copii pot fi persoanele care au atins vârsta de 10 ani.

Interdicție:

În Republica Moldova sunt interzise asociațiile obștești paramilitare, și care își propun drept scop schimbarea prin violență a regimului constituțional, subminarea integrității teritoriale a Republicii Moldova, propaganda războiului, violenței și a cruzimii, ațâțarea urii sociale, rasiale, naționale, sau religioase.

Anumite locuri nu sunt accesibile minorilor înainte de a împlini o anumită vârstă (de exemplu, la cinema pentru a vedea anumite filme sau în unele cluburi) sau după anumite ore. Verificați întotdeauna existența unor asemenea restricții și respectați-le, pentru a evita riscul unor amenzi.

Interdicție:

Legea prevede că accesul minorilor în locațiile specializate pentru desfășurarea jocurilor de noroc, precum și participarea acestora la orice tip de joc de noroc sunt interzise. Sancțiunea pentru cel care permite accesul minorilor este amendă de la 2,400 lei la 3,600 lei dacă e persoană fizică și de la 7,500 lei la 13,500 dacă e persoană juridică.

Sancțiunea pentru cel care a atras sau determinat minorul la jocuri de noroc este amendă de la 27,500 lei la 42,500 lei sau închisoare de până la 5 ani.

Orice persoane, inclusiv adolescenții, pot organiza și participa la întruniri, manifestări, reuniuni. Acestea trebuie să fie pașnice, iar participanții nu pot purta arme de niciun fel – nici arme cu aer comprimat, nici arme de foc (pistoale, puști, grenade etc), nici arme albe (baionete, săbii, pumnale, cuțite, șisuri, boxuri, castete, arbalet, arcuri, bâte, măciuci, bastoane telescopice), nici spray-uri cu gaze nocive, iritante sau de neutralizare. Cele mai multe astfel de manifestări nu au nevoie de nicio autorizație: de exemplu, cele sportive, culturale sau de divertisment. Pentru celelalte este nevoie ca organizatorii să le declare la primărie cu cinci zile înainte.

În cadrul evenimentelor sportive pot apărea incidente violente sau chiar violențe în masă. Important e să nu vă lăsați provocat și să rămâneți un cetățean responsabil. Țineți minte că dacă mai multe persoane, printre care și voi, ațișat un comportament agresiv, aceasta nu vă face nevinovat și veți fi sancționat. Scuzele: „Dar alții au început!” sau „De ce nu sunt sancționați și ceilalți?” nu vor ține în comisariatele de poliție.

Contravenții:

Este interzisă pătrunderea în sala sportivă sau stadion fără bilet sau cu obiecte sau substanțe interzise, ce pun în pericol viața ori sănătatea oamenilor. Nu puteți introduce în tribună pancarte ori afișe cu imagini sau texte obscene, discriminatorii sau extremiste. Nu e permis să aruncați asupra spectatorilor, sportivilor sau forțelor de ordine obiecte de orice fel. Nu aveți voie să aprindeți materiale pirotehnice în timpul competițiilor sportive oficiale. Este interzisă cumpărarea de bilete și apoi revânzarea lor la suprapreț.

Petrecerile

La vârsta voastră este normal să vă distrați. Uneori, participați la evenimente, concerte sau petreceri organizate în cluburi, discoteci, restaurante, pe plajă etc.

De regulă, organizatorii posedă autorizație care îi obligă să respecte anumite ore, să desfășoare numai anumite activități, să accepte participarea unui număr maxim de persoane și să folosească articole pirotehnice de divertisment sau de scenă.

De reținut:

Este bine să nu consumați decât băuturi din sticle care se desfac în fața voastră (pentru a nu vi se pune în pahar substanțe care să vă inducă anumite stări sau să vă facă dependenți), să nu stați în preajma obiectelor care produc zgomot excesiv sau care pot produce incendii și să vă asigurați că știți unde este ieșirea de urgență (pe care să o utilizați în caz de pericol).

Alteori, organizați voi înșivă petreceri cu caracter privat sau participați la cele organizate de prietenii voștri. Ei bine, trebuie să țineți cont că legislația nu permite să deranjați vecinii când organizați petrecerea în locuință (în timpul orelor de odihnă).

Contravenție:

Puteți fi amendați dacă faceți zgomot sau dați volumul la muzică prea tare și tulburați liniștea locuitorilor din bloc sau din vecinătatea casei voastre între orele 22:00-7:00. Amenda este de la 450 lei la 900 lei.

Uneori la petreceri se folosesc artificii, pocnitori, petarde, fumigene. Aceste obiecte de distracție, numite de lege „articole pirotehnice de divertisment”, produc deseori accidente, de la distrugeri de bunuri (mașini, case), până la vătămări corporale (arsuri, orbire). De aceea, legea prevede utilizarea lor doar în anumite condiții.

De reținut:

Artificiile pot fi cumpărate și utilizate numai de către persoanele care au peste 18 ani. Este interzisă utilizarea acestora în timpul nopții (22:00-7:00) cu excepția unor evenimente de interes național/internațional. Pot fi cumpărate numai de la persoane sau magazine autorizate. Trebuie să aibă instrucțiuni clare și vizibile de aprindere.

Alegerea în organismele unităților școlare

Un drept democratic pe care îl au elevii este acela de a-și alege reprezentanții în consiliul elevilor și în consiliul de administrație al școlii.

De la clasa a doua în sus, elevii își pot desemna reprezentanți în **Consiliul Elevilor** din unitatea școlară respectivă.

Consiliul Elevilor este o structură reprezentativă a elevilor implicată în identificarea și soluționarea problemelor care îi privesc, în parteneriat cu echipa managerială, cadrele didactice și părinții, în beneficiul elevilor și al comunității școlare.

Fiecare instituție de învățământ din sistemul de educație preuniversitar, de la toate treptele de școlaritate (primară, gimnazială, liceală) este obligată să instituie un Consiliu al elevilor. În cadrul unei instituții ar putea funcționa până la trei consilii, dacă aceasta are un număr mare de clase de la toate treptele de școlaritate (primar, gimnazial, liceal). Inițiativa de creare a Consiliului poate veni din partea elevilor care se adresează echipei manageriale pentru ajutor logistic sau echipa managerială și cadrele didactice vor încuraja elevii și vor facilita procesul de inițiere a creării CE. Directorul instituției emite un ordin privind crearea sau re-alegerea Consiliului prin care stabilește procedurile, termenele și responsabilii. Ordinul este făcut public atât pentru cadrele didactice, cât și pentru părinți și copii. Directorul instituției se asigură că Consiliul este constituit la începutul fiecărui an școlar și desemnează un responsabil de activitatea acestuia din partea echipei manageriale.

Este recomandabil ca reprezentantul în Consiliul Elevilor să fie altcineva decât „șeful clasei”, astfel ca mai mulți copii să fie implicați în guvernarea școlii. Elevii nu pot fi impuși de colegi sau adulți să candideze și nici nu pot fi recomandați sau aleși de către profesori sau echipa managerială.

Scopul Consiliului Elevilor este de a acționa ca organ reprezentativ al elevilor în chestiuni importante pentru viața loc școlară, în strânsă legătură cu echipa managerială, profesori și părinți. Funcțiile care Consiliul Elevilor ar putea să le îndeplinească sunt: a) prezentarea opiniilor elevilor echipei manageriale; b) participarea la evaluarea instituției; c) contribuirea la dezvoltarea politicilor școlare; d) susținerea dezvoltării și a progresului instituțional; e) promovarea unei bune comunicări în cadrul școlii; f) asistența pentru adaptarea elevilor la trecerea la o altă treaptă de școlaritate; g) asistență în desfășurarea activităților culturale și sportive în școală; h) organizarea evenimentelor de colectare a fondurilor; i) asigurarea legăturilor Consiliului Elevilor cu alte organizații.

Consiliul Elevilor poate să formeze diverse funcții de conducere care va facilita funcționarea acestuia, spre exemplu, președinte, vicepreședinte, trezorzier, responsabil de comunicare și relații cu publicul. Președintele este responsabil pentru convocarea și moderarea Consiliului Elevilor.

O funcție importantă a acestuia este de a reprezenta Consiliul la ședințele echipei manageriale a instituției de învățământ, precum și la alte întruniri din școală și din afara acesteia.

Vicepreședintele poate înlocui președintele când acesta lipsește. Secretarul, împreună cu Președintele, ajută la buna desfășurare a ședințelor Consiliului (pregătește agenda, o circulă membrilor Consiliului, ia notițe în timpul ședințelor despre subiectele discutate și deciziile luate etc.). Trezorerul, în principal, duce evidența veniturilor și cheltuielilor Consiliului. Responsabilul de comunicare și relațiile cu publicul oferă informații despre activitatea Consiliului tuturor elevilor instituției, profesorilor, părinților, echipei manageriale, precum și persoanelor din afara școlii.

Consiliul Elevilor, de asemenea, poate crea comisii sau grupuri de lucru permanente sau temporare care se ocupă de realizarea unor obiective specifice. Comisiile sunt formate, de obicei, din cel puțin 3 membri ai Consiliului, care depun la Consiliu un plan de activitate iar apoi raportează despre rezultate activităților. Un exemplu de comisii pot fi: comisia pentru prevenirea violenței în școală sau comisia pentru promovarea modului sănătos de viață. Grupurile de lucru temporare se creează de obicei pentru organizarea unor evenimente de o singură dată, de exemplu, o expoziție de fotografie sau o activitate de protecție a mediului.

De reținut:

Fiecare instituție elaborează propriul regulament al organului de autoconducere a elevilor, conform cadrului general prevăzut de Instrucțiunea privind constituirea și funcționarea Consiliului Elevilor din 26 martie 2013, disponibilă la adresa <https://tinyurl.com/ConsiliuCreare>.

Pe lângă organele și funcțiile menționate mai sus există și Consiliul Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației (CNE). Scopul acestui organ este de a face auzită vocea elevilor privind respectarea drepturilor copilului în sistemul educațional. Pentru a deveni membru a CNE trebuie să fie elev/ă din clasele IV-XI, să fii desemnat de Consiliul Elevilor drept reprezentant la CNE, și să aplici la concursul desfășurat anual de Ministerul Educației în perioada 1 aprilie - 15 mai.

Principalele funcții ale Consiliului Național al Elevilor sunt: a) prezintă conducerii, colaboratorilor și experților Ministerului Educației opiniile elevilor privind problemele, preocupările și doleanțele lor cu referire la toate aspectele vieții școlare, precum și din alte domenii de interes; b) formulează recomandări Ministerului Educației cu privire la organizarea procesului educațional; c) expune punctul de vedere asupra proiectelor de legi și actelor normative din domeniul educației; d) oferă suport Ministerului în monitorizarea respectării drepturilor copiilor la educație; e) organizează activități axate pe identificarea trebuințelor, problemelor și intereselor elevilor pe care îi reprezintă.

De reținut:

Pentru mai multe detalii a se vedea Regulamentul de constituire și funcționare a Consiliului Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației din 26 martie 2013, modificat la 8 aprilie 2014, disponibil la adresa <https://tinyurl.com/ConsiliuRegulament>.

Libertatea de gândire, conștiință și religie

Biserica este autonomă față de stat, ca urmare Republica Moldova nu are o religie de stat.

În țara noastră din totalul locuitorilor 90,1% s-au declarat ortodocși, 0,9% baptiști, 0,6% iehoviști, 0,3% penticostali, 0,3% adventiști, 0,19% atei, 0,17% evangheliști. Într-un număr și mai mic s-au identificat catolicii, creștinii de rit vechi, luteranii, iudeii, alte grupuri religioase și agnosticii. 6.8% din populație nu și-au declarat religia.

Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie.

Acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și cuprinde: a) libertatea de a aparține sau nu unei anumite religii; b) de a avea sau nu anumite convingeri; c) de a-și schimba religia sau convingerile; d) de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor. Statul nu trebuie să favorizeze niciuna din religiile practicate pe teritoriul său.

Părinții sau tutorii legali sunt primii care dau sfaturi copilului cu privire la religie. De regulă, ținând la identitatea lor sub acest aspect, părinții impun copilului respectarea propriei lor religii. Nimeni însă, nici copiii, nu pot fi constrâși să practice sau nu exercițiul religios al unui cult sau să se asocieze sau nu la un cult. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede că statele respectă drepturile părinților sau a tutorilor legali de a direcționa copilul în exercitarea dreptului său într-o manieră consistentă cu capacitățile de dezvoltare ale copilului.

La școală copiii nu pot fi obligați să frecventeze ora de religie. Copiii pot fi exceptați de la orele de religie la cererea expresă a elevului (dacă el este major) sau a părintelui (dacă elevul este minor). Uneori credința religioasă împiedică luarea unor măsuri medicale cu privire la copil. În acest caz, părinții riscă să facă obiectul unor cercetări penale.

Accesul la informații publice

Dacă sunteți interesat de activitatea sau rezultatele unei autorități sau instituții publice, puteți formula o simplă cerere. Atât timp cât acestea utilizează bani publici, ele sunt datorare să vă răspundă la cerere chiar dacă aveți o simplă curiozitate. Accesul la informație este un drept al cetățeanului, dar și o obligație a autorităților publice de a asigura informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

Conform Legii privind accesul la informație, informațiile, documentele solicitate sunt puse la dispoziția solicitantului din momentul în care sunt disponibile pentru a fi furnizate, dar nu mai târziu de 15 zile lucrătoare de la data înregistrării cererii de acces la informație. Cererea poate fi depusă în scris sau formulată verbal. Depunerea în scris e recomandată pentru că așa puteți avea dovada depunerii cererii. În cererea scrisă trebuie să fie incluse detalii suficiente pentru a identifica informația solicitată, modalitatea de primire a informației solicitate și date solicitantului/persoanei care a depus cererea.

Evident, există și informații care constituie secrete de stat, de serviciu sau care privesc anchete în derulare. Acestea nu pot fi comunicare nimănui.

Pe scurt:

- Libertatea de exprimare nu este absolută: prin exercitarea ei nu se poate aduce atingere demnității altor persoane.
- Copiii au dreptul să își aleagă reprezentantul în Consiliul Elevilor.
- Participarea la ora de religie este opțională.

Capitolul XIV: OAMENII LEGII

Copiii și tinerii au drepturi, dar nu și le pot apăra întotdeauna singuri. Când sunt foarte mici, în locul lor decid părinții și tot ei îi apără. Pe măsură ce cresc și ies tot mai des în societate, ei intră în relații cu cei din afara familiei având drepturi și revenindu-le obligații. Ele sunt apărute și, respectiv, impuse prin organele statului care deservește legea.

Poliția

Polițiștii sunt primii oameni ai legii pe care îi cunoaștem.

Ei veghează la siguranța cetățenilor.

Poliția este o instituție publică specializată a statului în subordinea Ministerului Afacerilor Interne care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei.

Ea este organizată prin Inspectoratul General al Poliției care este unitatea centrală de administrare și control a Poliției și are subdiviziuni teritoriale subordonate pe tot teritoriul Republicii Moldova.

De reținut:

Pentru a fi ofițer de poliție trebuie să absolviți Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne care se află în Chișinău. La concursul de admitere în Academie se pot înscrie deținători ai diplomei de bacalaureat, diplomei de studii medii de specialitate, diplomei de studii superioare universitare, diplomei de licență sau a actului echivalent de studii.

Există mai multe categorii de lucrători de poliție. Unii polițiști sunt prezenți în locurile frecventate de noi pentru a proteja drepturile persoanei și comunității, a asigura liniștea și ordinea publică, alții se ocupă de circulația rutieră, alții – contribuie la înfăptuirea justiției. Poliția acordă asistență autorităților administrației publice locale. Poliția de Frontieră previne și combate migrația ilegală și faptele ilicite la frontierele Republicii Moldova. Poliția judiciară execută mandatele și deciziile instanțelor de judecată pentru punerea persoanelor în stare de arest preventiv, hotărârile instanțelor de judecată, ale procurorilor și ofițerilor de urmărire penală pentru aducerea silită a persoanelor care se sustrag de la prezentarea în organele atunci când sunt citate. Poliția exercită atribuții de urmărire penală pentru a stabili existența unor infracțiuni și în acest proces colectează, verifică și apreciază probe, identifică făptuitorul.

Polițistul are voie să stabilească identitatea persoanelor care încalcă dispozițiile legale ori dacă sunt indicii că acestea pregătesc sau au săvârșit o faptă ilicită, să verifice actele persoanei care solicită intrarea într-un spațiu restricționat.

Trebuie să știți că polițiștii au dreptul să legitimeze și să rețină persoane în cazuri care prezintă suspiciuni rezonabile. Nu aveți voie să vă prezentați sub o altă identitate folosind un act fals ori care nu vă aparține. Polițistul este obligat să stabilească identitatea persoanelor care încalcă legea și ordinea publică sau dacă sînt indicii că acestea pregătesc sau au săvîrșit o faptă ilicită, să conducă la sediul unității de Poliție persoanele care pun în pericol viața sau sănătatea altor persoane, încalcă ordinea și securitatea publică, persoanele suspectate a căror identitate nu a putut fi stabilită.

Polițistul nu are voie să jignească, să amenințe sau să lovească persoanele cu care intră în contact. Dar are voie să folosească forța și să încătușeze persoanele în cazul în care prezintă un pericol pentru cetățeni sau pentru ele însele.

Corupție:

Polițiștii au obligația de a fi corecți atunci când vin în contact cu cetățeanul. Ei nu au voie să pretindă sau să primească mită. Astfel de situații trebuie anunțate la telefonul gratuit al Ministerului Afacerilor Interne: 1520 sau la Linia unică "Anticorupție" la numărul de telefon: 0 22 504 504.

Polițiștii își pot exercita atribuțiile și în afara orelor de program, când află de existența unor situații care justifică intervenția lor. Polițiștii au obligația de a constata contravențiile și de a aplica amenzi celor care încalcă legea: de exemplu, cei care nu respectă regulile de circulație, care tulbură ordinea publică, care desenează pe pereții clădirilor, în cazul alarmării poliției sau ambulanței fără motiv, ori a refuzului unei persoane de a se legitima. Cel care se consideră amendat pe nedrept poate cere anularea amenzii la judecătorie, formulând o contestație.

Număr de urgențe:

112 – Republica Moldova și Europa; **911** – în SUA și Canada. Acest număr este apelabil de la orice telefon mobil sau fix, indiferent că aveți sau nu credit ori cartelă.

La numărul de telefon 112 puteți apela în mod gratuit atunci când este orice o stare de urgență și se impune intervenția Poliției. Anunțați atunci când o persoană suspectă merge din ușă în ușă, atunci când intră persoane străine pe proprietatea voastră, când o persoană se furișează pe lângă casă sau forțează intrarea unei case sau a unei mașini. Anunțați o agresiune la adresa voastră sau a altcuiva. De exemplu, tocmai vi s-a smuls poșeta și descrierea suspectului și a mașinii poate ajuta poliția să-și formeze o imagine asupra suspectului. Sunați imediat la 112 dacă observați că cineva pătrunde în interiorul casei vecinilor voștri pe fereastră, știind că vecinii sunt plecați în vacanță. Aceasta este o situație de urgență deoarece este necesară intervenția imediată a poliției pentru a apăra proprietatea și a descoperi infractorul. Dacă sunteți martor la un accident rutier și un pasager din autovehicul este blocat în interior, aceasta este o situație de urgență care trebuie anunțată imediat.

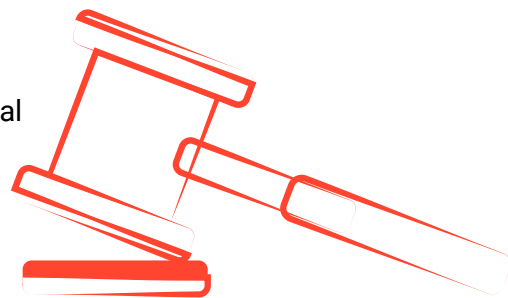
Contravenție:

Nu apăsați numărul 112 și alte servicii specializate cum sunt pompierii, serviciul de ajutor medical urgent, poliția, decât dacă e un pericol real, altfel riscați o amendă de la 1500 la 3000 lei. Gândiți-vă că, în timp ce voi faceți doar o glumă și chemați organele de intervenție într-un anumit loc, ele nu pot ajunge la cineva care chiar are nevoie de ajutor în acele momente.

Judecătorii

Atunci când oamenii nu se înțeleg și cineva a încălcat un drept al altuia, cel din urmă poate cere restabilirea dreptului său și eventual sancționarea primului.

Organul legii care intervine pentru a stabili cine are dreptate este judecătorul. El este denumit și magistrat.

Judecătorii lucrează în instituții numite instanțe judecătorești. Instanța supremă este Curtea Supremă de Justiție cu sediul în Chișinău. La un nivel mai jos sunt cele patru Curți de Apel situate în Chișinău, Cahul, Comrat și Bălți care răspund la contestațiile depuse împotriva hotărârilor adoptate de judecătoriile de grad inferior. Urmează Judecătoriile de nivelul unu.

Până la 01 ianuarie 2017 în fiecare centru raional activa câte o judecătorie. După această dată a început reorganizarea sistemului judecătoresc și au fost fuzionate câte două, trei, patru judecătorii raionale în judecătorii noi cu sediile în Chișinău, Bălți, Anenii Noi, Cimișlia, Edineț, Cahul, Strășeni, Căușeni, Comrat, Criuleni, Drochia, Soroca, Hâncești, Ungheni, Orhei. Reorganizarea prin unificarea sediilor judecătoriilor de nivelul unu va continua treptat, până în data de 31 decembrie 2027.

De reținut:

În Moldova nu există curți cu jurați. Judecătorul stabilește verdictul de unul singur sau împreună cu alți judecători, în complete de judecată de câte trei sau cinci judecători.

Judecătorul este independent și față de șefi sau colegi, și față de alte organe ale statului, adică nimeni nu îi poate da sfaturi, ordine și nimeni nu îl poate controla. El are obligația să fie imparțial, adică să nu se lase influențat de poziția sau starea vreunei părți din dosar, pentru a nu favoriza sau defavoriza pe nimeni, căci el trebuie să se asigure de egalitatea tuturor în fața legii.

Judecătorii decid conducându-se după lege, nu după cum vor ei sau părțile, și pe baza probelor de la dosar. Odată rămasă definitivă, o hotărâre judecătorească este obligatorie întocmai ca o lege. Doar că, spre deosebire de legea care privește toată populația din țară sau dintr-o zonă geografică, o hotărâre judecătorească privește numai părțile implicate în cauză.

Pentru cauzele cu minori există proceduri speciale. În cadrul acestora, se aplică reguli speciale pentru minori și se folosesc anumite tehnici. În procesele de audiere a minorilor asistă în mod obligatoriu un pedagog sau un psiholog.

Simbolul justiției:

Justiția este simbolizată de Themis, zeița dreptății la grecii antici, care este legată la ochi și poartă într-o mână o balanță, iar în cealaltă o sabie. Eșarfa care acoperă ochii zeiței și balanța sugerează funcția esențială a judecătorului, aceea de a aplica legea în mod imparțial. Sabia semnifică faptul că hotărârea judecătorului este obligatorie și ea trebuie executată.

Procurorii

Când se comit infracțiuni, cel care conduce, controlează și efectuează urmărirea penală pentru a identifica infractorul, faptele ilicite, iar ulterior le va prezenta în instanța de judecată este procurorul.

Procurorii lucrează în instituții numite procuratură. Există Procuratura Generală, procuraturile specializate și procuraturile teritoriale

Procuraturi specializate:

Atunci când cineva este suspectat că a luat sau a dat mită, este competentă să facă cercetări Procuratura Anticorupție. Atunci când cineva comite o infracțiune de tortură, de trafic de droguri, trafic de arme sau de pornografie infantilă, cercetările se fac de către PCCOCS – Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale.

Procurorul nu poate aplica sancțiuni bănuțului. El poate renunța la cercetări dacă nu sunt probe suficiente împotriva lui sau dacă fapta nu este așa de gravă. Dar dacă trebuie aplicată o sancțiune există două posibilități: fie bănuțul recunoaște faptele și încheie un acord cu procurorul cu privire la pedeapsa care i se va aplica, fie procurorul trimite cazul la instanța judecătorească unde un judecător va decide ce este de făcut numai după ascultarea argumentelor acuzării și ale apărării.

Carieră:

În Republica Moldova sunt în total 504 funcții de judecători și 720 funcții de procurori. Pentru a deveni judecător sau procuror trebuie să absolviți una din facultățile de drept din Republica Moldova și apoi să fiți admiși prin concurs la Institutul Național al Justiției. Acolo veți fi pentru 18 luni auditori de justiție. După aceasta, puteți deveni judecător sau procuror în baza unui concurs desfășurat în modul prevăzut de Legea cu privire la statutul judecătorului, respectiv de Legea cu privire la Procuratură. De cariera judecătorilor și de apărarea independenței justiției în raport cu celelalte puteri se ocupă Consiliul Superior al Magistraturii. De cariera și administrarea profesiei de procuror se ocupă Consiliul Superior al Procurorilor.

Asistentul judiciar și grefierul

Magistrații sunt ajutați în activitatea lor asistenții judiciari și de grefieri.

Asistentul judiciar este angajatul instanței judecătorești care asistă judecătorul la exercitarea de către acesta a funcțiilor sale, participă la analizarea cauzei judiciare, scrie proiecte de hotărâri judecătorești.

Grefierii întocmesc dosarele, au contact direct cu părțile și redactează la computer documentele în care sunt cuprinse acțiunile care au loc în ședințele de judecată. Ei acordă sprijin pentru desfășurarea eficientă a procesului de judecată.

Carieră:

Asistentul judiciar trebuie să fie titular al unei licențe în drept sau echivalentul acesteia, cu o vechime în muncă în specialitate juridică de cel puțin un an. Asistenții și grefierii sunt angajați în urma unui concurs organizat de către instanța unde vor lucra, iar după numirea în funcție, vor urma cursuri obligatorii de trei luni la Institutul Național al Justiției. Există grefieri cu studii superioare și grefieri cu studii medii.

Avocații și consilierii juridici

Aceștia sunt specialiști în drept care oferă sfaturi juridice (consultanță) oamenilor care nu cunosc legea.

Avocații sunt angajați în baza unui contract de asistență juridică de către persoana care apelează la serviciile lor.

În procesele penale, dacă părțile nu au avocat, se asigură asistența din oficiu de către avocați remunerați de stat.

Consilierii juridici sunt angajați permanent în baza unui contract de muncă la o instituție publică, la o firmă sau organizație obștească, care pot acorda asistență juridică. Atunci când nu e posibil să soluționeze chestiunea pe cale amiabilă, avocații/consilierii juridici fac formalitățile pentru sesizarea procuraturii sau instanței de judecată unde se duc fie alături de clienții lor (pe care îi asistă), fie în locul lor (îi reprezintă).

Carieră:

În Republica Moldova sunt cca 2000 de avocați cu drept de exercitare a profesiei. Ei sunt membrii Uniunii Avocaților din Republica Moldova. Uniunea Avocaților este organul de administrare al avocaților cu sediul în Chișinău și din aceasta fac parte Barourile regionale: Cahul, Comrat, Bălți și Chișinău. Pentru a deveni avocat trebuie să absolviți o facultate de drept din Republica Moldova și inițial să fii admis în baza unui examen la stagiul profesional care va dura 18 luni sub îndrumarea unui avocat cu experiență. Pentru a deveni avocat definitiv, avocatul stagiar trebuie să susțină un examen de calificare în fața Comisiei de Licențiere.

Uneori soluțiile date în procese nu mulțumesc justițiabilii, adică părțile din dosare. Oricum, trebuie să știți că magistratul nu are voie să dea soluții pentru a face pe plac părților, publicului sau presei, ci el este obligat să se supună numai legii. Poate că unii din cei implicați în acele cauze au dreptate, dar nu au avut probe suficiente; poate că alții nu au dreptate și încearcă să inducă în eroare organele judiciare; sau poate că judecătorul are o opinie legală cu care procurorul sau avocatul vreunei părți nu este de acord. În această situație, cel nemulțumit are la dispoziție anumite căi de atac pe care le poate exercita: contestația, apelul, recursul.

Știați că ...?!

Cât timp magistratul a acționat cu bună credință, chiar dacă a greșit soluția (eroare judiciară), el nu poate fi în nici un fel tras la răspundere. Eroarea judiciară poate avea multiple cauze: de exemplu, magistratul a greșit soluția pentru că un martor a fost mincinos, un înscris folosit drept probă a fost falsificat, ori legea nu era clară și magistratul a interpretat-o într-un anumit fel.

Cetățenii datorează respect organelor legii și trebuie să se supună autorității acestora, căci ele nu acționează în nume personal și în interesul lor propriu, ci al cetățenilor onești.

La rândul lor, procurorii și judecătorii nu au voie să inventeze dosare pentru a hărțui oamenii, nu închid oamenii în mod nelegal, nu pot intimida sau agresa pe cei cu care vin în contact. De asemenea, nu au voie să obțină avantaje personale prin exercitarea funcției. Toate aceste fapte pot duce la sancționarea lor, disciplinară (li se reduce salariul, sunt mutați, sunt dați afară din serviciu) sau penală (sunt trimiși la închisoare).

Știați că ...?!

INFRAȚIUNE: Amestecul în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale cu scopul de a împiedica examinarea cauzei sau de a obține pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale se pedepsește penal.

CORUPȚIE: Polițiștii, procurorii, judecătorii, asistenții judiciari, grefierii, avocații au obligația de a fi integri atunci când vin în contact cu cetățeanul. El nu pot pretinde sau primi mită – este luare de mită; și nu pot interveni cu sugestii sau rugăminți la colegii lor – este trafic de influență. Astfel de situații trebuie anunțate imediat la Procuratura Anticorupție. Corupții vor fi condamnați penal și dați afară din profesie. De asemenea, cei care dau mită sau cumpără influență riscă închisoarea.

Pe scurt:

- Pentru orice problemă juridică puteți apela cu încredere la oamenii legii.
- Judecătorul este garantul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.
- Cei trei „i” care caracterizează justiția sunt: independența, imparțialitatea și integritatea.

Responsabilitate și răspundere

Ca societatea să funcționeze și fiecare să se simtă în siguranță toți membrii ei trebuie să respecte legea. Cei mai mulți fac acest lucru, căci sunt oameni responsabili.

A fi responsabil înseamnă să îți dai seama de actele tale, să fii conștient de rezultatul acestora și să nu îți dorești să produci altora vreun rău.

Sunt însă și oameni care încalcă legile: unii pentru că nu le cunosc, alții pentru că nu le pasă de ele, alții le încalcă din greșeală, iar alții chiar nu vor să le respecte indiferent de riscuri. Toți aceștia trebuie să răspundă pentru încălcarea legii. **A răspunde** înseamnă a suporta consecințele prevăzute în lege pentru faptele comise.

De reținut:

- (1) *Acolo unde încetează responsabilitatea, începe răspunderea.*
- (2) *Nimeni nu poate invoca necunoașterea legii.*
- (3) *Nimeni nu își poate face singur dreptate.*
- (4) *Cine greșește, plătește.*

În funcție de abaterea comisă există mai multe forme de răspundere. De exemplu, dacă un elev vopsește un perete al școlii, sancționarea lui poate consta în a văruia peretele pe cheltuiala părinților.

Dacă un pieton traversează strada prin loc nepermis, polițistul rutier îi va aplica o amendă. La fel, va primi o amendă de la poliția locală cel care aruncă gunoaie pe jos sau fumează în loc nepermis.

Pentru o calomnie sau acuzație făcută pe nedrept, cel vătămat poate să obțină obligarea celui alt să dea dezmințire și să își ceară scuze. Pentru un adult care lipsește de la serviciu, șeful său poate decide să îi aplice o mustrare sau chiar să îl dea afară.

Cineva care vinde droguri sau care omoară o persoană va fi închis de judecător în penitenciar.

Dacă o persoană are probleme mintale și a comis o faptă gravă – de exemplu, a incendiat un bloc (piroman) sau a omorât pe cineva, această persoană va fi internată într-un spital special.

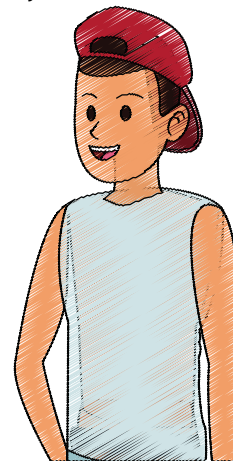

Prevenirea

Evident, cel mai simplu este să prevenim comiterea de fapte contrare legii.

Cum evităm să comitem fapte ilicite? Pentru a nu comite astfel de fapte, pe de o parte trebuie să știm ce avem voie și ce nu avem voie să facem, să ne conducem după conștiință și să avem curajul să spunem „Nu!” tentațiilor.

Există niște reguli recomandate de poliție în acest sens: Atunci când vă alegeți prietenii, evitați-i pe cei violenți sau despre care știți că au probleme cu legea. Când cineva încercă să vă influențeze negativ, gândiți-vă la riscuri pentru voi și pentru cei din jurul vostru. Încercați să le atrageți atenția prietenilor asupra consecințelor comiterii unor asemenea fapte. Dacă nu doriți să mergeți într-un anumit loc, sau cu anumite persoane, sau să faceți ceva ce vi se propune, respingeți curajos aceste propuneri. Nu vă sunt prieteni cei care vă îndrumă la rău! Nu încercați să rezolvați prin violență un conflict în care sunteți implicat, ci apelați la ajutorul adulților din jurul vostru sau al organelor legii.

Cum evităm să fie comise fapte ilicite împotriva noastră? Cunoașterea legilor, dar și a persoanelor cu care intrăm în contact, posibilele pericole la care ne supunem și capacitatea noastră de previziune ne pot salva să devenim victimele unor infracțiuni. Încercați să fiți atenți pe unde umblați, de unde faceți cumpărături și cereți întotdeauna chitanță. Nu uitați că nimic nu e gratis, iar ceea ce e prea ieftin trebuie să vă dea de bănuț. Există anumite reguli care ne sunt recomandate pentru a preîntâmpina cele mai întâlnite fapte contrare legii:

Furtul din buzunare: Hoții acționează acolo unde este aglomerație (mijloace de transport în comun, piețe, magazine, gări). Ei sustrag bunuri de valoare sau bani din buzunare, genți, poșete. De regulă aruncă portofelul cu actele după ce și-au însușit suma de bani găsită. Fiți vigilenți în mijloacele de transport: încercați să realizați cât de normală e apropierea unei persoane de voi; țineți poșeta/geanta în fața voastră; nu vă depărtați de bagaje; nu purtați portofelul, banii sau telefonul mobil în buzunarul de la spatele pantalonului ori în buzunarele laterale ale hainei. Fiți atenți la cumpărături: nu puneți portofelul sau geanta în coș; nu permiteți să fiți înghesuiți când stați la rând; aveți grijă să nu vadă cei din jur codul PIN utilizat pentru a face plăți sau extrageri de pe cardul bancar; nu vă lăudați că aveți bani la voi; anunțați pe cei responsabili dacă sunteți martori la comiterea unui furt.

Furtul de sau din (auto)vehicule: Asigurați-vă bicicleta, scuterul sau mașina înainte de a le părăsi, chiar dacă este pentru scurt timp: folosiți încuietoarea, alarma etc. Nu lăsați bunuri de valoare în ele. Parcarea în timpul nopții trebuie să fie în garaj sau în loc luminat.

Furtul din locuințe: Țineți ușa de acces în locuință încuiată. Utilizați vizorul când cineva bate la ușă. Nu dați drumul la persoane necunoscute chiar dacă spun că sunt trimise de rude sau că reprezintă autorități, dar nu se pot legitima. Dacă stați la bloc, folosiți interfonul pentru a permite accesul numai pentru persoanele pe care le cunoașteți și nu spuneți codul unor străini. Instruiți vizitatorii să nu dea relații străinilor despre voi și bunurile pe care le aveți în casă. Nu puneți pe rețelele de socializare fotografii cu modalitatea de acces în locuință sau bunurile deținute. Dacă pierdeți cheia de la ușă înlocuiți de urgență încuietoarea. Dacă toată familia pleacă de acasă nu anunțați acest lucru pe internet.

Înșelăciuni: Există multe tipuri de înșelăciuni. Unii bat la ușa voastră și pretind că au o anumită nevoie sau au fost trimiși de cineva. O astfel de metoda este „deratizarea”, când escrocii vă anunță că au venit să deratizeze apartamentul așa cum au făcut la toți vecinii voștri, stropesc cu apă amestecată cu făină, după care vă cer plata pentru serviciul prestat. Metoda „detergentul” e asemănătoare: se prezintă două persoane cu o ofertă de nerefuzat la un anumit produs, de regulă detergent, și în timp ce sunteți ocupat cu una sau vă duceți după bani, cealaltă sustrage bunuri.

Sunt escroci care folosesc **metoda „inelul găsit”**: în timp ce treceți pe lângă ei pe stradă se apleacă pe jos și se fac că au găsit un inel din aur pe care vi-l arată, vă spun că nu au nevoie de el și se oferă să vi-l vândă la un preț mic (dar care în realitate e mai mare decât tabla din care e conceput inelul). Sunt unii care folosesc metoda „împrumutul”: vă roagă cu lacrimi în ochi să le împrumutați telefonul pentru a suna pe cineva apropiat căci tocmai s-a întâmplat un necaz și au rămas fără baterie, le dați telefonul și fug cu el; alții vă cer o sumă de bani să ajungă acasă, fiind dispuși să lase chiar un bun drept garanție (care, evident, e mai puțin valoros decât banii primiți); unii indivizi stau pe marginea drumului și fac semn cu sticle goale că au nevoie de combustibil și după ce opriți mașina sunteți tâlhărit.

Alții vă abordează pe stradă pentru a vă ghici viitorul contra unei sume de bani sau a unui obiect valoros.

Prin **metoda „accidentul”** escrocul vă sună la întâmplare, pe voi sau pe părinții dvs, pretinzând că o rudă de-a voastră a avut un accident de circulație și este nevoie urgentă de o sumă de bani pentru demersurile legale (dacă credeți că poate fi real cereți detalii cu privire la locul accidentului, spitalul unde este ruda sau secția de poliție și interesați-vă personal de aceasta; nu acceptați să vă întâlniți cu persoana care poate fi un escroc și nu dați vreo sumă de bani; anunțați imediat la 112 cele întâmplate).

Metoda „Semaforul” este utilizată cu privire la conducătorii auto: în timp ce mașina este oprită la stop sau la semafor, eventual unul dintre hoți chiar se postează în fața ei, un altul deschide portiera sau sparge geamul acesteia și fură poșeta aflată pe bancheta din spate ori scaunul din dreapta șoferului.

Prin **metoda „telefonul”** se oferă victimei, pe stradă, un telefon de ultimul tip, dar la un preț mult scăzut decât în magazin, dându-se de înțeles că este furat; victima crede că face o afacere, plătește prețul, dar acasă descoperă că telefonul este un fals.

Există și **metoda „Coca-Cola sau Orange”**: primiți un mesaj tip sms prin care sunteți anunțat că ați câștigat un premiu de la firmele Coca-Cola ori Orange și pentru a-l prelua se cere să încărcați un cont al unei cartele preplătite care, de fapt, aparține escrocului.

Prin **metoda „Agenția de modele”** copiii sunt invitați să se înscrie pentru a face parte dintr-o bază de date de unde vor fi recrutate modelele pentru diverse emisiuni sau reclame; se semnează un contract, se plătește o taxă și apoi invitația de participare nu mai vine niciodată.

„**Scrisoarea nigeriană**” este cea mai cunoscută formă de escrocherie prin intermediul poștei electronice: victima primește un e-mail în care este anunțată că o persoană foarte bogată s-a hotărât să îi facă o donație, sau că cineva a decedat și rudele împart o mare moștenire necunoscuților, sau că a câștigat la loterie. Dar pentru aceasta este nevoie ca victima să plătească comisioane sau ca aceasta să își dea date personale, inclusiv bancare. Evident, doar escrocul are de câștigat. Gândiți-vă că ofertele de acest gen sunt prea bune pentru a fi adevărate și că nu există afaceri din care să câștigați bani fără muncă.

Prin **metoda „Loveboy”** individul intră în contact cu victima, îi satisface acesteia unele capricii, și în timp o determină să se îndrăgostească de el și să facă orice pentru acesta. Unii dintre escroci le conving pe fete să le cumpere cadouri scumpe, ori să le zică contul bancar și codul cardului, ori să le dea bani sau bijuterii pe care să le investească, ori să le împrumute telefonul sau laptopul, după care dispar. Alții se leagă de fete de liceu sau sărace cărora le spun că au nevoie de bani și că numai ele i-ar putea ajuta într-un singur mod: culcându-se cu alți bărbați, pentru bani, o perioadă de timp. O astfel de tânără ajunge cu voia ei, nu prin constrângere, să fie exploatată sexual de o adevărată rețea de traficanți de carne vie, în care unul se ocupă de recrutarea fetelor sărace, altul de cazarea lor și transportul la clienți, altul de colectarea și împărțirea banilor.

Copilul victimă

Cel împotriva căruia se comite o infracțiune, adică o faptă atât de gravă încât legea prevede închisoarea ca sancțiune, se numește **victimă**.

Infracțiuni:

În 2018 în Republica Moldova instanțele de judecată au examinat 620 de cauze penale în care au fost incriminate fapte de violență în familie. Multe dintre ele au fost comise împotriva copiilor.

Anumite infracțiuni pot fi investigate doar dacă victima formulează o plângere la poliție sau la procuratură împotriva infractorului – de exemplu, infracțiunea de lovire, amenințarea, violarea vieții private, hărțuire sexuală, divulgarea secretului adopției, constrângerea de a încheia un act și altele. În lipsa acestei plângeri sau în caz de retragere a ei, dosarul se închide. Pentru alte infracțiuni organele legii încep din oficiu cercetarea, dar dacă victima se împacă cu acuzatul atunci dosarul se închide și în acest caz.

Vă mai aduceți aminte ce am spus când am vorbit de actele pe care le pot încheia copiii? Și anume, că până la vârsta de 14 ani în locul lor acționează părinții, iar între 14 și 18 ani actul se întocmește de copil alături de cel puțin un părinte de-al său. Acest lucru este valabil și pentru plângerile adresate poliției sau procurorului. Prin urmare, dacă un copil este victima unei infracțiuni, el va trebui să sesizeze organele legii prin părinții săi sau cu asistența părinților săi. Copilul victimă va primi un avocat gratuit, dacă nu are unul ales de părinți sau cei care îl reprezintă. Victima va fi audiată și va arăta organelor judiciare care sunt dovezile pentru a proba cele susținute. Când este minoră, victima poate fi declarată vulnerabilă și, la fel și în cazul în care este amenințată sau supusă unui pericol din cauza declarațiilor făcute, ea poate fi protejată în mod special: este păzită, i se dă un pseudonim, este audiată de la distanță cu vocea sau imaginea distorsionată.

Tânărul infractor

Unele fapte ilicite pot atrage sancționarea cu amenda de către organele administrative: poliția, controlorii, inspectorii – acestea se numesc contravenții. Alte fapte sunt mai grave și săvârșirea lor poate atrage aplicarea unei sancțiuni penale de către un judecător: închisoarea pentru adulți, măsuri educative pentru minori; aceste sancțiuni se vor înscrie într-o evidență numită cazierul judiciar – acestea fapte se numesc infracțiuni.

Comiterea de către minor a unor infracțiuni se numește delincvență juvenilă. Unii copii săvârșesc infracțiuni fiind influențați de mediul familial sau grupurile pe care le frecventează. Delincvenții uneori provin din rândul copiilor expuși la factori precum conflicte violente în familie, consum de substanțe interzise, abuz de alcool, sărăcie, familie numeroasă, părinți infractori.

Dar în adolescență majoritatea copiilor vor să experimenteze: ei caută senzații și își asumă riscuri, de aceea înfrângerea pornirilor și reducerea tentațiilor prin propriul efort sunt foarte importante. Astfel, unii copii fură alimente și băutură din mall-uri ca să vadă dacă pot înșela vigilența personalului de pază, nu pentru că nu ar avea câțiva lei să cumpăre un sandwich sau un suc. Alții se drogheză pentru a vedea și ei cum e să ai senzații tari. Alții fumează sau beau alcool pentru a da bine în cercurile de prieteni. Exersarea unor lovituri pe elevii de clasă întâi e un „botez al bobocilor”. Trasul fetelor de codiție și mai târziu lovirea lor peste fund sunt privite ca acte curajoase care trebuie încercate. Apărarea vine pe măsură: lovirea de către fete a băieților cu cărțile în cap sau zgărierea cu unghiile. Toate aceste fapte sunt interzise de codul penal și regulamentul școlar.

Drogurile, băutura, jocurile de noroc necesită cheltuieli. Uneori copiii primesc acești bani de la părinți. Alteori îi sustrag chiar ei. Inclusiv furtul banilor din casă este infracțiune, dar se pedepsește numai dacă părintele depune plângere la poliție.

De regulă, copiii comit infracțiuni cu privire la bunuri sau la persoane. Iată mai jos câteva exemple de infracțiuni comise frecvent de către copii:

- dacă pui o simplă piedică sau îmbrâncești pe cineva, fapta se numește **lovire sau alte violențe**; când celui lovit i se produc vânătăi sau răni, fapta este mai gravă și se numește **vătămare corporală**; atunci când mai mulți copii se lovesc reciproc, fapta se numește încăierare și vor fi trași la răspundere toți participanții;
- dacă o persoană este legată sau închisă împotriva voinței sale într-o încăpere, ori este răpită, fapta este **lipsire de libertate în mod ilegal**; dacă intri în casa cuiva fără voie sau dacă îți dai voie inițial, dar apoi îți spune să ieși, iar tu refuzi, fapta este violare de domiciliu;
- dacă omori un animal al cuiva, zgârii o mașină, spargi un geam sau incendiezi o mașină, fapta constituie **infracțiunea de distrugere**;
- când iei un bun de la o persoană fără voia acesteia, fapta se numește furt, chiar dacă ai returnat bunul după ce proprietarul a sesizat dispariția lui sau dacă ai dat înapoi contravaloarea bunului sustras; la fel, fapta este **furt** dacă iei un produs de pe un raft și părăsești magazinul fără a achita costul său; ai însă posibilitatea să te împaci cu victima pentru a scăpa de dosarul penal. Dacă primești de la un coleg un telefon mobil pentru a te juca și tu îl folosești pentru a purta convorbiri care au consumat creditul, fapta este furt; la fel, dacă ai luat o bicicletă care nu îți aparține și ai dus-o înapoi de unde ai luat-o;

- dacă **primești acasă bunuri furate de cineva**, fapta este tănuire; iar dacă ascunzi un infractor pentru a nu fi prins de oamenii legii fapta este **favorizarea făptuitorului**;
- dacă **minți un copil** că trebuie să îți dea o sumă de bani sau un bun pentru a-l duce părinților săi ca așa te-au rugat ei, după care îți însușești banii sau bunul, ai comis **infracțiunea de înșelăciune**;
- când sustragi un bun după ce l-ai amenințat sau lovit pe deținător, fapta este **tâlhărie**; vei avea circumstanțe agravante dacă folosești o armă, un spray paralizat sau ești mascat;
- dacă bunul ți-a fost dat de bunăvoie chiar de persoana careia îi aparține, iar tu refuzi să i-l restitui, fapta se numește **abuz de încredere**;
- nu poți să urmărești o persoană sau să îi dai telefoane anonime sau sms-uri prin care îi provoci temere, căci fapta constituie hărțuire; dacă produci teamă unei persoane spunându-i că va fi agresată sau omorâtă, fapta constituie **infracțiunea de amenințare**; când avertizezi o persoană că dacă nu îți aduce bani de acasă va lua bătaie sau vor ajunge pe internet poze indecente cu ea, fapta constituie șantaj;
- dacă ai multiplicat bancnote folosind un copiator, vei fi tras la răspundere pentru **falsificare de monede**; odată cu tine va răspunde și cel care păstrează banii respectivi sau cel care i-a pus în circulație;
- când ai **modificat notele** de pe diploma de bacalaureat, tocmai ai comis **infracțiunea de fals în acte publice**;
- comiți **infracțiunea de portul sau folosirea fără drept de obiecte periculoase** dacă la o adunare publică sau pe stadion ori într-un mijloc de transport în comun porți un cuțit, pumnal, box, ori spray paralizant sau lacrimogen; dacă folosești aceste obiecte, pedeapsa este mai mare.

În cazul majorității infracțiunilor enumerate mai sus legea prevede că inclusiv tentativa se sancționează. Așadar, este suficient să încerci să furi un bun sau să încerci să comiți o tâlhărie și, chiar dacă nu ai reușit să săvârșești fapta, vei fi sancționat, doar că pedeapsa este mai mică: ea se reduce la jumătate față de cât prevede legea pentru fapta consumată.

Minori infractori:

În 2018 instanțele de judecată din Republica Moldova au examinat 446 de cauze judiciare cu implicarea minorilor.

Implicarea minorilor în fapte penale în 2018 a fost, printre altele, în cauze de omor intenționat (8); daune aduse sănătății (7); fapte de viol și acțiuni violente cu caracter sexual (19); fapte contra patrimoniului (263); iar 15 cauze penale au fost cu droguri, precursori, etnobotanice sau analogi ai acestora cu implicarea minorilor.

Au fost aplicate pedepse penale cu închisoare în privința a 93 de minori; amendă pentru 41 minori; munca neremunerată în folosul comunității a fost decisă în privința a 92 de minori; condamnări condiționate și alte pedepse au fost aplicate în privința a 220 minori.

Este adevărat că trebuie să fim toleranți și că anumite fapte care ne produc rău le putem trece cu vederea. Nu putem însă să lăsăm ca demnitatea noastră să fie călcată în picioare. De aceea legea permite victimelor să solicite justiției sancționarea autorilor.

Răspundere penală:

În Republica Moldova răspund penal minorii care în momentul săvârșirii infracțiunii au împlinit vârsta de 16 ani. Persoanele care au vârsta între 14 și 16 ani răspund penal pentru săvârșirea anumitor infracțiuni. După împlinirea vârstei de 18 ani tinerii răspund pentru comiterea infracțiunilor întocmai ca adulții.

Ajuns în fața organului legii, minorul care este bănuit că a comis o infracțiune are anumite drepturi ce trebuie respectate. Până la sfârșitul procesului el este prezumat nevinovat. El are dreptul la un avocat dar, dacă părinții nu au bani să îi angajeze unul, statul îi va pune la dispoziție un avocat din oficiu, gratuit.

Prima întâlnire va fi cu poliția, iar în anumite cazuri chiar cu procurorul. Dacă infractorul are între 14-16 ani el va veni în mod obligatoriu cu părinții și i se va face o expertiză psihiatrică să se stabilească dacă la momentul comiterii faptei avea discernământ. Inculpatul minor are dreptul la tăcere. El nu poate fi bătut, amenințat, insultat pentru a recunoaște fapta – din contră, acestea ar constitui un abuz din partea organelor legii care vor trebui reclamate: cele comise se reclamă la procuror, la Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor.

Dacă infracțiunea nu este așa de gravă, minorul a recunoscut fapta și nu a avut abateri anterioare, iar părinții lui au despăgubit victima, procurorul poate închide dosarul în această fază. În caz contrar, va trimite dosarul la instanță pentru ca autorul să fie judecat într-o procedură specială. În fața judecătorului sunt chemați și părinții. Minorul va fi audiat cu privire la fapta săvârșită. Spre deosebire de ședințele de judecată privind adulții, cele pentru minorii inculpați se judecă în ședință nepublică.

Copilul care nu răspunde penal

Cel care a săvârșit o faptă penală dar care are sub 14 ani, precum și copilul între 14-18 ani ce nu are discernământ în momentul comiterii infracțiunii nu pot fi trași la răspundere penală, adică nu pot ajunge în fața unui judecător să li se aplice o măsură educativă. De aceea, pentru ei se va aplica o măsură specială de protecție: fie supraveghere specializată de către părinți, fie plasament în centre speciale. Măsura se ia de către autoritatea tutelară sau instanța de judecată. Părinții vor participa la consilierea efectuată copilului de către organele de asistență socială și protecția copilului.

Când copilul nu își îndeplinește obligațiile fixate de a frecventa cursurile școlare, de a urma un tratament sau consiliere și de a nu frecventa anumite locuri sau persoane, va fi luat de la părinți și dat în plasament la rude. Dacă săvârșeste alte fapte grave, el va fi dat în plasament într-un serviciu de tip rezidențial

De reținut:

Minorului până la 14 ani nu-i poate fi aplicate pedepse penale. Însă lui i se pot aplica măsuri educative ca și minorilor între 14-18 ani.

Scopul principal nu este în primul rând sancționarea minorului, ci reeducarea sa.

Legea prevede pentru minorul care nu poate fi condamnat de către judecător la pedeapsa închisorii, să i se aplice una sau câteva, decise concomitent, dintre următoarele măsuri cu caracter educativ: avertismentul, încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat, obligarea minorului să repare daunele cauzate, obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică, obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu, obligarea minorului de a participa la un program probațional.

Minorul martor

Orice persoană care este implicată într-un proces trebuie să probeze cele susținute. Astfel, nu este suficient să ai dreptul (legea) de partea ta pentru a avea câștig de cauză, ci trebuie să existe și probe!

Pot fi probe constatările făcute de organele statului (de exemplu când o infracțiune este surprinsă în flagrant delict), înscrisuri (de exemplu, un certificat medical), o expertiză medicală (de exemplu, pentru a se constata cauzele unor semne de pe corpul victimei) sau declarațiile date de persoane.

Minori martori:

În anul 2018 în Republica Moldova 284 de copii au fost martorii unor infracțiuni.

Din 177 băieți martori, 11 aveau vârsta de 4-11 ani, 20 aveau vârsta de 8-10 ani, 78 - vârsta de 11-15 ani, iar 68 de băieți martori aveau vârsta de 16-18 ani. Martori la comiterea infracțiunilor au fost 107 fete dintre care 2 aveau vârsta 0-3 ani, 6 fete aveau vârsta de 4-11 ani, 6 - vârsta de 8-10 ani, 48 de fete aveau vârsta de 11-15 ani, iar 45 de fete martori aveau vârsta de 16-18 ani.

Persoanele care asistă sau aud de comiterea unei fapte vor fi ascultate ca martori. Chemarea se va face printr-o citație; prezența este obligatorie, altfel organul legii poate aplica o amendă și va trimite poliția după martor, care îl va aduce cu forța.

IA ATITUDINE!

A face declarație ca martor este un act de implicare civică. Martorul nu este un pârâcios sau delator, ci un ajutor extrem de important pentru organele legii în activitatea lor de aflare a adevărului.

DE REȚINUT: Copilul nu poate refuza să depună mărturie decât împotriva părintelui sau fraților săi.

Martorului minor are dreptul să i se explice drepturile și obligațiile înainte de începerea audierii. Martorul minor nu depune jurământ. La audierea martorului minor participă părinții sau reprezentantul lui legal care are dreptul să știe despre citarea de către organul de urmărire penală sau de instanță a minorului, să îl însoțească și să asiste la acțiunile procesuale cu participarea acestuia. Minorul, în calitate de martor, are dreptul la un avocat care va fi invitat de părinți sau reprezentantul legal, de poliție, procuror, instanța de judecată.

Martorul minor are dreptul să tacă și să nu se incrimineze pe el însuși sau pe rudele sale, să facă declarații în limba lui maternă sau într-o limbă pe care o vorbește. Utilizarea forței fizice împotriva unui martor minor, inclusiv aducerea forțată, este interzisă în toate fazele procesului penal. Când martorul este minor sau amenințat din cauza declarațiilor făcute, el poate fi protejat în mod special: este păzit, i se dă un pseudonim, este audiat de la distanță cu vocea sau imaginea distorsionată.

Infrațiune:

Mărturia mincinoasă poate duce la sancționarea unui nevinovat sau la scăparea unui vinovat. Cine minte sub jurământ comite o faptă care împiedică înfăptuirea justiției și va fi pedepsit.

Procesul penal

Atunci când se comite o infracțiune se face un dosar penal pentru a se descoperi infractorul și a-i aplica o pedeapsă dacă este vinovat. Cel care comite o infracțiune este autor.

Legea prevede că trebuie sancționat și cel care ajută la săvârșirea faptei – acesta este complice, și cel care are ideea comiterii faptei și îl convinge pe autor – acesta este instigator. Victima se numește persoană vătămată. Minorul trebuie să aibă avocat, iar dacă nu își permite statul îi va pune unul în mod gratuit.

De reținut:

Legea îl pedepsește și pe autor, și pe instigator, și pe complice cu aceeași sancțiune. Rămâne ca judecătorul să aplice fiecăruia pedepse în concret în funcție de contribuția sa la comiterea infracțiunii.

Procesul penal presupune trei faze. Prima se desfășoară în fața poliției sau procurorului și se numește urmărire penală. În aceasta fază se stabilește cine a comis fapta, dacă aceasta este infracțiune, dacă respectivul trebuie sancționat. Persoana cercetată se numește bănuít sau învinuit dacă i-a fost înaintat actul învinuirii în comiterea unei infracțiuni. Și victima, și bănuítul/învinuitul sunt audiați cu privire la faptă. Ei pot să indice ce probe este necesar să fie luate în considerare de organele legii. Bănuítul/învinuitul are dreptul la tăcere. Ofițerul de urmărire penală și procurorul trebuie să cerceteze toate probele, atât cele în favoarea cât și cele în defavoarea bănuítului.

Uneori infractorul vrea să fugă pentru a scăpa de răspundere, ori încearcă să influențeze martorii sau victima pentru a da declarații în favoarea lui, ori distruge acte necesare pentru aflarea adevărului – în aceste situații, procurorul poate stabili un control judiciar, adică stabilește anumite obligații pentru cel cercetat, inclusiv aceea de a nu părăsi țara sau localitatea decât în anumite condiții, ori poate cere unui judecător să îl aresteze preventiv sau la domiciliu. Minorii pot fi și ei arestați. Luarea măsurii poate fi contestată de cel în cauză.

De reținut:

În Republica Moldova doar judecătorul poate aresta o persoană bănuită că a comis o infracțiune.

A doua fază se desfășoară în fața judecătorului și se numește judecată, iar cel cercetat este deja acuzat de către procuror și se numește acum inculpat. El are dreptul la tăcere și nu are obligația să își probeze nevinovăția, ci procurorul este cel care trebuie să dovedească vinovăția inculpatului în fața judecătorului. Ședințele de judecată se înregistrează audio. Judecătorul verifică dacă actele făcute de procuror sunt corecte, va audia din nou părțile și martorii, va analiza argumentele și dovezile apărării și acuzării și, dacă este necesar, îl va sancționa pe inculpat dacă va fi găsit vinovat.

De reținut:

În Republica Moldova doar judecătorul poate aresta o persoană bănuită că a comis o infracțiune. Cel cercetat de organele legii are dreptul la tăcere. Dacă acceptă să dea declarații, el nu este supus jurământului și nu are obligația de a spune adevărul, așa cum este cazul martorului. Însă recunoașterea faptei și colaborarea cu procurorul, fiind asistat de un avocat, poate determina aplicarea unor sancțiuni mai ușoare în cazul în care este găsit vinovat.

Persoanele care nu au ajuns la majorat și condamnate execută pedeapsa stabilită de instanța de judecată în centrul de detenție pentru minori și tineri sau în sectoare separate ale penitenciarelor nespecializate, cu asigurarea pentru ei a condițiilor centrului de detenție pentru minori și tineri.

Femeile minore condamnate care nu au ajuns la majorat execută pedeapsa în penitenciare pentru femei, cu asigurarea pentru ele a condițiilor centrului de detenție pentru minori și tineri.

Sanctiunea primită se ține într-o evidență ținută de poliție, numită cazier judiciar. Pentru a ocupa orice loc de muncă se cere un certificat de pe cazier. Cine are mențiuni pe acest certificat nu va putea fi niciodată judecător, procuror, avocat, polițist, militar, angajat în serviciile speciale. După trecerea unui anumit număr de ani după ce a terminat executarea pedepsei condamnatul este reabilitat, adică fapta se șterge din cazier.

Procesul civil

Atunci când se înțeleg, iar legea obligă la încheierea unui act oficial, persoanele se deplasează împreună la **notar**. De exemplu, pentru a divorța sau a porni un dosar de moștenire, sau pentru a vinde un apartament ori un teren.

Dacă acele persoane implicate nu se înțeleg, se vor adresa instanței de **judecată**. Așa începe un **proces civil** care se desfășoară între un **reclamant** (cel care pretinde ceva) și un **pârât** (cel de la care se pretinde ceva). Cei care nu au cunoștințe despre drepturile lor și procedurile care se vor desfășura sunt sfătuiți să își angajeze **avocat**.

Este important să cunoașteți că minorul poate beneficia de asistență juridică gratuită primară și calificată din partea statului în majoritatea situațiilor. Organul de stat care va asigura asistența unui specialist gratuit – parajurist sau avocat – este Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat prin oficiile sale teritoriale situate în Chișinău, Bălți, Comrat, Cahul. Cu atât mai mult, trebuie să vă adresați acestuia dacă sunteți victima unei infracțiuni sau a violenței în familie.

Mai înainte de a porni procesul, dar și oricând pe parcursul lui, puteți apela la **mediator**. Acesta va face efortul ca părțile să ajungă la înțelegere cu privire la disputa dintre ele și astfel să aibă amândouă de câștigat într-o procedură mult mai rapidă decât cea în care judecătorul trebuie să decidă cine are dreptate.

Prin intermediul unui proces civil se cere intervenția **judecătorului** pentru obligarea unei persoane la îndeplinirea obligației pe care o are. De exemplu, dacă împrumutați cuiva o sumă de bani și acesta „uită” să v-o restituie; sau dacă o persoană vă rupe haina sau vă distruge un bun; în cazul în care ați cumpărat un bun și vânzătorul refuză să-l repare sau înlocuiască cu altul; dacă v-a fost acordată asistență medicală necalitativă. De asemenea, se apelează la judecător când se decide custodia copilului, când trebuie recuperat un teren ocupat abuziv de vecin, când trebuie anulată o hotărâre a primarului care a aprobat construirea unui bloc într-o regiune de case, când se dorește anularea unei amenzi aplicate pe nedrept de un polițist, când se contestă concedierea pe nedrept a unei persoane de la locul de muncă etc.

La sfârșitul procesului, după ce judecătorul se lămurește cine are dreptate, pronunță o hotărâre judecătorească. Cel nemulțumit o poate contesta la instanța superioară și aceasta va judeca din nou procesul urmând să pronunțe o decizie. Dispoziția instanței de judecată este obligatorie pentru părți. Dacă hotărârea nu este executată de bunăvoie, cel care a câștigat procesul va apela la un **executor judecătoresc**, care în mod silit va popri contul datornicului sau îi va scoate bunurile la vânzare prin licitație.

Deseori minorii se întâlnesc cu judecătorii atunci când părinții divorțează. Copilul poate fi audiat în fața judecătorului dacă a împlinit vârsta de 10 ani. Copilul decide singur dacă va merge sau nu la judecător și dacă va răspunde la întrebările acestuia, iar în timpul ședinței de judecată va fi asista un pedagog sau psiholog. Copilul va fi întrebat despre relația cu fiecare dintre părinți - judecătorul vrea astfel să ia cea mai bună măsură pentru viitorul familiei și în interesele copilului. Divorțul este uneori banal și copilului nu trebuie să îi fie teamă sau jenă dacă părinții săi ajung în această situație. O consiliere psihologică îi poate ajuta să treacă mai ușor o eventuală traumă. Trebuie de știut că judecătorul nu este obligat să țină cont de opinia copilului decât într-un singur caz: pentru adopție, când este nevoie de consimțământul copilului care are 10 ani împliniți.

De reținut:

Procesul penal și cel civil au scopuri diferite. PROCESUL PENAL – vizează ca cel vinovat de comiterea unei infracțiuni să fie condamnat la o pedeapsă, cea mai gravă severă fiind închisoarea; la procesul din fața judecătorului participă procurorul ca reprezentant al societății și părțile care se numesc persoană vătămată și inculpat. PROCESUL CIVIL – vizează obligarea unei persoane de a-și îndeplini o obligație prevăzută de lege sau de un contract pe care l-a încheiat; în fața judecătorului nu vine procurorul, ci doar părțile, care sunt reclamantul și pârâtul.

Organismele internaționale

Națiunile Unite reprezintă cea mai importantă organizație internațională din lume, înființată după război, în 1945. Are 193 de state membre, printre care Republica Moldova și România. Sediul central este la New York, dar alte sedii ale structurilor sale sunt în Elveția, Olanda, Austria. Cel mai important document este Declarația Universală a Drepturilor Omului, urmată de Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, respectiv de Pactul internațional cu privire la drepturile sociale, economice și culturale. Site: www.un.org.

O instituție a Națiunilor Unite este **Curtea Internațională de Justiție (Curtea Mondială)**, cu sediul în Haga, Olanda. Ea soluționează litigii dintre state. Un astfel de proces a privit România și Ucraina și a vizat delimitarea platoului continental din Marea Neagră. După patru ani, procesul a fost câștigat în anul 2009 de către statul nostru. Astfel, România a obținut jurisdicția suverană și dreptul de exploatare pentru o suprafață de platou continental și zona economică de 9.700 de kilometri pătrați, unde se estimează că ar exista aproximativ 70 de miliarde de metri cubi de gaz și 12 milioane de tone de petrol. Site: www.icj-cij.org.

Curtea Penală Internațională (Tribunalul Penal Internațional) judecă autorii de genocid și criminalii de război. Ea nu este o structură a Națiunilor Unite, ci o organizație separată care are la bază un tratat semnat până acum de 123 de țări printre care Republica Moldova și România. A început să funcționeze în 2002 și are sediul la Haga. Anterior au funcționat Tribunalul de la Nurnberg și cel Tribunalul de la Tokyo unde au fost judecați criminalii din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Site: www.icc-cpi.int.

Curtea a judecat în ultimii ani cazuri de crime de război și a organizat tribunale speciale pentru a judeca astfel de crime din Iugoslavia, Sierra Leone, Rwanda, Liban și Cambodgia. Unul dintre cele mai răsunătoare procese este cel privind autorii masacrului de la Srebrenica, în estul Bosniei, din iulie 1995. Atunci aproximativ 8.000 de musulmani bosniaci, bărbați și băieți, au fost împușcați de sârbi, iar 20.000 de civili au fost expulzați din acea regiune. Este un caz de epurare etnică și cea mai oribilă atrocitate din Europa postbelică. Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavia i-a condamnat la pedeapsa cu închisoare pe viață pentru genocid pe un general sârb bosniac, iar alți 20 de acuzați sunt și în prezent judecați la Haga.

Consiliul European este o organizație de state înființată în 1949 și veghează la protejarea drepturilor omului. Are 47 de state membre, printre care Republica Moldova și România. Sediul său este la Strasbourg, în Franța. Site: www.coe.int.

Aici se află **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**. Persoanele care s-au judecat definitiv în țara lor și cărora li s-a încălcat unul dintre drepturile ocrotite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului se pot plânde împotriva statului lor și obține o despăgubire bănească. Este de reținut că la Strasbourg nu se rejudecă procesele din Republica Moldova, ci doar se stabilește dacă pe parcursul procesului de la noi sau ulterior procesului s-a respectat, de exemplu, dreptul la avocat, la un judecător imparțial, la chestionarea martorilor, la viață privată, la executarea hotărârii etc. Site: www.echr.coe.int.

Deși în fiecare an se depun câteva zeci de mii de cereri împotriva Republicii Moldova, în câteva zeci de cazuri se constată încălcări ale drepturilor omului. Ele sunt cauzate de legislația deficitară, condițiile proaste din unele penitenciare, perioade prea lungi de soluționare a dosarelor judiciare, nepunerea în executare a unor hotărâri judecătorești.

Uniunea Europeană este o organizație economică și politică înființată în 1951. Unele organisme ale sale sunt la Bruxelles, altele la Strasbourg și la Luxembourg. În prezent are 28 de state membre, printre care și România din anul 2007. Datorită problemelor din țară și importanței pe care o au justiția și anticorupția, România încă este monitorizată de organismele europene cu privire la reforma din cele două domenii. Republica Moldova încă nu este stat membru al UE, însă obiectivul ei de politică externă este cel de aderare la familia europeană.

Site: <http://europa.eu>.

Uniunea Europeană are și ea o curte, numită **Curtea de Justiție a Uniunii Europene**, cu sediul la Luxembourg. Ea interpretează legislația care stă la baza Uniunii și soluționează conflictele dintre guverne și instituțiile europene. Persoanele private nu se pot judeca aici. Site: <http://curia.europa.eu>.

În relațiile dintre cetățenii UE este aplicabilă **Carta drepturilor fundamentale**.

De reținut:

Consiliul Europei vizează protejarea drepturilor omului. Uniunea Europeană vizează cooperarea economică și politică. Ele sunt două organizații distincte. Republica Moldova este membră a Consiliului Europei.

Pe scurt:

- Toți cetățenii sunt egali în fața legii. Justiția este unică. Magistrații trebuie să fie imparțiali.
- De la vârsta de 14 ani minorii pot fi sancționați penal, iar de la vârsta de 16 ani contravențional;
- În procese există proceduri speciale pentru copiii care sunt victime, infractori sau martori;
- Consiliul Europei și Uniunea Europeană sunt structuri internaționale care cuprind un număr diferit de state și au misiuni diferite.

Repertoriu legislativ

Capitolul I. Democrație, libertate, legi

Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994;
Codul Electoral al Republicii Moldova din 21 noiembrie 1997;
Legea nr. 436 din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală;
Legea nr. 136 din 7 iulie 2017 cu privire la Guvern;
Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri);
Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002.

Capitolul II. Copilul, tânărul și drepturile

Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989;
Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994;
Codul Familiei al Republicii Moldova din 26 octombrie 2010;
Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002;
Legea nr. 137 din 3 iulie 2015 cu privire la mediere;
Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului;
Legea nr. 215 din 29 iulie 2016 cu privire la tineret;
Legea nr. 99 din 28 mai 2010 privind regimul juridic al adopției;
Legea nr. 140 din 14 iulie 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul);
Hotărârea Guvernului nr. 409 din 9 aprilie 1998 privind aprobarea Regulamentului Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului;
Regulamentul Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului a Consiliului municipiului Chișinău;
Recensământul populației Republicii Moldova din anul 2014.

Capitolul III. OMUL ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ

Codul Familiei al Republicii Moldova din 26 octombrie 2010;
Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002;
Legea nr. 138 din 15 iunie 2012 privind sănătatea reproducerii;
Legea nr. 100 din 26 aprilie 2001 privind actele de stare civilă;
Legea nr. 273 din 9 noiembrie 1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte;
Legea nr. 212 din 6 august 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război.

Capitolul IV. Minorul și identitatea sa

Codul Familiei al Republicii Moldova din 26 octombrie 2010;
Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002;
Codul Contravențional al Republicii Moldova din 24 octombrie 2008;
Codul Electoral al Republicii Moldova din 21 noiembrie 1997;
Legea nr. 100 din 26 aprilie 2001 privind actele de stare civilă;
Legea nr. 273 din 9 noiembrie 1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte;
Legea nr. 212 din 6 august 2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război.

Capitolul V. COPILUL ȘI FAMILIA DIN CARE FACE PARTE

Convenția cu privire la drepturile copilului, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;
Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, în vigoare pentru Republica Moldova din 01 iulie 1998;
Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului;
Codul Familiei al Republicii Moldova din 26 octombrie 2010;
Codul civil al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Codul de procedură civilă din 06 iunie 2002;
Codul penal al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Legea nr. 99 din 28 mai 2010 privind regimul juridic al adopției;
Legea nr. 140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți.

Capitolul VI. MINORUL ȘI SĂNĂTATEA

Convenția cu privire la drepturile copilului, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;
Codul penal al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Codul contravențional din 24 octombrie 2008;
Legea nr. 411 din 28 martie 1995 privind ocrotirea sănătății;
Legea nr. 1585 din 28 februarie 1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală;
Legea nr. 263 din 27 octombrie 2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului;
Legea nr. 42 din 03 martie 2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane;
Legea nr. 185 din 24 mai 2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială;
Legea nr. 105 din 13 martie 2013 privind protecția consumatorilor;
Legea nr. 278 din 14 decembrie 2007 privind controlul tutunului;
Regulamentul privind modul de testare alcoolică și examinare medicală pentru stabilirea stării de ebrietate și naturii ei, HG 296 din 16 aprilie 2009.

Capitolul VII. TÂNĂRUL ȘI VIAȚA SA INTIMĂ ȘI DE FAMILIE

Codul Familiei al Republicii Moldova din 26 octombrie 2010
Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002
Legea nr. 138 din 15 iunie 2012 privind sănătatea reproducerii
Legea nr. 263 din 27 octombrie 2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului
Legea nr. 185 din 24 mai 2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială
Legea nr. 10 din 3 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice
Legea nr. 411 din 28 martie 1995 privind ocrotirea sănătății
Legea nr. 198 din 26 iulie 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat.

Capitolul VIII. ELEVUL LA ȘCOALĂ

Codul Educației al Republicii Moldova din 17 iulie 2014;
Codul Penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002;
Codul Contravențional al Republicii Moldova din 24 octombrie 2008;
Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului;
Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie;
Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității;
Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor;
Legea nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în Republica Moldova;
Codul de etică al cadrului didactic, aprobat prin Ordinul ministrului educației nr. 861 din 7 septembrie 2015;
Regulamentul-tip de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar, ciclul I și II, aprobat prin Ordinul ministrului educației nr. 235 din 25 martie 2016;
Hotărârea Guvernului nr. 596 din 2 iulie 2010 cu privire la predarea religiei în instituțiile de învățământ.

Capitolul IX. CIRCULAȚIA ȘI CĂLĂTORIILE

Codul contravențional din 24 octombrie 2008;
Lege nr. 269 din 09 noiembrie 1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova;
Regulamentului circulației rutiere, HG nr. 357 din 13 mai 2009.

Capitolul X. MINORUL, ACTELE ȘI BUNURILE SALE

Codul civil al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Codul contravențional din 24 octombrie 2008;
Legea nr. 273 din 09 noiembrie 1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte;
Legea nr. 156 din 10 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii.

Capitolul XI. TÂNĂRUL ȘI MUNCA

Convenția cu privire la drepturile copilului, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;
Codul muncii din 28 martie 2003;
Codul contravențional din 24 octombrie 2008;
Legea nr. 105 din 14 iunie 2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj;
Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al specialităților în învățământul superior, HG 482 din 30 iunie 2017;
Regulamentului de organizare și funcționare a Inspectoratului de Stat al Muncii, a structurii și efectivului-limită ale acestuia, HG nr. 788 din 07 octombrie 2013;
Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova (CORM 006-14) din 03 martie 2014;
HG nr. 165 din 09 martie 2010, modificată la 24 aprilie 2019, cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real.

Capitolul XII. COPILUL ȘI MIJLOACELE DE COMUNICARE

Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002;
Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14 martie 2003;
Legea nr. 30 din 7 martie 2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației;
Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 cu privire la libertatea de exprimare;
Ordinul Ministerului Educației nr. 235 din 25 martie 2016 cu privire la aprobarea Regulamentului – tip de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar, ciclul I și II;
Decizia Consiliului Coordonator al Audiovizualului nr. 99 din 19 iulie 2012 cu privire la respectarea drepturilor și protecția copilului în programele audiovizuale.

Capitolul XIII. PARTICIPAREA LA LUAREA DECIZIILOR

Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002;
Codul contravențional al Republicii Moldova din 24 octombrie 2008;
Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste;
Legea nr. 837 din 17 mai 1996 cu privire la asociațiile obștești;
Legea nr. 25 din 22 februarie 2008 privind întrunirile;
Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie;
Legea nr. 143 din 17 iulie 2014 privind regimul articolelor pirotehnice;
Legea nr. 982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație;
Hotărârea Guvernului nr. 596 din 2 iulie 2010 cu privire la predarea religiei în instituțiile de învățământ;
Ordinul Ministerului Educației nr. 136 din 26 martie 2013 cu privire la aprobarea mecanismelor de participare a elevilor la procesul decizional;
Anexa nr. 1 la Ordinul Ministerului Educației nr. 136 din 26 martie 2013: Instrucțiune privind constituirea și funcționarea Consiliului Elevilor;
Anexa nr. 2 la Ordinul Ministerului Educației nr. 136 din 26 martie 2013: Regulamentul de constituire și funcționare a Consiliului Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației;
Recensământul populației Republicii Moldova din anul 2014.

Capitolul XIV. OAMENII LEGII

Codul penal al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Codul de procedură penală din 06 iunie 2002;
Legea nr. 514 din 06 iulie 1995 privind organizarea judecătorească;
Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului;
Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor;
Legea nr. 320 din 27 decembrie 2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului;
Legea nr. 283 din 28 decembrie 2011 cu privire la Poliția de Frontieră;
Legea nr. 76 din 21 aprilie 2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești;
Legea nr. 3 din 26 februarie 2016 cu privire la Procuratură;
Legea nr. 1260 din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură;
Legea nr. 59 din 11 mai 2007 privind statutul și organizarea activității grefierilor din instanțele judecătorești.

Capitolul XV. MINORUL IMPLICAT ÎN PROCESUL JUDICIAR

Codul civil al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Codul de procedură civilă din 06 iunie 2002;
Codul penal al Republicii Moldova din 06 iunie 2002;
Codul de procedură penală din 06 iunie 2002;
Codul contravențional din 24 octombrie 2008;
Legea nr.198 din 26 iulie 2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat.

Bibliografie

Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei – Manual de drept european privind drepturile copilului, Belgia, 2015, online la <http://fra.europa.eu>;

Barbu, Dana – Manualul părinților cu privire la drepturile copilului în România, Editura Integral, București, 2016;

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii și Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului:

- Cum să recunosc un abuz? Carte pentru băieți și fete din clasele V-XII, 2016, disponibilă la <http://cnpac.org.md/uploaded/Publicatii/PDF/publicatii/BROSURA%20ADOLESCENT.pdf>
- Munca în adolescență. Broșură pentru adolescenți, Chișinău, 2013, disponibilă la http://cnpac.org.md/uploaded/Publicatii/PDF/Munca_adolescenta_copii.pdf

Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii:

- Voi fi audiat în condiții prietenoase, Chișinău, 2015, disponibilă la <http://cnpac.org.md/uploaded/Brosura%20Voi%20fi%20audiat%20in%20conditii%20prietenoase.pdf>
- Centru de resurse în domeniul prevenirii abuzului față de copii - <http://amicel.cnpac.org.md/pentru-copii>

Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului:

- Convenția privind Drepturile Copilului pe înțelesul tuturor, Chișinău, 2010, disponibilă în română (http://drepturilecopilului.md/ro/publications/CDC_pentru_toti.pdf);
- Învăță să răspunzi! Cunoaște legea! Creează o lume mai sigură! Carte de buzunar adresată copiilor care vor învăța cum să nu intre în conflict cu legea, Chișinău, disponibilă la <http://drepturilecopilului.md/index.php/ro/2013-01-29-01-38-10/pentru-copii-si-adolescenti>
- Singur Acasă. Carte de buzunar pentru fete și băieți cu părinți plecați în străinătate, Chișinău, 2014, disponibilă în română (<https://drive.google.com/file/d/0BzeWO2eZYTgMY3dFOTkxZFRleE0/view>) și rusă (http://drepturilecopilului.md/files/publicationsru/Singur_acasa_RUS.pdf)

Consiliul Europei – Orientările Comitetului de Miniștri privind justiția în interesul copilului, Franța, 2012, online la <https://rm.coe.int/16806b7ecb>;

Consiliul Europei – Compass: Manual for Human Rights Education with Young People, ediția a doua, 2015, online la <https://www.coe.int/compass>;

Consiliul Europei – Compasito: Manual for Human Rights Education for Children, Budapesta, ediția a doua, 2009, online la <http://coe.int/compasito>;

Danileț, Cristi – *Legea pe-nțelesul tinerilor. Manual practic de educație juridică și civică*, Editura Humanitas, București, 2017;

Danileț, Cristi – *Educație juridică pentru liceeni*, ediția a treia, 2018, online la www.educatiejuridica.ro;

Droit, Roger-Pol – *Etica pe înțelesul fiicei mele*, Editura Cartier, București, 2012;

Droit, Roger-Pol – *Religiile pe înțelesul fiicei mele*, Editura Cartier, București, 2012;

Dumitrașcu, Alina – *Ce este Constituția? Joacă-te și vei afla!*, Editura Curtea Veche, 2017;

Ferro, Marc – *Secolul XX explicat nepotului meu*, Editura Cartier, București, 2012;

Jelloun, Tahar Ben – *Rasismul pe înțelesul fiicei mele*, Editura Cartier, București, 2012;

Piaget, Jean – *Judecata morală la copii*, Editura Cartier, București, ediția a treia, 2012;

Turza, Maria Mădălina – *Ghid privind aplicarea dreptului la educație pentru copiii cu dizabilități în România*, Editura Rentrop & Straton, București, 2018;

Yade, Rama – *Drepturile omului pe înțelesul copiilor de la 7 la 77 de ani*, Editura Cartier, București, 2012.

Despre autori

Cristi DANILEȚ este judecător în România cu o vechime de peste 20 de ani. El este specializat în domeniul penal și delincvența juvenilă. A fost consilier al ministrului justiției și membru în Consiliul Superior al Magistraturii din România.

Este un cunoscut militant pentru independența justiției, imparțialitatea judecătorilor și procurorilor, integritatea judiciară.

A fondat asociația „Voci pentru Democrație și Justiție” prin intermediul căreia desfășoară activități de educație juridică pentru copiii și tinerii din România. A avut inițiativă dezvoltării acestui proiect în Republica Moldova.

Viorica GRECU este avocată, absolventă a Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova. A activat timp de 11 ani în calitate de lector universitar la cursul de Drept procesual civil pentru una din facultățile private din Chișinău. Începând cu anul 2012 a urmat Programul National Institute for Trial Advocacy (NITA) din SUA, după care, a devenit formator pentru avocați și avocați stagiați la cursurile de Tehnici de pregătire și prezentare a unei cauze în fața instanței de judecată și Scrierea documentelor juridice. A ținut cursuri de formare a para juriștilor.

Din 30 martie 2018 este directorul Centrului de Instruire a Avocaților al Uniunii Avocaților din Republica Moldova.

Nadejda HRIPTIEVSCHI este fondatoare și Directoare de Programe la Centrul de Resurse Juridice din Moldova. Domeniile ei de expertiză sunt sistemul judiciar, asistența juridică garantată de stat și nediscriminarea.

Ea este membră a Uniunii Avocaților din Republica Moldova din iunie 2011 (licența suspendată din martie 2015). Între 2013-2018, ea a fost membră a Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței.

Nadejda participă în Rețeaua Națională pentru Educație Juridică pentru a promova educația juridică în școli, crezând cu tărie în importanța educării copiilor și tinerilor în spiritul respectului față de lege și drepturile omului.

CONTACT

office@cipm.md

+373 782 77 357

www.educatiejuridica.md

www.cipm.md
